

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

== 101 ◇ ◇ 101 ==

POŘÁDAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH a Dr. ANT. PODLAHA.

—• Se schválením •—

nejd. kniž. arc. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884.

SVAZEK XLI.

SVAZEK XLI.

O JEDINOSTI A NEROZLUČNOSTI == MANŽELSTVÍ. ==

==
V PRAZE 1906.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba.

O JEDINOSTI A NEROZLUČNOSTI ===== MANŽELSTVÍ. =====

———— NAPSAL ————

Dr. ALOIS SOLDÁT,

PROFESSOR CÍRKEV. PRÁVA PŘI C. K. ČESKÉ BOHOSLOV. FAKULTE
———— V PRAZE. ————

—
V PRAZE 1906.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ
V. KOTRBA.

Imprimatur.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 17. srpna 1906 č. 10781

FRANT. BRUSÁK,
gen. vikář.

Obsah.

Strana

Předmluva IX

ČÁST PRVÁ.

Manželství řádu přirozeného.

§ 1. Původ a pojem manželství.

1. Stvořitel přirozenosti lidské jest po slovech Pisma sv. původcem manželství. 2. Manželství podrobena jest zákonu již v ráji danému. 3. Jest to svazek monogamický, tvořící trvalé životní společenství. 4. Pojem a výměr manželství s hlediska zjevení a moderního naturalismu. 5. Manželství není ustanovením lidským, jak učí tomu ti, kdo se stanoviska materialistického na manželství pohlíží. 6. J. Rousseauův přirozený prastav člověka. 7. Trojí stav člověka působil na manželství. 8. Úpadek manželství následkem prvotního hříchu. Potřeba vnější příčiny k jeho nápravě. 9. Moderní hypotézy o původu manželství nejsou dokázány. 10. Teorie manželství pospolitého. 11. S biblickými zprávami o původu manželství nápadně snášejí se pověsti, mravy a zvyky skoro všech nejstarších národů 1—18

§ 2. Podstata a smluvní povaha manželství.

1. Podstata manželství záleží ze spojení muže a ženy, které manželským soublasem muže a ženy vzniklo. 2. Manželství ve svém vzniku je smlouvou. 3. Rozdíl mezi smlouvou manželskou a smlouvami občanskými. 4. Předmět smlouvy manželské. 5. Různá pojmenování svazku manželského . . . 18—23

§ 3. Účel manželství.

1. Hlavním účelem manželství je plození a výchova dětí. 2. Vedlejší a druhotným jeho účelem jest vzájemná duchovní a tělesná pomoc manželů. 3. Dosažení jen účelu vedlejšího k manželství nestačí; hlavním účelem dosahuje se však i vedlejšího. 4. Subjektivní účely manželství . . . 23—26

§ 4. Vlastnosti manželství.

a) Jedinost.

1. Lev XIII. o jednosti a nerozlučnosti manželství. 2. Jedinost manželství vylučuje současné mnohoženství a mnoho mužství. 3. Mnohomužství, s nímž jen pořídku se setkáváme, není manželstvím, poněvadž ohrožuje plodnost ženy a výchovu potomstva. 4. Mnohoženství nemá tak osudných následků, po právu přirozeném nemůže však činiti plný nárok na jméno manželství. Pro jednoženství mluví: a) skoro stejný počet obého pohlaví, b) rovnocennost pohlaví a rovnoprávnost lidí vůbec, c) mnohoženství odporuje mravnímu zákonu a sociálnímu blahu. 5. Důvody sv. Tomáše Aquin. pro jedinstvo manželství. 6. Polygynie příčinou nerovnosti muže a ženy; jen

křesťanský, monogamický názor povznáší ženu na stejně oprávněnou družku mužovu. 7. Mnohoženství není protilem prostiuce. 8. Mnohoženství národa izraelského. 9. Povýšenost jednoženství nad mnohoženstvím znamenali již pohané. 10. Jedno-párovému principu v manželství svědčí příroda polaritou po-hlaví, pocit zářlivosti a ohledy národohospodářské. 11. Vliv křesťanství na monogamický charakter manželství . . . 26—40

b) Nerozlučnost.

1. Nerozlučnost manželství je přirozeným jeho požadavkem a za takový také církví prohlášena. 2. Rozluka manželství odporuje jeho účelu; rozlučitelné manželství není vzorem ostatních nerozlučných svazků člověka. 3. Rozlučitelné man-želství odporuje rovnosti muže a ženy a proto bránila se mu slabší žena, utíkající se k církvi o pomoc. Příklady dějinné. 4. Nerozlučností liší se podstatně manželství od každého jiného spojení muže a ženy. 5. Tato vlastnost je také účin-ným prostředkem, aby manželé rozumně sebe ovládali. 6. Osudné následky rozluky manželství pro společnost. 7. Rozluka man-želství v Římě za dob císařův byla příznakem nevyléčitelné hniloby státu. 8. Ani nešťastná manželství nedoporučejí roz-luky. 9. Propustný lístek národa izraelského. 10. Kristus zrušil propustný lístek Starého zákona. 11. Také manželství nepo-křtěných je nerozlučno a výjimku činí jen případ výsady apoštolské. 12. Nerozlučnost manželství v církvi východní. 13. Pohanský obyčej rozvížitelnosti manželství udržel se v Če-chách až do dob Břetislavových. 14. Smluvní ráz manželství není důvodem jeho rozvížitelnosti . . . 40—58

§ 5. Dobra manželství.

1. Trojí jest, dle sv. Augustina, dobro, jež manželství skýtá. 2. V čem záleží dobro potomstva; 3 v čem dobro věrnosti a 4. v čem dobro svátosti . . . 59—61

§ 6. Vznešenost manželství.

1. Dvou extrémů jest se při oceňování manželství vystřici. 2. Vznešenost manželství plyne z jeho původu a účelu. 3. O vznešeném názoru, který pohané o manželství měli, svědčí je provázající obřady náboženské. 4. Manželství těšilo se vážnosti u pohanských Slovanů . . . 61—65

ČÁST DRUHÁ

Manželství svátostné.

§ 1. Manželství Kristem na svátost povýšené.

1. Manželství v Novém zákoně k sedmi svátostem se počítá. 2. Manželství má 8 podstatné znaky svátosti: a) zevnější zna-mení, b) vnitřní milost a c) ustanovení Ježíšem Kristem. 3. Učení sv. Otců o svátostnosti manželství. 4. Učení, že man-želství osob pokřtěných je svátostí, jest článkem víry církve západní i východní. 5. Učení reformátorův. 6. Manželství svá-tostné je dokonalým obrazem spojení Krista s církví. 7. Ko-renem svátostnosti manželství je křesť . . . 65—75

§ 2. Smlouva manželská a svátost.

1. Manželská smlouva křesťanů, propůjčující ex opere operato milost, jest svátostí. 2. Přísluhovatelem svátosti manželství býti může jen původce smlouvy manželské t. j. snoubenci, a nikoli kněz. 3. Učení Canova o přísluhovatelích svátosti manželství a jeho důsledky. 4. Úmysl, uzavřítí manželství po vůli církve, stačí již ke konání a přijetí svátosti. 5. Výměr manželství svátostného 75—81

§ 3. Vliv svátostnosti na manželství.

1. Podstata svátostného manželství je táž, jako manželství přirozeného, milostí však svátostnou povýšena jest v řád nadpřirozený a vlastnosti její zesíleny. 2. Také účel manželství svátostného není jiný, než manželství přirozeného. 3. Jednota a nerozlučnost, která po přirozenosti manželství náleží, stanovena v zákoně evangelickém jako nezměnitelný zákon, nepřipouštějící výjimky. 4. Táž jsou dobra a tytéž účinky svátostného jako přirozeného manželství, ovšem svátostí v řád nadpřirozený povýšeny 81—86

§ 4. Zákonodárná a soudní moc církve v příčině manželství.

1. Tato moc církve plyne z dogmatu, že manželství osob pokřtěných je svátostí. 2. Státní moci přísluší upravovati svými manželskými zákony pouze civilní účinky manželství. 3. Krátký přehled dějin zákonodárné a soudní moci církve ve věcech manželských. 4. Zákonodárná moc církve, záležející popředně ze stanovení překážek, odůvodněna jest svátostným charakterem manželství. Matrimonia reguntur jure poli, non jure fori. 5. Z téhož důvodu přísluší církvi také moc soudní, jež má předmětem jsou tak zv. causae vinculares. 6. Důvodem zákonodárné a soudní moci církve ve věcech manželských jest po názorech některých kanonistů pozitivní právo církevní, které z důležitých příčin tuto moc církvi vyhradilo. 7. Jako zákonodárná, tak také soudní moc církve nebyla až do dob středověku výlučnou. Teprve reformace první popírala toto právo církve 86—98

§ 5. Poměr mezi církevním a státním zákonodárstvím manželským 98—101

§ 6. Orgánové zákonodárné a soudní moci církve ve věcech manželských.

1. Moc zákonodárnou ve věcech manželských vykonávají přísluší papeži a sněmům obecným. 2. Také obecnou, rozumnou, právně vydrženou a papežem uznanou zvyklostí mohou zavedeny býti překážky manželské. Vrchnost světská jich stanoviti nemůže. 3. Moc soudní v první instanci vykonává biskup; nejvyšším soudcem jest papež. 4. Různé instance a zřízení soudu manželského v Rakousku 101—103

§ 7. Jednota manželství křesťanského.

1. Přísné názory staré církve v příčině jednoty manželství. 2. Jedinost manželství v ráji stanovena Kristem znova stvrzena.

8. Svědectví sv. Otců a spisovatelů církevních o monogamičtém charakteru manželství. 4. Témuž svědčí úchvaly sněmovní. 5. Neblahý vliv reformace na monogamický charakter manželství. Hus a Chelčický zastánci jednotnosti manželství. Předhůzky, které činí se církvi katolické, že by principu jednotnosti manželství nevěrnou byla, nejsou odůvodněny. Dvojitelnost hraběte z Gleichenau a domnělý sňatek Napoleonův. 6. Jedinost manželství článkem víry 103—114

§ 8. Nerozlučnost manželství svátostného vůbec.

1. Manželství svátostné je nerozlučno pro trojí pouto . 114—116

§ 9. Nerozlučnost svátostného manželství tělesně dokonaného.

1. Písmo sv. v příčině nerozlučnosti nepřipouští výjimek. 2. Učení sv. Otců, 8. sněmů a synod o nerozlučnosti. 4. Církev řecká podlehlá zákonům světským. 5. Výklad kap. 5. v. 82.—83. u sv. Matouše. 6. Církev nečinila výjimek ani s národy nově na víru obrácenými. 7. Jak vyvíjel se pojem nerozlučnosti v církvi západní. 8. Čeští a němečtí reformátoři o nerozlučnosti. 9. Nerozlučnost formálně za článek víry prohlášena na sněmu tridentském 116—183

§ 10. Nerozlučnost manželství tělesně nedokonaného

1. Manželství toho druhu lze rozloučiti dispensí papežskou a slavnými sliby klášterními. 2. Učení církve v příčině papežské dispense a 3. v příčině slavných slibů. 4. Manželství nesvátostné, nepokřtěných, se tímto způsobem nerozlučuje. 5. Co soudí o manželství bludařů a odpadlíků 183—189

§ 11. O rozvodu.

1. Co jest rozvod. 2. Jeho důvody, zvláště rozvodu trvalého. 8. Rozvod dočasný. 4. Manželům nelze samovolně od sebe jíti. 5. Účinky rozvodu. 6. Částečné omezení manželského spoluzití. 7. Dějiny rozvodu 189—147

§ 12. Moderní snahy o rozloučení manželství.

1. Nerozlučnost dotýká se svobody jednotlivce jen potud, pokud on zavčas sám se nechrání. 2. Nerozlučnost po zákonech občanských v Rakousku. 3. Nutnost nerozlučnosti i po zákonech občanských. 4. Vliv zákonů občanských a náboženství na rozluku manželství. 5. Co soudí věhlasní státníci o rozluce. 6. Blahodárný vliv náboženství na rozvod a rozluku manželství. 7. Statistika rozvodů je statistikou mravnosti. 8. Kdo snaží se v Rakousku o uzákonění rozluky manželské. 9. Jak jest se zachovati katolíkům, byla-li by rozluka manželství v Rakousku uzákoněna 147—161

§ 13. Jak působí svátost na trojí dobro manželské.

1. Na dobro potomstva, 2. věrnosti a 8. svátosti či nerozlučnosti. Vznešenost manželství svátostného 161—165

§ 14. Manželství není povinností každého člověka 165—171

§ 15. Doslov 171

PŘEDMLUVA.

K nížka tato je všeobecnou, úvodní částí manžel-
ského práva církve katolické a má za účel, se-
známiti širší vrstvy věřícího lidu s hlavními pojmy
tohoto práva a oživiti víru jeho v božské zřízení a
a svátostnost jeho manželství, které v církvi od prv-
ních počátků za svátost Kristem ustanovenou bylo
pokládáno. Nelze upříti, že doba naše smutně vyzna-
menává se hlubokým úpadkem nábožensko-mravním,
který jeví se nejpatrněji opětovnými útoky na posvát-
nost rodinného života, jenž čím dále tím více hyne,
a že jest potřebí, má-li lépe býti, pátrati po prostřed-
cích, jimiž by se úpadku tomuto odpomohlo. Za takový
universální prostředek nápravy u nás prohlašuje libe-
rálně-socialistická společnost reformu práva manžel-
ského, v němž prý koření dnešní nedostatek rodin-
ného štěstí. Ničím neodůvodněné toto tvrzení není
poctivě míněnou reformou, nýbrž jedním z četných
prostředků k odkřesťanění, ba znemrazení křesťan-
ského lidu, není leč jen frivolním útokem na posvát-
nost manželského svazku, na němž spočívá blaho
lidstva i zdar království Božího na zemi, jež nejen
katolík, nýbrž každý věřící křesťan, a to nejen z dů-
vodů víry a mravů, nemají-li tyto ohroženy býti,
nýbrž i z důvodů sociálních odmítnouti musí.

Jest zajisté učením obojí, západní i východní církve, a to učením tak starým, jak stará jest církev, a svědkem toho jest Písmo sv., tradice, sněmy i nejstarší památky života dřevních křesťanů, že manželství osob pokřtěných jest jednou ze 7 Kristem ustanovených svátostí, o nichž ani církvi nelze libovolně rozhodovati a tím méně snad je zakládati, a nikoli zřizovati, které teprv tridentský sněm na svátost povýšil, jak nesmyslně tvrdívá se od těch, jimž pojem svátosti jest věcí zcela neznámou.

Svátost, která po tisíciletí byla pramenem požehnání, posvěcení a štěstí rodin křesťanských, nemůže býti příčinou úpadku rodinného života našich dob, nepotřebuje nápravy a nemůže lidmi býti reformována; příčinu tohoto úpadku dlužno jinde hledati, jinde s reformou jest počítati.

Příčinu úpadku toho nutno hledati v odpadu nynějšího pokolení od slov Spasitelových: Kdo chceš za mnou přijíti, zapři sebe sám (Luk. 9, 23.), ve změněném nábožensko-mravním přesvědčení a falešném životním názoru dnešního člověka, jemuž všeliký sebezápor, tedy také v manželství, jest cizím.

Nikoli manželství a jeho vznešené, Bohem v ráji dané, Kristem potvrzené a církví rozvedené zákony potřebují reformy, nýbrž lidé, kteří je uzavírají, nestarajíce se o tyto zákony, jimž nikdy člověk beztrestně se nevzpíral. Proto mám za to, že v dobách, které manželství Bohem založenému tak jsou odporntý, že mimoděk připomínají doby pokleslého Říma, je nutno na vznešenost božských a církevních zákonů v manželství poukázati a varovati před osudným počínáním, zlehčiti a nedbati jich, poněvadž počínání to, jsou-li dějiny pravdou, vždy úpadkem národů končilo.

Mám za to, že by zanechali zhoubné práce své všichni, aspoň ti, kdož vášní zcela zaslepeni nejsou, všichni ti, kdož dnes základy manželství, jeho jednoty a nerozlučnosti otřásají, kdyby lépe znali vznesené manželské zákonodárství církve katolické, které nejlepším je svědectvím, že církev, která takové zákony dala a přes nesčetné bouře uhájila, je skutečně církví, jíž pomoc Ducha sv. nejen slíbena, nýbrž také dána byla. Jen pomocí vyšší mohla církev tyto zákony dáti a proti bouřícím vášním lidským je uhájiti.

Nadepsal jsem spisek svůj o jednotě a nerozlučnosti manželství, ač pojednávám v něm o všech průpravných částech církevního manželského práva, zvoliv nadpis ten a potiori, poněvadž hlavní zřetel měl jsem k nejvíce dnes ohrožované jednotě a nerozlučnosti, na nichž spočívá celá stavba zákonodárství církevního ve věcech manželských.

Netajím se obtížemi a tudíž nedostatky práce své, jichž příčinou jest nejen zvolený předmět pro svůj značný rozsah, který v úzkém rámci širšímu čtenářstvu měl býti podán, a pro soutěž práva božského s právem lidským, nýbrž i nedostatek pomůcek v naší literatuře, které by obšírněji předmět vyčerpávaly a české terminologii cestu razily.

Z autorův, jichž jsem používal, kromě jiných vzpomínám Laurina (*Introductio in jus matrimon. ecclesiasticum*, Vindobonae 1895), Gasparriho (*Tractatus canon. de matrimonio*, Parisiis 1894), Schnitzerovy a Leitnerovy příručky katol. práva manželského, jakož i Wernzova práva dekretálního a nepřeberné mravní filosofie Cathreinovy. Než ani tito autoři nejzvučnějšího jména nejsou ještě zárukou zdatu. Známo jest, že dotýká-li se předmět nějaký vřile, aneb dokonce odpírá-li žádostivosti lidské, malá jest naděje, že by

rozumové důvody, byť sebe přesvědčivější byly, náležitého ohlasu a ocenění došly.

Než, podávám spisek svůj lidem dobré vůle, důvodům nadpřirozeným přístupným, lidem dosud věřícím ve slova, která z jitra stvoření pronesl Duchem Božím veden první člověk: Pročež opustí člověk otce i matku a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle, která Kristus v Novém zákoně nejen potvrdil, aby byla křesťanům východištěm názorů jejich o manželství, nýbrž k nimž také ještě připojil: A protož, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj! (Mat. 19. 4—6.)

V PRAZE v červenci 1906.

Dr. Alois Soldát.

ČÁST PRVÁ.

Manželství řádu přirozeného.

§ 1. Původ a pojem manželství.

1. Předpokladem společnosti lidské, jejíž hlavní formou jest rodina a stát, jest manželství řádné a trvalé společenství muže a ženy za účelem plození a výchovy potomstva.

Jsouc jediným právním svazkem, určeným k rozmnožování pokolení lidského, manželství vedle živlů fysických, které po řádu přirozeném vzrůst a zachování pokolení lidského podmiňují, má také živly vyšší, duchovní, které spočívají v zušlechtnění společenství pohlavního láskou a věrností, či manželství po své přirozené stránce zasahuje v obor mravnosti, a tím pamatuje na svého původce — Boha.

Již v prvních kapitolách Písma sv. čteme, že Bůh jest původcem manželství, že vůlí jeho jest, aby manželství bylo semeništěm pokolení lidského. »Muže a ženu stvořil je. I požehnal jim Bůh a řekl: Rosttež a množte se.« (1. Moj. 1, 27 n.) A zase: »Není dobré člověku býti samotnému; učinmež mu pomoc podobnou jemu . . . I řekl Adam: Tato jest kost nyní z kostí mých a tělo z těla mého; tato slouží bude mužice, neboť z muže vzata jest. Protož opustí člověk otce svého i matku a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle.« (Ibid. 2, 18. 23 n.)

Tento božský původ přiznává manželství také Kristus, potvrzuje za zákon evangelický výrok Adamův

Vaděl. knih. Sv. XLl.: Jednota a nerozlučnost manželství.

(Mat. 19. 4.), a proto jest stálým učením církve, že Bůh v ráji manželství založil; tomu svědčí víra v nadpřirozený charakter manželství i skutečnost manželství, s nímž u všech národů, byť i v nejprimitivnější formě, se setkáváme.

O manželství lze uvažovati buď jako svazku přirozeném, ježž Bůh vštípl přirozenosti lidské, aneb jako svazku Kristem v řád nadpřirozený povýšeném, svátosti.

Poněvadž však přirozenost milostí se zdokonaluje, neboť není dříve to, co jest duchovní, ale co jest hovadné, a potom, co jest duchovní (1. Kor. 15, 46.), proto žádá pořádek věcí, nejprve jednati o manželství, pokud na přirozenosti spočívá a k úkonům přirozenosti náleží, či o manželství přirozeném, a potom teprve o manželství svátostném.¹⁾

Ve stvoření obého fyziologicky a psychologicky různého a vzájemně se doplňujícího pohlaví přirozeně poukazuje se k svazku muže a ženy, po celý život trvajícimu²⁾; v analogii člověka s ostatním tvorstvem patrna jest vůle Tvůrce, aby pokolení lidské zachovávalo a množilo se týmž způsobem, jako ostatní tvorstvo pozemské, tělesným spojením obou vzájemně doplňujících se pohlaví, muže a ženy.

2. Má-li však toto spojení zdárně se rozvíjeti a účelu svému, plození potomstva, dostáti, nemá-li pohlavní různost a pud po zachování druhu spíše zhoubně působiti, jest nezbytno, aby Stvořitel přirozenosti lidské spojení obou pohlaví, s ohledem na výlučné postavení člověka mezi ostatním tvorstvem, jistými zákony vymezil. Nestačíť k zachování pokolení lidského jakékoliv skutečné spojení, poněvadž není člověk tak pudem chráněn před výstřednostmi, jako analogičtí mu tvorové nižší, a potomstvo jeho potřebuje poměrně daleko delší dobu péče, než tomu u tvorstva nižšího, a proto po vůli Boží jenom v zákonu podrobeném, poctivém sjetí a v jedno tělo spojení díti se má plození lidské.

¹⁾ Katechismus Řím. II. hl. 8., otázka 9.

²⁾ Čteme již u Aristotela (Oeconom. I. 8. p. 1848 b. 86.): οὗτω προωκονόμηται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκατέρου ἢ φυσικῶς τούτε ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς.

K zachování pokolení lidského nestačí však jen skutečné spojení obou pohlaví, z něhož potomstvo vychází, nýbrž potřebí takového spojení muže a ženy, k němuž druží se i trvalá péče rodičů o zachování a rozvoj tělesného i duševního života potomstva, tak aby vypsělo v člověka k obrazu a podobnosti Božímu stvořeného.

Různost pohlavní jest látkou spojby tělesné, která teprve za jistých, Bohem stanovených podmínek manželstvím se stává, jímž jen se uskutečňuje člověka důstojné fysické plození. Nejen tedy tato látka manželství, nýbrž i jisté podmínky a zákony jeho bytí od Boha pocházejí, jenž vložil je v přirozenost lidskou a přímým zjevením za zákon manželský prohlásil. A že praotec pokolení lidského zákon ten znal, patrně ze slov, která, obdržev manželku, veden Duchem svatým promluvil: »Protož opustí člověk otce svého i matku a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle.« Tím stanoveny podmínky, které, z vůle Boží prvním člověkem za zákon manželský prohlášeny, tělesné spojení muže a ženy manželstvím činí a toto od každého jiného spojení podstatně odlišují.

3. Bůh omezil spojení to na jednoho muže a na jednu ženu, čímž vyloučil již na počátku mnohoženství a mnohomužství, stanoviv, že bude manželství s v a z e k m o n o g a m i c k ý. Spojení to překonávati má pevností svou i ta nejpevnější pouta, jež děti vízí k rodičům; nemůže tedy býti rozloučeno, tvoříc trvalé životní společenství. Slova Adamova nepřipouští v příčině monogamického a nerozlučného charakteru manželství vůbec pochybnosti, tím méně pak, poněvadž Kristem jasně v Zákoně Novém byla potvrzena. (Mat. 19, 4.)

Účelem tohoto nerozvízitelného, jednopárového spojení jest po slovech, jimiž požehnal Hospodin manželství prvním a v něm manželství vůbec: rostete a množte se (1. Mojž. 1. 28.), plození a výchova potomstva a s ní spojená vzájemná pomoc manželů.

Každé jiné spojení muže a ženy, které neodpovídá těmto, Bohem v pojem manželství vloženým pod-

mínkám, není manželstvím po vůli Boží, jest jen poskvrněným obrazem prvotního svazku, který Bůh v ráji založil a tímto zákonem vymezil.

4. Na tomto nezměnitelném zákoně práva přirozeného, který pozdějšími kladnými zákony božskými a lidskými byl rozšířen, spočívá manželství. Pojem jeho definuje církev výměrem práva římského, byť i neoznačoval zevrubně právem církevním stanovené podstaty manželství a byl spíše výměrem mravním, slovy: Manželství je spojení muže a ženy k nerozdílnému životu a společenství.

Chceme-li poukázati na právní základ, božský původ, a blíže vytknouti účel manželství, díme, že manželství jest Bohem stanovené, vzájemným souhlasem uzavřené a právem uznané životní společenství muže a ženy za účelem plození a výchovy dětí; čili slovy katechismu římského: »Manželství je spojení muže a ženy, zákonitě způsobilých k tělesnému obcování, nerozdílné společenství zachovávající.«¹⁾

Jakkoliv všech znaků ve výměru podaných k pojmu řádných manželství řádu přirozeného potřebí, podstatou jeho jest jen ona závaznost a sloučení manželů, kterou označujeme slovem spojení. Slovy výměru: »k tělesnému obcování«, označuje se zvláštní druh této smlouvy, poněvadž jiné druhy smluv, jimiž se muži a ženy zavazují, aby sobě vespolečně pomáhali, naprosto různí se od smlouvy manželské.

Ne každý člověk může uzavřítí platný sňatek, proto praví se: »spojení osob zákonitě způsobilých« či »právem uznané společenství«. A co na konci výměru položeno: »nerozdílné života společenství zachovávající«, poukazuje k povaze svazku nerozlučitelného, jehož účelem jest plození a výchova dětí a vzájemná pomoc manželů.

»Spojení« jest pojem rodový, který stane se pojmem druhovým svým účelem, jenž záleží z plo-

¹⁾ Katechismus řím. I. c. ot. 3.

zení; poněvadž není však tvora tak bezpomocného, jako dítě, jest nutně hlavním účelem manželství i tělesná a duševní výchova. Vedle těchto úkolů jest manželství plniti i jiné podřízené úkoly.

Stanovíce tento pojem manželství, stojíme na půdě zjevení, třeba stanoviska toho mnozí nejen nedsíleli, ba přímo zavrhovali, původ manželství různě vykládajíce.¹⁾

Moderní naturalismus, poněvadž popřel možnost zjevení a tím také možnost nadpřirozeného prastavu člověka, nemohl ovšem učení církve o přímém božském původu manželství a jeho zákonech jedinství a nerozlučnosti přijmouti, spokojuje se tedy tvrzením, že vývojem dospěl člověk ze stavu animální hrubosti k pozdějším mravně rozumovým pojmům manželství. Nevadí mu skutečnost, že u všech, i nejprostších národů je život pohlavní jistým zákonům podroben, které napsány jsou v srdcích jejich, a že blaho, ba trvání společnosti toho vyžaduje, aby spojení muže a ženy bylo manželské, poněvadž nic neodporuje více důstojnosti lidské, mravnímu a společenskému řádu, než přechodné a nepravidelné tělesné obcování, s nímž jen u zvířat se setkáváme.

Mravní řád žádá, aby rozumem obdařený tvor rozumem se řídil, pudý smyslné v uzdu pojímal, a toho je tím více u člověka potřebí, poněvadž u něho nejsou podrobeny instinktu, který tvory nižší slepě vede, aby v životě pohlavním konali jen to, co jest jim prospěšno, a varovali se toho, co by jim v té příčině bylo se škodou.

Sociální řád pak vyžaduje, aby spojení muže a ženy dělo se jen za okolností, které skýtají záruku nejen plození, nýbrž i výchovy potomstva. To bylo by však ohroženo, kdyby spojení muže a ženy nepodléhalo jistým zákonům, bylo zcela libovolné, nebylo manželstvím. Proto je vysvětlitelné, že hlas svědomí a veřejné mínění všech národů, zákony náboženské i světské veliký činí rozdíl mezi oprávněným svazkem muže

¹⁾ Srov. »Arcanum divinae« Leonis XIII. 10. února 1880.

a ženy a každým jiným pohlavním poměrem, byť tento byl i trvalým.

5. Manželství není ustanovením lidským, k němuž člověk během času dospěl a sám sobě uložil, aby je zase kdykoliv odstraniti mohl. Tímto zřízením již na počátku postavil Bůh hráz bezuzdnému pudu pohlavnímu, aby jej zušlechtil; právní řády lidské, nanejvýš světské, upravovaly manželství teprve tehdy, když poznalo lidstvo veliký politický, sociální a mravní význam manželství.

Bohužel, že nescházelo nikdy těch (neboť není druhého zřízení, které tolika útokům bylo vysazeno, jako manželství), kdož poslouchajíce více vášně než rozumu, pokoušeli se tuto ochrannou hradbu společnosti ztéci. Evangelium svobodné lásky není novým. Každý však, kdo hájí emancipaci smyslnosti, dospěl k tomu jen tehdy, učinil-li bezbožecký a materialistický princip východištěm svého názoru o manželství.

6. J. J. Rousseau, duchovní původce revoluce francouzské a průkopník moderních názorů o původu manželství, v odporu k určitým zprávám Písma svatého tvrdí, že prastav člověka byl stavem pouhé přirozenosti a že nebylo ničeho, co by jej pod přirozenost mohlo snížiti, aneb nad ni povýšiti. A s tohoto hlediska prý dlužno pohlížeti také na tělesné spojení obou pohlaví tehdejších dob. Takového stavu zvířecí původnosti člověka nebylo však již proto, že je člověk tvorem od ostatního pozemského tvorstva podstatně se lišícím, že nemá toliko přirozeného určení, jako ostatní nižší tvorové, nýbrž účel jeho jest řádu nadpřirozeného. Tato pravda učení křesťanského jest snad mnohému nemilá a obtížná, proto mnozí ji popírají a učenými hypothesami snaží se vyvrátiti, nikdo však ji změnit nemůže.

7. Písmo svaté a na něm založená víra poučuje nás o trojím stavu, v němž během dob člověk zde na zemi dlel. Byl to původní, nadpřirozený stav milosti, v němž člověk stvořen byl a před hříchem žil; byl to stav hříchu, zaviněný pádem prvního člověka, který více méně pokulhával za požadavky přirozeně mravního zákona, a jest to stav obnovy, vykoupení

Ježíšem Kristem. A s tohoto hlediska pohlíží věřící křesťan na manželství, neboť žádný z těchto stavů nebyl na ně bez vlivu, avšak ani ten nejnižší nezpůsobil, aby toto božské zřízení ocitlo se na imaginární půdě pouhé zvířecí přirozenosti.

Od počátku svého nemá manželství povahy pouhého nepravidelného pohlavního spojení, nýbrž založeno jsouc Bohem k zachování člověka, bytosti účelu nadpřirozeného, povzneseno jest zákonem v sobě uloženým k hodnotě poměru mravního a právního.

Manželství po vůli Boží nemá býti jen zevním, nepravidelným a nahodilým spojením obou pohlaví, nýbrž vnitřním, všechny city člověka převyšujícím spojením, jímž oba manželé u vyšší jednotu k úplnému života společenství splývají. Tak bylo před hříchem ve stavu nevinności, kdy první manželé nazí byli a nestyděli se, neznajíce žádostivosti zlé. V této původní čistotě se však manželství neudrželo. Hříchem zatemněný rozum nedovedl více rozpoutanou žádostivost ovládati, zeslabená vůle stala se k hříchu náchylnou, tělo vítězilo nad duchem, nemajícím síly, aby i zatemněným rozumem poznatelným požadavkům mravního zákona dosti učinil.

8 Nikde není mravní úpadek člověka a kletba hříchu prvotního tak patrnou, jako v životě pohlavním, který tak úzce souvisí se šířením se hříchu dědičného, takže není s podivem, že ti, kdož příčin těchto neznají, nebo znáti nechtějí, vidí v tomto stavu jen nepravidelné, zvířecí směřování pohlavní, a ne Bohem založené manželství. Požadavků přirozeného zákona o jednopárovém a nerozlučném spojení muže a ženy znenáhla nedbáno, až na konec toto zřízení Boží u většiny lidstva do té míry zneuctěno, že zdá se, jakoby pohlavní život lidstva dřevních dob nebyl více manželstvím, nýbrž jen dočasným, nepravidelným spojením obou pohlaví, jako u zvířat, jakousi promiskuitou pohlaví či obecným společenstvím pohlavním, a manželství po dnešním smyslu jakoby bylo plodem pozdějšího a vyššího vývoje lidstva.

Pozoruhodným jest, že po svědectví Pisma svatého nejprv jednotu a po té teprve nerozlučnost

manželství podlomena. Již Lamech, jak s důrazem připomíná 4. hlava první knihy Mojžíšovy, dvě ženy pojal, kdežto o rozluce a lístku propustném čteme mnohem později.

Vzrůstající pokrok nijak nestavil tohoto snížení manželství a nevedl lidstvo k poznání přirozených jeho zákonů jednotnosti a nerozlučitelnosti, ba naopak, zjemnělé způsoby života hověly více smyslnosti, která tím byla nebezpečnější, čím tělesně slabším kulturní člověk se stával a rafinovanost požitkářství vlivem kultury vzrůstala. S tím potkáváme se u starých národů na Eufratu, Nilu i Gangu, stejný obraz skýtají dějiny Řeků a Římanů. Všude viděti se stoupající vzdělanosti úpadek rodiny a snížení ženy jako následek pokračujícího úpadku pojmu manželství, a konec toho úpadek celého národa.

Kdyby dnešnímu, od víry odpadlému kulturnímu člověku byly dějiny učitelkou života, zhrozil by se budoucnosti toho národa, který věčné zákony manželství šlape a odkopává.

Těžko tedy spráteliti se s hypotézou, že by manželství bylo dílem lidským, dílem vývoje.

Jest dokázáno zkušeností, že v oboru mravním, nedostane-li se člověku vnějšího popudu, nejen nepokračuje, nýbrž kráčí zpět, poněvadž zde není stání, a to nejen jednotlivec, nýbrž i národové. Že tak zvaná civilisace člověka na poli manželství nepudila k lepšímu a mravně dokonalejšímu, ukazují dějiny a klasickým toho dokladem jsou Řekové a Římané v počátcích svého národního bytí a na výši kultury. Zde jest patrné, jak se zlepšením životních forem a pokrokem vzdělanosti stále vzdělání mravně-náboženského ubývá, které tím chudší jest svým obsahem i vlivem, čím více vzdaluje se svého počátku. A že manželství v první řadě jest mravním zřízením, o tom dosud nikdo nepochyboval.

Bez zevní příčiny, ať má podobu tu či onu, není ve věcech nábožensko-mravních pokroku. Či lze se snad nadíti z jakéhos společného pohlavního ptele-měle samo sebou pojmu jednotného, nerozlučného manželství?

Nikde není na světě národa, který by se byl vzdal polygamie bez křesťanství, bez této vnější, pokrok mravní podmiňující příčiny. A jak obtížným to jest a jak lží na těchto poutech i ženy, které jimi nejtuzěji přikovány jsou, o tom nejlépe mohou vypravovati ti, kdož z povolání jsou nosiči této zevní příčiny mravního pokroku — missonáři.

Účinek vždy musí odpovídati příčině. Příčinu však, že vznešený pojem manželství, jak vštípen byl člověku prazjevením, znenáhla mizel a bledl, hledati dlužno v porušené a hříchem k zlému nakloněné přirozenosti lidské. Také národ vyvolený, těšící se zvláštnímu vedení Božímu, nečiní výjimky a záhy potkáváme se u něho, jako všude jinde, s mnohoženstvím. Že tak hluboko neklesl pojem jeho o manželství jako u národů ostatních, za to děkoval jen manželskému zákonníku, který Mojžiš z rozkazu Božího lidu israel-skému dal (Genes. 1, 27 násl.; 2, 22 násl. Deuter. 7, 3; Num. 27, 1; 36, 1; Deuter. 22, 24, 25), a který byl tou zevní příčinou, která manželství jeho od hlubšího mravního úpadku uchránila.

Přihlížeje k tvrdému srdci židů, nezakazoval Mojžiš mnohoženství již tehdy u bohatších obvyklého, varoval však před ním (Deuteron. 17, 17.), takže jednoženství převládalo. Také Starý Zákon zná nerozlučné, do smrti trvající manželství (Genes. 2, 24.), dovoluje však z důležitých důvodů rozluky (Deuter. 24, 1. násl.) lístkem propustným. Důvod tohoto rozloučení i formality jeho dokazují, že žena u židů nebyla v této příčině muži na roveň postavena; avšak srovnáme-li postavení její se ženami ostatních národů, nelze říci, že by byla, jako tyto, zcela bez práv. Nezřídka, jak ne-jeden příklad toho knihy starozákonní podávají, těšila se žena u židů značnému politickému vlivu, což je neomylným znakem vyššího již pojmu manželství, který nutně rovnost muže a ženy žádá.

Daleko hůře na tom byli pohané; neměli této vnější příčiny, která by byla manželství jejich ne-li v původní neporušenosti, aspoň na témže stupni mravnosti, jako byla manželství židů, udržela. Dokud žili z fondu vzpomínek prazjevení, odpovídala manželství

jejich ideí manželství v ráji ustanoveného či zákonu přirozenému. Tak tomu bylo, ovšem výjimkou, ještě v dobách Noe a synů jeho, ač již tehda a brzy po potopě úpadek pojmu manželství byl všeobecný.

9. Třeba však ve skutečnosti původní pojem manželství nemravem rozluky, mnohoženstvím a jinými zlořády byl zatemněn, nebylo přece a není národa, u něhož by pojem ten zcela byl vymizel. Hypothesy Bachofenovy, Morganovy, Lubbockovy, Hellwaldovy a jiné, byť na pohled sebe vědecktějším apparátem dokládány byly, až dosud jsou jen hypothesami. Dosud není důkazu pro tvrzení, že byl aneb že jest kmen, který by vůbec neznal nějakého, byť i sebe primitivnějšího způsobu manželského spoluzití, že by panovaly jen zcela nahodilé pohlavní styky, že by žil, aneb že žije kmen nějaký ve stavu nepravidelného pohlavního směřování. Dosud nebyl podán důkaz, že by člověk až teprv tehdy, když dospěl jistě výše vývoje, začal vstupovati v jakousi formu manželství, které v nejnižším stupni tím se jeví, že muž bere si jistou ženu ve vylučné vlastnictví. Vše to dokázáno není, třeba nepřátelé pozitivního křesťanství domněnky své za důkaz prohlašovali. Opak, kdyby slovo věčné Pravdy nebylo nám nejpádnejším důkazem, že na počátku pohlavní život člověka nebyl zvířecím, nebyl promiskuitou a heterismem, snáze dal by se provést. Véstí důkaz však je na těch, kdož popírají zpráv Písma sv. o původu manželství; nám zprávy ty stačí, těm však, kdož je popírají, jest podati důkaz, že jsou nesprávný a nepravdivý.

10. Všimněme si, krátce aspoň, nejrozšířenější dnes theorie původního pospolitého manželství.¹⁾

O pospolitosti života pohlavního v prvních dobách lidstva tvrdí Bebel (*Die Frau*, vyd. 25., str. 9.), že jest jisto, že nepřišel člověk na svět jako pár kulturních lidí, jak nás o tom bible zpravuje, nýbrž že se v nekonečně dlouhých dobách znenáhla jen vymaňoval ze stavu zvířecího, prodělávaje různé vývojné periody,

¹⁾ Srov. Dr. M. Leitner: *Lehrbuch des kath. Eherechts* str. 40. násl.; Cathrein: *Moralphilosophie II.*, str. 381 násl.

v nichž jak společenské, tak i pohlavní vztahy muže k ženě doznaly nejrůznějších změn.

Tyto vývojné periody dle Morgana a Engelse jsou: stav divokosti, barbarství a vzdělanosti. Každá z obou prvních period dělí se zase na tři stupně různé, jimž odpovídá i stupeň pohlavního spojení.

Na nejnižším stupni divokosti panovala prý zvířecí promiskuita; každá žena náležela každému muži téhož kmene a naopak. Po Rousseauovi a Th. Hobbesovi libuje si v líčení tohoto dětství pokolení lidského zvláště filosof vývojné hypotézy Herbert Spencer, který je nevyčerpatelným v popisu divokého, zvířecího stavu pračlověka.

V druhé periodě vylučují se již z tělesného obcování pospolitého manželství ascendenti s descendenty. Ve třetí periodě (pokrevenská Punalua rodina) vyloučení jsou z manželského obcování mezi sebou pokrevenci mateřské strany. Postupem vzdělanosti vylučuje se pak manželství mezi pokrevenci vůbec a tím nastává perioda čtvrtá, v níž vládne právo mateřské.

V páté periodě žil již určitý muž s jistou ženou a z poměru toho vzešlé potomstvo bylo jejich vlastní (párová rodina). Odtud byl již jen jeden krok k jedinečnému manželství šesté periody.

Po Bachofenovi, Morganovi a jejich nohsledovi Bebelovi není pospolité či endemické manželství žádným manželstvím, nýbrž společným pohlavním životem všech mužů a všech žen se společenstvím dětí; toť praforma života pohlavního, po němž Bebel touží.¹⁾

Důkazy pro hypotézu kommunistického života pohlavního vedou svrchu zmínění, k nimž připočítá dlužno i Tylora, Mac Lennana, Lubbocka a celou legii filosofujících přírodozpytců, ze srovnávací historické metody. Zkoumají pohlavní a jiné mravní poměry dnešních, na nejnižším stupni stojících kmenů, aby z toho usuzovali na stav pračlověka.

Má-li tato metoda býti dostatečné důkazné síly, musilo by se dokázati, že s tímto zjevem pohlavního života se setkáváme u všech kmenů na nejnižším stupni stojících. Z nedostatku pojmu manželství u ně-

¹⁾ Die Frau, str. 427., rovněž Nordau Max a jiní.

kolika kmenů, o nichž to sice svrchu uvedení badatelé tvrdí, jiní i z vlastního tábora jim však odporují, těžko usuzovati na manželské poměry prastavu lidstva.

Základem rodiny je mlčky aneb smlouvou formulovaná dohoda mezi mužem a ženou, založení společnou domácností a v ní děti odchovávat. V těchto nejširších mezích pojmu manželství setkáváme se s ním, po zkoumání neméně vážných badatelů i z vlastního tábora výše uvedených, u všech národů, ano i u těch, u nichž až do dob nedávných o tom pochybováno. Sám Hellwald, názoru křesťanskému jistě nestranní svědek, dří, že nějakého stavu pospolitosti žen a mužů, tak aby vyloučen byl vůbec zvláštní poměr mezi jednotlivým mužem a ženou, dnes na zemi není. Kdyby však tvrzení, že v dobách prastavu lidstva nebylo manželství, nýbrž jen péle-méle života pohlavního, bylo pravdou, musili bychom se nezbytně potkávat s promiskuitou jen u kmenů na nejnižším kulturním stupni stojících, tomuto prastavu nejbližších. Nepodezřelý svědek R. Hildebrand však píše: U národů, kteří se ještě na nejnižším hospodářském stupni nalézají, nikde a nikdy nenalzáme stavu pospolitosti žen aneb promiskuity.¹⁾ Proto lze s Grossem říci, že rodina manželstvím založená není teprv pozdější vy-možeností civilisace, nýbrž že setkáváme se s ní již na nejnižších stupních kultury jako pravidlem.²⁾ Důkazy toho podávají četní cestovatelé, jimž přisvědčuje i sám patriarcha vývojně theorie Westermarck, když píše: Nejníže stojící kmenové nejsou promiskuitě nejbližší.

A kdyby i tyto poměry mravní spustlosti pohlavní u těch asi 8 kmenů, jichž pro tvrzení své theorie se dovolávají, domovem byly, není nijak dokázáno, že jsou jakýmsi prastavem toho kterého kmene; což nemohou býti spíše následkem mravní zvrhlosti vůbec, do níž kmen ten během dob upadnul? Na přívržencích této descendenční theorie jest možnost takovéto degradace pokolení lidského vyvrátiti a ne ji předem odmítati, aneb se vznešeným opovržením ignorovati; a to do-

¹⁾ Recht u. Sitte auf den verschied. wirtschaftl. Kultur-stufen I. 11. (1896).

²⁾ D. Formen d. Familie etc., str. 42.

kázati ji ne mlhavými hypothesami, nýbrž pozitivními, nepochybnými důkazy. Máme právo, aby nám apoštolé vývojné theorie takový důkaz podali, poněvadž tak rádi se dovolávají pozitivnosti své vědy.¹⁾

Jiný důkaz pro kommunismus pohlavního života lidstva v pravěku vede Lubbock z okolnosti, že mnohým kmenům schází jistá slova pro pojmy s manželstvím související, jako slovo, vyjadřující pojem lásky, manželství, pro rozdíl mezi vdanou a svobodnou osobou, ženiti se atd.²⁾ Byť tomu u některých kmenů skutečně tak bylo, souditi z toho na všechno lidstvo pravěku není dovoleno, a to tím méně, že z nedostatku slova nelze ještě souditi na nedostatek pojmu. I starým Řekům nedostávalo se po zprávě Aristotelově jména pro manželství (*Ἀνωνυμὸν γὰρ ἡ γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς σύζευξις*, Polit. I. 2. 1253 b), a přec nikdo nebude tvrditi, že nedostávalo se jim i pojmu. Také o indiánech kalifornijských vypravují missionáři, že nemají slova manželství, a přec instituce ta u nich je dobře vyvinuta. Hererové nemají zvláštního výrazu pro pojem smrti: umřítí a omdlíti znamená totéž; slovo oku-zepa znamená zabítí i nepatrně ublížití; dovozovati však z toho, že schází jim pojem smrti, nikdo as se neodváží.³⁾

Pojmy ty zajisté sobě dobře srozumitelným způsobem opisují, aniž třeba, aby badatelé při vši věrohodnosti a učenosti vnikli v tajemství jejich řeči a rodin. Pojem lásky, manželství atd tak je člověku i na nejnižším stupni vzdělání běžným, že je přímo pošetilostí chtít z nedostatku slova celým kmenům jej upírati. Jest tomu právě tak, jako upírati Francouzům pojem muže na označení rodu v protivě k ženě, když jim výraz pro toto pojmenování schází.

Všeobecně rozšířený zvyk únosu žen jeprý též důkazem původní pospolitosti života pohlavního. Tím prý chtěl se jednotlivec zbaviti obtížného mu obecného zákona společenství žen a učiniti některou tímto způsobem výlučně svým vlastnictvím. Žena vlastního kmene ne-

¹⁾ Cathrein I. c. str. 384.

²⁾ Die Entstehung d. Civilisation, str. 59. násl., kde čteme větu: nejnižší rasy nemají manželství.

³⁾ Büttner, Ausland 1884, str. 387.

mohla mu výlučně náležeti, poněvadž byla společným vlastnictvím všech mužů kmene, proto snažil se uloupiti ženu, kmenu cizímu náležející, aby výhradně mu patřila. A tak prý byl únos přechodem z endogamie (promiskuita v jednom kmenu) k manželství.

Únos rozšířen byl mezi všemi národy, byla-li však příčinou jeho touha po výlučném vlastnictví ženy, nelze dokázati. V Čechách setkáváme se s ním ještě za dob sv. Vojtěcha, ano i v pozdějších, dávno již křesťanských dobách, a únosce po právech zemských pokutován potupnou smrtí stětí prknem (Jireček, Právo II.). Zbytky tohoto pohanského obyčeje vidíme v lidových svatebních přežitcích, jako je žertovné zavrání nevěsty a vykupování, zatahování cesty branou či řetězem, čímž označují se překážky únosu a j. v. Nic však nepotvrzuje domněnku, že by tohoto romantického obyčeje byla příčinou touha po výlučném vlastnictví ženy. Spíše dlužno příčinu toho hledati v mnohoženství, jemuž v Čechách dlouho hověno, a v nemožnosti neb neochotě ženy si vykupovati. Únos děl se jistě nejčastěji z důvodu mnohoženství, jemuž ženy téhož kmene nestačily, a pak z prosaické příčiny vyhnouti se touto, tehda ne neobvyklou cestou výkupu ženy, která nebyla vždy lacinou.

Podobně ani z jiných hypothes, na př. tak zvané nadvlády ženské (gynokratie), kterou vlastně nelze nikde bezpečně dokázati a která je snad jen ethnologickou kuriositou Huronů a Irokesů, ani z tak zvané mateřské posloupnosti, již někteří kmenové po matce stanoví svou kmenovou příslušnost, poněvadž nebylo lze otce určití, nelze dovozovati promiskuitu pohlavní. Důvodem jejím je spíše, jak správně Westermarck poznamenává, mnohoženství.

Jest ještě dnes mnoho kmenů, kde více žen téhož muže, z příčin na snadě ležících, odděleně v různých chatrčích se svými dětmi žijí. Co bylo tu bližším, než že příbuzenstvo ne dle otce, nýbrž dle matky se počítalo, jelikož jen posloupnost mateřská mohla činiti rozdíl mezi četným potomstvem téhož otce.

Bylo by lze uvéstí ještě celou řadu hypothes na uhájení theorie pospolitosti pohlavního života pračlověka

s neméně odvážnými konklusemi, než jsou ty, o nichž jsme se zmínili a proti nimž sám Darwin se ohražoval,¹⁾ všechny však až dosud jsou jen hypothesesami, o nichž platí to, co snesl Westermarck ve slova: Hypothesa promiskuity je zcela neodůvodněná a podstatně nevědecká.²⁾ A při tom a při zprávách Písma svatého setrváme.

Proti původní nepravidelnosti života pohlavního, této darwinistické praformě manželství, mluví analogie tvorstva na zemi, kde všechny druhy, vyžaduje-li toho péče o mláďata, zachovávají přísné párování.³⁾ Zvláště žijí přísně v párech zvířata, která dle darwinistů jsou člověku nejbližší a která nezřídka Brehmem za vzor věrnosti manželské bývají uváděna. Pro manželství pralidstva a proti hypotese promiskuity mluví i pud žárlivosti, t. j. touha po vyloučení vlastnictví milované osoby, s nímž nejen u člověka, nýbrž i u vyšších rodů ssavců se setkáváme. Pod ten má v životě pohlavním značnou úlohu. Darwin píše o něm: Po tom, co víme o žárlivosti všech mužských čtyřnožcův, opatřených zvláštní zbraní na potření svých soupeřů, jest převaha jakéhos nepravidelného obcování pohlavního v přirozeném stavu zcela nemožnou.

Právě kmenové nejsurovější, jako indiáni patagonští, austrálští negrové, veddové na Ceylonu a mnozí kmenové indiánští, bdl s největší žárlivostí nad svými ženami a trestají cizoložství nejkrutějším způsobem. Totéž ukážeme i na starých Slovanech, kteří neméně krutě než ostatní národové nevěru žen trestali. Připomínám jen kruté tresty kamenováním v zákonníku mojižšovském (Deuter. 22, 22.), kde již pouhé podezření podrobovalo ženu hrůznému ordalii prokázati svou nevinu. (Num. 5, 14. násl.)

Rovněž vývoji manželství z původní promiskuity odporuje zkušenost, čerpaná ze zrůdnosti manželství, mezi blízkými pokrevenci uzavíraného, a z osudných

¹⁾ Viz Schneider: *Naturvölker* II., str. 475.

²⁾ *The history of human marriage*. London 1891.

³⁾ Sv. Tomáš: *Contra gentes*. III., str. 124.

následků bezuzdné nemravnosti, které pramenem jest pospolitý život pohlavní.

Jak veliký byl by fysický úpadek pokolení lidského, kdyby nejen v jednom rodu, ale u všech lidí a po staletí dělo se plození mezi sourozenci a nejbližšími pokrevenci, jak hlásá to hypotéza pospolitých styků pohlavních člověka v pravěku! V této propasti nemravnosti bylo by nutně pokolení lidské zhynulo. A kdyby i tento osud lidstvo nestihnul, aby z této pohlavní směsi mohlo vyvinouti se řádné manželství, tot fysicky a mravně nemožno; k tomu je zajisté mnohem více víry potřebí, než uvěřiti prostým slovům Písma sv. o původu manželství a jeho úpadku hříchem prvotným.

11. První kniha Mojžíšova, nejdůstojnější památník dějin světových, která, ani když bychom nepřihlíželi k jejímu Bohem vdechnutému charakteru, jest zajisté hodnověrnějším svědkem, než nedokázané hypotézy, nezná nějakého Bachofenova »communal marriage«, nýbrž v theorii stanoví zásadu jedinečného, nerozlučného manželství slovy: Protož opustí člověk otce svého i matku svou a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle. A táž kniha ukazuje, že manželství prarodičů a jejich potomků skutečně byla monogamická s takovou svědomitostí, že odchylku od tohoto pravidla, jakou bylo dvojženství Lamechovo, se zvláštním důrazem, ba přímo s ošklivostí uvádí.

S těmito mojžíšovskými pradějínami manželství snášejí se nápadně svědectví a zkazky, mravy a zvyky nejčtetnějších národů a kmenů, kde i ve zmatených obrazech mythu viděti rysy prazjevení, znamenati vědomí o jakési svatosti manželství.¹⁾ Pojem jejich o manželství je tím vznešenější, čím více si z prazjevení uchovali. Tak Řekové starších dob a ještě škola Aristotelova, a Římané v prvních dobách republiky definicí manželství: *conjunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio*,²⁾ nejsou daleko za pojmem manželství, jak jej

¹⁾ Dokladů hojnost podává Ratzel v *Grundzüge der Völkerkunde* 1885.

²⁾ L. 1 D., de ritu nupt. 28., 2.

bible podává, a třeba u nich rozluka i při nejslavnější formě a obřadu manželském, *confarreatio* zvaném, dovolena byla, užíváno jí v prvních dobách velmi zřídka, jak to již dává tušiti definice, která ovšem potomkům jejich byla jen pouhou vzpomínkou svatého druhdy svazku. Rovněž se shodují se zprávou bibliickou pověsti Egyptanů,¹⁾ Indů,²⁾ Ostjaků, Kirgizů,³⁾ Novozelandanů,⁴⁾ Mexikánů a Peruánců,⁵⁾ praobyvatel paraguajských⁶⁾ a j. v. Že nevyvíjelo se manželství z nejnižší formy pohlavního spojení, že není zjevem a vymožeností vzdělanosti dnešního člověka, potvrzují též nepřímě předhistorická badání o době diluviální. Nepřátelé křesťanství z učiněných objevů marně snaží se dovoditi, že by byl člověk tehdejší »bezedně inferiorním«, ve stavu číře zvířecím. Naopak tehdejší člověk, jak usuzujeme ze zachovaných památek, měl jistý stupeň umravnění (Bumüller: *Aus der Urzeit des Menschen*. II. *Vereinsschrift der Görresgesellschaft*. 1900, str. 63.), z něhož jen na manželství, a nikoli na promiskuitu pohlavní dá se souditi. Doba pak alluviální přináší i nejeden pozitivní doklad, svědčící jednotnému manželství, jako jsou podvojně hroby, z nichž soudí se na spalování vdov, extrém to monogamie a j.

A proto lze říci s Ribbingem,⁷⁾ že odchylku od jednotného manželství ve staré i nové době nelze zváti prastavem, aneb normálním vývojem, nýbrž jen výstřelkem jinak zdravého životního stromu monogamie. A proto pravdivými zůstanou neomylná slova okružníku »*Arcanum divinae*« (Lev XIII. 10./II. 1880): »Znám jest všem původ manželství. Jakkoli karatelé víry křesťanské stálého o věci té učení křesťanského uznati nechtějí a vzpomínku, již všichni národové a věkové na

¹⁾ Friedr. Kayser: *Ägypten einst u. jetzt* str. 150.

²⁾ Schanz: *Apologie* II., 13.

³⁾ Brehm 884, 417, kde líčí přítomné monogamické poměry těchto národů.

⁴⁾ D. de Rienzi: *Oceanien* II. 477.

⁵⁾ Lúken H.: *Traditionen d. Menschengeschlechtes*, Münster 1869, str. 60. násl.

⁶⁾ *Kath. Missionen*, roč. 1892, str. 75.

⁷⁾ *Die sexuelle Hygiene u. ihre ethischen Consequenzen* (něm. vydání 8. v Lipsku), str. 32. násl.

původ manželství mají, snaží se vyhladiti, přece sflu a světlo pravdy nebudou moci zhasiti, ani seslabiti. O známých věcech, o nichž nikdo nepochybuje, se zmiňuji. Když šestého dne Bůh člověka z hlíny země učinil a vdechl ve tvář jeho dechnutí života, dal mu i družku, již podivuhodně vzdělal ze žebra spícího muže. Tím prozřetelný Hospodin stanovil, aby onen pár manželů byl všech lidí přirozeným počátkem, z něhož se má pokolení lidské šířiti a stálým plozením zachovávatí.«

§ 2. Podstata a smluvní povaha manželství.

1. Podstata manželství záleží ze spojení muže a ženy. Slova spojení užití lze ve smyslu trpném i činném. V prvním smyslu znamená trvalý stav, v druhém pak pomíjející úkon, z něhož stav ten vzešel. Činně jest spojení manželské úkon, jímž muž a žena spojují se k manželskému spoluzití, tedy úkon, jímž manželství jako trvalý stav vzniká (*matrimonium in fieri*). Trpně znamená slovo manželské spojení jistý stav, způsobený činným spojením (*matrim. in facto esse*).

Poněvadž podstata manželství záleží ve spojení či svazku manželů, kteří společnost tvoří, vzniká manželství jako každá jiná společnost vzájemným souhlasem těch, kdož ji mají ustaviti, a proto jest kořenem manželství oboustranný souhlas muže a ženy, kteří manželství uzavírají. Souhlas ten jmenujeme manželským, či vůlí manželskou, poněvadž projevuje se jím vůle manželství založiti. Podstata manželského spojení v činném smyslu jest tedy projev vůle, jímž se manželství uzavírá, či jak dříve římský právník Ulpianus: Souhlas je původcem manželství, aneb právo římské: manželství nikoli soulož, nýbrž souhlas činí. Svolení k manželství, či souhlas vzájemný *per verba de praesenti* vyjádřený, je, jak dříve sněm Florencký (*pro Armenis*), příčinou manželství způsobující. Neboť závázalost a spojení nemůže povstati leč jen ze svolení. Svolení to, má-li manželství způsobovati, vyjádřeno býti musí jasně slovy, neb nepochybnými znameními, že ti, kdož vůli mají manželství uzavřít, nyní, v době přítomné

je uzavřítí hodlají, dále musí býti svolení to vespolné, vážně, svobodně a s rozvahou projevené od těch, kdož k manželství se zamlouvají.

Proto praví sv. Otcové, že manželství zakládá se ne na obcování tělesném, nýbrž na svolení, které je podstatou manželství. Obcování není jeho podstatnou součástí, nýbrž přirozený jeho následek, neboť nedovoleným jest, pokud vůli manželskou si neprojevíli.

2. Všimneme li si této vzájemné vůle, již manželství vzniká, shledáváme, že touto vůlí mezi oběma, kdož manželství uzavírají, vznikají jisté povinnosti a práva, či jinými slovy: vznikl právní poměr. Vzájemný souhlas, jímž právo nějaké se druhému zadává a jistá povinnost přejímá, jest smlouvou, a proto i vůle manželská, kterou jeden manžel na druhého jistá práva přenáší a na sebe jisté povinnosti bere, je smlouvou. A proto říkáme, že manželství ve svém vzniku (m. in fieri) je smlouvou, která v tom záleží, že dvě osoby různého pohlaví dobrovolným a s rozmyslem k manželství učiněným projevem vůle dávají si vzájemné právo a přejímají povinnost manželského obcování za příčinou plození dětí.

Podstata manželského spojení ve smyslu trpném, v trvání (m. in facto esse), záleží ve stavu, který z této smlouvy vznikl, a stav ten je trvalý svazek, jímž manželé k sobě jsou poutáni. Čili manželství ve svém trvání je ze smlouvy manželské plynoucí životní společenství. A proto správně lze říci, že manželství sice smlouvou povstává, smlouvou však není, nýbrž svazkem či spojením.

Smlouva ta však, již manželství vzniká, na výsost liší se od jiných smluv, které lidé mezi sebou uzavírají. Smlouva občanská jest něčím libovolným, v pojmu manželství není však libovůle, a proto lze zváti smlouvu manželskou jen smlouvou jistého druhu. Jakmile snoubenci na tom se shodli, že manželství uzavrou, mohou a musejí uzavřítí manželství jen tak, jak božským zákonem stanoveno, neboť obsah i účinky této zvláštní smlouvy vymykají se libovůli jejich a tím právě liší se smlouva manželská podstatně od smluv jiných. Jakmile odvážíli by se vylučovati ze smlouvy té některý

moment, Bohem stanovený, v manželství nevchází. —

Projev vůle manželské, třebaš nebyl něčím zcela pomíjejícím, může se přec i v opak změnit, stav jím způsobený však nepomíjí. Proto nelze mlti za pravdu tvrzení těch, kdož manželství za pouze občanskou smlouvu vyhlášujíce, mají je také v trvání za smlouvu. Stav manželský jest jen jejím následkem, a třeba bychom v běžné mluvě užívali fráse: manželství se smlouvou uzavírá (*matrimonium contrahere*), chceme tím jen označiti jeho vznik, nikoli jeho trvání, svazek manželský sám. Neoprávněnost názoru, že by manželství bylo smlouvou rovnou každé smlouvě občanské, nejvíce do očí bije, srovnáme-li smlouvu, již manželství vzniká, se smlouvami občanskými.

3. Již manželská smlouva práva přirozeného, užíváme-li po způsobu mluvy kanonů a sv. Otců pro manželství výrazu smlouva, na výsost převyšuje každou smlouvu občanskou, poněvadž za spolupůsobení kontrahentů sám Bůh pouto manželské upevňuje. Poněvadž od vůle smlouvajících se snoubenců vše jest odvislo, nemůže tato vůle manželská, jako tomu při smlouvách práva občanského, žádnou jinou mocí býti nahrazena.

Kdežto však obsah a účinky smluv vůbec záleží zcela na vůli a dohodě těch, kdož se smlouvají, jsou obsah a účinky smlouvy manželské, vzájemná práva a povinnosti, již předem stanoveny Zakladatelem manželství. Právním a mravním požadavkům manželství jest se těm, kdo je uzavírají, podrobiti, a proto smlouva manželská liší se podstatně od smluv jiných. A to především svým trváním.

Kdežto smlouvy obecné na čas se uzavírají a závazky z nich vzcházející pokutou a jinými tresty mohou býti vynuceny, ano, smlouva taková vzájemným souhlasem kdykoliv zrušena býti může, smlouva manželská co do trvání nezávisí na vůli manželů, není smlouvou obligatorní. Vzájemné vzdání se práv na neporašnost vlastního těla, jímž v popředí vstupuje nižší stránka poměru manželského, jakož i věrnost manželská a vzájemné služby lásky, kterými jsou si po smlouvě manželé povinni, jsou toho druhu, že nikdy samy o sobě

nemohou býti předmětem určité vymezené závaznosti a předmětem na této závaznosti spočívajícího práva k žalobě. Spíše jsou tak nutným důsledkem spojení obou manželů, že za jistých okolností bez nemravnosti ani odepřeny býti nemohou.

Každé manželství, byť neplynulo to přímo z pojmu jeho, nýbrž spočívalo na pozitivním, božském ustanovení, musí míti charakter jednotnosti a nerozlučnosti. A proto i tyto vlastnosti smlouvě manželské se vymykají a předem jsou již diktovány. A proto každé zákonodárství, které vymanilo se z názorů církve a má manželství za pouhou smlouvu, pravidelně vzdalo se také jeho nerozlučnosti a tuto vydalo libovůli manželů. V manželství však neplatí libovůle těch, kdo se k němu zamlouvají, nýbrž vyšší zákon, jemuž se musí ti, kdož smlouvu manželskou uzavírají, podrobiti.

Smlouvu manželskou uzavřítí lze toliko muži a ženě, a to jednomu a jedné, smlouvy obecné uzavřítí lze bez ohledu na pohlaví a počet smlouvajících se. Smlouva manželská jest vždy smlouvou oboustrannou, ukládající oběma manželům povinnosti a práva, jest smlouvou posvátnou a náboženskou, a proto v nevlastním smyslu jmenuje papež Innocenc III. i manželství nepokřtěných svátostí. Posvátnou jest smlouva manželská svým vznikem, neboť založil ji Bůh, a po té stránce rozumíme také názoru starých Řeků, že manželství v nebi se uzavírá.

Od svého počátku bylo manželství pod ochranou Boha, svého zakladatele, a již v dobách patriarchů, kteří byli nosiči moci kněžské, jako zřízení Boží bylo chráněno. V křesťanství pak smlouva manželská, jakmile na základě práva přirozeného se skutečně, stává se svátostí.

Posvátnou jest smlouva ta i pro vznešený účel manželství, který nezáleží jen z přirozeného rozmnožování pokolení lidského, nýbrž i z účelu vyššího, nadpřirozeného, jak tomu v manželství křesťanském, svátostném, mnozí řady synů Božích, členů pravé církve.

4. Předmětem hmotným smlouvy manželské jsou osoby smlouvu uzavírající, formálním jest nerozdlílné života společenství či svazek, který záleží z vylučných

rovných a trvalých práv a povinností manželů na neporušenost těla druhého manžela za účelem plození a výchovy potomstva. Tam, kde práva toho by se druhé straně nedostalo, aneb kde by jedna neb obě strany povinnost tuto na se vzítí nechtěly, aneb nemohly, tam schází buď vůle, nebo přirozená schopnost k manželství, tam nelze mluvit o smlouvě oboustranné, nelze mluvit o manželství. A tím podstatně liší se manželství od jiných poměrů, jemu zevně podobných.

Manželství jest záležitostí povahy nejosobnější, proto patří uzavření smlouvy manželské podstatně jen snoubencům; tím však není vyloučeno, že by uzavření smlouvy té nemohlo se státi prostřednictvím osoby třetí, musí však i zde projev vůle býti vnitřním, svobodným konem vůle, zevně tak projeveným, aby druhá strana s jistotou jej poznati mohla.

Shrňme-li vše, co o smlouvě manželské řečeno, pravíme, že jest smlouva příčinou manželství způsobující, jak vyjadřuje to dekret „Exultate Deo“ (pro Armenis). Tím však míníme tolik, že zmíněná smlouva způsobuje vznik manželství mezi dvěma osobami, mezi nimiž dosud manželství nebylo, ale nepojímáme slov těch v tom smyslu, jakoby smlouva ta také určovala povahu a vlastnosti, práva a povinnosti manželství mezi osobami těmi uzavřeného; to vše již předem dáno a vymyká se určování osob, k manželství se zamlouvajících.

5. P o z n á m k a. Pro svazek manželský užívá se v jazyce latinském hlavně 4 významů. *M a t r i m o n i u m*, tolik jako *matris munium*, odtud se tak jmenuje, že žena proto za muže jde, aby matkou se stala, a že plod počítí, v životě nositi, poroditi a do jistých let vychovati je povinností matky. Mimo to slove též *n u p t i a e* či *c o n n u b i u m* (zahalení), poněvadž se nevěsty ze stydlivosti zahalovaly, čímž mělo se také ukázati, že mužů mají býti poslušny a jim poddány.¹⁾ Často znamená však slovo to i obřady a slavnosti, s nimiž manželství uzavíráno. *C o n j u g i u m* zove se manželství

¹⁾ Sv. Ambrož I. 1: de Abraham c. 9.

pro svůj účinek, protože řádně vdaná žena s mužem jako k jednomu jhu jest připoutána a ze dvou jakoby jedno tělo se stávalo. *Consortium*, společenství, neboť vše má v manželství býti společno, jednoho osudu jsou účastni muž a žena, dobré i zlé až do smrti snášejíce.

V češtině je složenina *manželství* přesmykem slova *malženství*, jehož v některých slovanských nářečích dosud se užívá. Miklosič má slovo *māl* za stažení germánského *mahal*, jež je součástí slova *Gemahl* a znamená tolik jako smlouva (*pactum*). Dle toho jest tedy *malžen* muž, který si smlouvou ženu vzal. *Sňatek* znamená spíše to, co latinské *connubium*, t. j. tělesné spojení. *Oddávky* = oddávati se někomu (*nuptiae*) jest liturgický úkon, při němž kněz spojení manželskému žehná. *Svatba*, *svatati*, tolik jako *namlouvati* (*starosvat*), jest slavnost, veselí, jež sňatek provádí. Německé *Ehe* jest totožné se starogermánským *ewa*, *ea*, *e* (= *αιών*, *aevum*) a znamená zákon či svazek (*Bund*), jest tedy *Ehe* tolik jako Bohem založený svazek muže a ženy.

§ 3. Účel manželství.

1. Již z pojmu manželství plyne, že hlavním jeho účelem je člověka důstojné a zákonem božským a lidským požehnané plození a výchova potomstva. Proto Bůh manželství založil a jemu požehnal, proto, když poučoval anděl Tobíáše, jak by odolati mohl moci zlého ducha, dí: Vezmeš pannu s bázní Boží, milostí synů více, než chlípností veden jsa, abys v semeni Abrahamově požehnání v synech došel. (Tob. 6, 22.)

Tento hlavní účel plyne z přirozenosti lidské, která spojením různého pohlaví, jako u ostatních tvorů, k témuž, t. j. k zachování rodu směřuje.

Jasně jest v té příčině znění Písma sv.: A budou dva v jednom těle, jimž nelze jinak, leč jen o spojení manželském, za účelem plození potomstva, rozuměti.

K zachování druhu lidského nestačí však jen plození tělesné, nýbrž nutna jest i péče o blaho tělesné i duchovní potomstva. Ta jest přirozeným doplňkem plo-

zení a přirozeně sluší těm, kdož děti zplodili t. j. rodičům, jichž děti jsou součástí a přirozeným pokračováním. Tento účel manželství vždy míti musí a za tím také účelem snoubenci aspoň mlčky v manželství vcházejí. Kdyby účel ten, uzavírajíce smlouvu manželskou, vylučovali, nebylo by spojení jejich společenstvím manželským, poněvadž vyloučili ze smlouvy podstatný obsah, o němž nijak rozhodovati jim nepřisluší.

Ke skutečnému manželství stačí právo smlouvou manželskou nabyté, respektive zadané, a mohoucnost tělesného spojení; užití práva toho nutným není. Proto pravými jsou manžely ti, kdož slibem čistoty se zavázavše, vykonávání tohoto práva si odepřeli.

2. K tomuto hlavnímu účelu manželství přistupuje ještě účel vedlejší, druhotný, záležející ze vzájemné pomoci duchovní a tělesné. Že tato vzájemná pomoc je účelem manželství, plyne z jeho podstaty.

Manželství jest společností muže a ženy, k níž člověk, bytost společenská, přirozeně tíhne, aby účelu svého snáze mohl dojíti. Tomu svědčí Písmo svaté, když dí: Není dobře člověku býti samotnému, učinmež mu pomoc podobnou jemu (1. Mojž. 2, 18—20.). Pomoc ta díti se má dle sil a vloh muže a ženy tak, aby různost jejich v manželství v harmonický celek byla sloučena. Zvláštním a hlavním druhem této pomoci jest po pádu člověka počestné ukojení pudu pohlavního, který však nejen ukojen, nýbrž také řádným užíváním manželství omezen býti má. »Ale pro uvařování se smilství měj jeden každý svou manželku a jedna každá měj svého muže.« (1. Kor. 7, 2)

Oba tyto účely, hlavní i vedlejší, jsou ve vzájemném nejužším vztahu, jeden obsažen jest ve druhém. Plněním účelu hlavního stávají se manželé jedním tělem, takže muž ženu a žena muže za své tělo pokládati má. »Takť i muži mají milovati manželky své jako svá těla. Kdo miluje manželku svou, sebe samého miluje. Žádný zajisté nikdy těla svého neměl v nenávisti, ale krmí a chová je jako Kristus církev.« (K Efes. 5, 28—29.) Nejužší spojení, způsobené prvním a hlavním účelem manželství, má za následek, že muž ženu a žena muže tak musí milovati a podporovati jako sebe sama. Tato

povinnost zdůrazněna je dětmi, o nichž manželé slovy Pisma mohou říci: Totot je tělo z těla mého a kost z kostí mých.

Pud pohlavní, z nejmocnějších jeden, o němž apoštol praví: Jiný jest zákon v člověku, který odporuje zákonu mysli jeho a jímá jej pod zákon hříchu, jenž jest v údech jeho (K Řím. 7, 23), lze zváti kulturní silou. Nemají-li lidé býti zastrašeni velikými obtížemi, jež s plozením a odchováním potomstva souvisejí, jest nezbytno, aby pud ten byl právě tak, jako pud sebezachování jedince, jedním z nejmocnějších. Kulturní silou stejného, ne-li vyššího významu jest však také opanování tohoto pudu. Jednopárové manželství dovoluje a stačí k ukojení tohoto pudu, avšak vzhledem k prvnímu účelu manželství ukládá manželům značnou zdržlivost, takže člověk právě v manželství vyniká nad ostatní tvory pozemské, kteří témuž pudu jsou podrobeni, v pravdě člověka důstojným způsobem. »Ti zajisté, kteří v manželství tak vcházejí, že Boha od sebe a od své mysli odlučují a své chlípnosti tak hoví, jako kůň a mezek, v nichž není rozumu, nad takovými má ďábelství moc.« (Tob. 6. 17.)¹⁾

3. Plození a výchova dětí, kterýmžto účelem dosti se činí i účelu vedlejšímu, předpokládá spolužití manželů, jednu domácnost. Kdyby jenom tento vedlejší účel vzájemné pomoci byl dosažitelným, není manželství možno pro nedostatek účelu hlavního, který zajisté, i kdyby člověk byl si původní stav nevinnosti zachoval, manželství míti musilo. Ovšem, že v tomto stavu nebyl by tak úzce spojen s účelem vedleším, ukojením žádostivosti, poněvadž by této nebylo bývalo.

A tak jest manželství, jak z účelu jeho patrno, zušlechtěním smyslných pudů. Hlavním účelem manželství zajisté dosahuje se i účelu vedlejšího, vzájemné lásky a přátelství, jimiž se přemoc pohlavního pudu jen v manželství na pravou míru uvádí. Vzájemnou náklonností manželů povznáší se znenáhla manželství ze sféry pohlavně smyslné ve sféru duchovní. Manželství v uzdu pojímá žádostivost a to

¹⁾ Leitner l. c. str. 10. násl.

tvoří jeho duchovní obsah, jako je obsahem jeho tělesným plození dítek.

4. Toť jsou účely manželství, které zoveme též objektivními, poněvadž s podstatou manželství co nejúžeji svouvisejí. Ty má sobě každý, kdo svatě a nábožně ve sňatek vstoupiti chce, za účel položití, ne-li výslovně, aspoň mlčky, jakož se to sluší synům svatých. Subjektivních účelů, které toho kterého k manželství pudí, jest více a rozličného druhu, ba i takových, že za jistých okolností činí manželství hříšným. Na platnost však manželství, pokud podstaty jeho neohrožují a svatosti jeho neodporují, vlivu nemají.

I tyto motivy dovoleny jsou k uzavření manželství, jen když obcování manželské, podmínka plození, jest možno a právo na ně není vylučováno, jak dobře o tom čteme v římském katechismu:')

»A když k těmto důvodům přibudou ještě jiné, jimiž lidé při uzavírání sňatku vedeni bývají a pro něž, hledajíce si ženu, jedné před druhou dávají přednost, jako přání zanechatí po sobě dědice aneb bohatství, krása, vznešenost rodu, podobnost mravů atd., takových ohledů nemůže se zajisté zapovídati, poněvadž nejsou na odpor sňatku manželského. Neboť ani v Písmě sv. nehaní se Jakub praotec, že Rácheli, její krásou jsa pojat, před Liou přednost dával.«

§ 4. Vlastnosti manželství.

a) Jedinost.

1. Z přirozenosti manželství a účelu plynou jeho přirozeněprávní vlastnosti: jedinnost a nerozlučnost. »Aby spojení muže a ženy vhodně odpovídalo moudrosti Boží,« dí Lev XIII. v »Arcanum divinae«, »ode dnů svého založení má dvě vznešené, hluboce vtisknuté vlastnosti, jednotu a nerozlučnost.« Manželství není spolkem, který by lidé po svém vrtkavém mínění si mohli přizpůsobiti a který by po náklonnosti svých chťlčů zakládati nebo rušiti mohli. Vůle Boží jest jeho vzorem a zákonníkem.

') II. hl. VIII. ot. 14.

2. Jedinost vyžaduje, aby manželství současně jen mezi dvěma osobami různého pohlaví se uzavíralo, vylučující každou mnohost jak se strany muže (mnohomužství, polyandrie), tak se strany ženy (mnohoženství, polygynie). Přihlížíme-li k účelu manželství, nelze prostým rozumem neuznati, že toliko monogamie, t. j. jednopárové manželství odpovídá jeho podstatě a úmyslům Zakladatele manželství.

Sv. Jeronym vykládáje tuto vlastnost, po níž svazek manželský současně jen mezi jedním mužem a jednou ženou uzavřen býti může, praví: »Tím, že dí se v Písmu sv. (I. Mojž. 1, 27; 2, 24; Mat. 19, 4—5.): muže a ženu stvořil je, naznačuje se, že střípci jest se polygamie. Nepraví muže a ženy . . ., nýbrž muže a ženu, aby jeden jen a jedna manželství uzavírali. Rovněž dí: přidrží se manželky své a nikoli manželek.«

Jenom způsob monogamického svazku manželského je vhodným prostředkem k dosažení jeho účelu; každá jiná forma manželství per se jest mu na závadu. Jedná se tu ovšem v první řadě o účel hlavní, takže spojení, která plození, po případě výchovu zcela vylučují, nemohou po zákonu přirozeném za platná manželství býti pokládána, poněvadž odporují přirozenosti manželství.

To, co již nepředpojatý rozum chápe, potvrzuje také zjevení, které hlásá, že Bůh na počátku svazek manželský tak založil, aby byli dva v těle jednom.

Této přirozené vlastnosti manželství odporuje současná polygamie, t. j. manželství s více osobami zároveň, nikoli však polygamie postupná, jako jsou manželství vdov a vdovců. Může pak býti polygamie buď mnohomužstvím, jímž rozumíme obyčej, že jedna žena zároveň více mužů má, aneb mnohoženstvím, béře-li jeden muž za manželky současně více žen.

3. První způsob, svědčící o bezměrném mravním úpadku, nikdy valně rozšířen nebyl. Dnes je obvyčejem ještě u některých kmenů eskymáckých a některých kmenů jižní Indie, kde se dovoluje, aby všichni bratři byli muži ženy nejstaršího bratra a naopak. Hellwald shledal prý ji i u karpatského kmene Bojků. (?)

S podobným nemravem potkal se Caesar i u starých obyvatel Britannie. Na bratry a nejbližší pokrevence omezena polyandrie také v Tibetu, kde z hospodářských ohledů se vykládá.

Mac Lennan tvrdil, že druhdy bývala polyandrie všeobecnou. Toto přehánění nemá důvodů a spočívá jen na darwinistických přestřelcích. Ostatně, jak správně Schneider připomíná,¹⁾ nesmí se mnohomužství, které upravováno jest jistými řády toho kterého kmene, zaměňovati s úplnou pohlavní bezuzdností. I tam, kde jest obyčejem, dovoluje se pravidelně jen bratrům a důvody jeho jsou buď hospodářské, aneb nedostatek žen.

Rozšířenější je ovšem mnohoženství, které jde pravidelně ruku v ruce s otroctvím, a proto tam, kde otroctví dosud domovem, jest i mnohoženství pravidlem.

Obé, poněvadž jedinstvo je vlastností manželství tak zvaného druhotného zákona přirozeného, protiví se tomuto zákonu, a proto vylučují se i při manželstvech přirozenoprávních, nestejným ovšem způsobem.

Polyandrická spojení mají se obyčejně za protipřirozené, mravní poblouzení nejhoršího druhu, poněvadž ohrožují plodnost ženy a ztěžují výchovu dítěte. Snad při kmenech mravně zcela sešlých, u nichž o výchově vlastně ani řeči býti nemůže, nejsou tyto nedostatky tak citelné; měřítkem úsudku našeho o manželství nemohou však býti národové mravně zcela pokleslí. Třeba mnohomužství, jak připouští již sv. Tomáš²⁾ a někteří lékaři, zcela nebránilo plození . . ., přece jest mu valně na překážku . . . Ohrožuje však zcela výchovu dítek, poněvadž okolnost, že jedna žena více mužů má, činí nejistým otce dítěte, jehož péče je při výchově nutná. Poněvadž tedy ohrožován jest polyandrií účel hlavní a mařen účel vedlejší, neboť o vzájemné pomoci těžko zde mluvíti, nelze spojení taková míti za manželství.

Spojení manželská, směje-li je tak nazvati, kde nezná dítě otce a otec vlastního dítěte, jsou nepřiro-

¹⁾ Naturvölker II, 459.

²⁾ 4. dist. 83, q. 1. a. 1.

žená a tudíž tak málo jména manželství zasluhují, jako polyandrická rodina jména rodiny.

Proto těžko souhlasiti se Schnitzerem,¹⁾ praví-li, že polyandrie, byť byla i nejnižší, nejhrubší a cit náš nejvíce urážející formou manželství, přec za manželství pokládána býti má.

4. Mnohoženství neohrožuje tak hlavního účelu manželství jako mnohomužství a ve Starém zákoně se připouští, trpí. Přece však obecně má se za to, že také po právu přirozeném manželství tato jsou neplatná.

Skutečnost, že možná jsou spojení tohoto druhu, nedokazuje ještě, že by takovým spojením již manželství povstávalo. Možným jest fysicky i ohavné pokrevenské spojení, možným jest i pohlavní péle-méle, jak se v budoucím státě slibuje;²⁾ jiná jest však otázka, je-li spojení takové manželstvím.

Zlé následky mnohoženství nejsou sice, jak řečeno, do té míry se škodou pro život manželský, jako při mnohomužství, leč i přes to nemůže činiti mnohoženství po právu přirozeném plný nárok na jméno manželství.

a) Již stejný počet pohlaví mluví pro jednoženství a dokazuje, že mnohoženství je proti fysickému, přirozenému zákonu, a proto jako systém pro všechny jest nemožností, poněvadž velkému množství mužů bylo by, po tomto systému, buď dobrovolně, aneb z přinucení žít v bezženství. Ostatně nemrav eunuchů kráčí svorně s polygynií a potkáváme se s ním všude tam, kde polygynie zavedena.

b) Mnohoženství je proti rovnocennosti pohlaví a proti rovnoprávnosti lidí vůbec. Výrok sv. Pavla v 1. Kor. 7, 4.: »Žena nemá moci nad svým tělem, ale muž, podobně ani muž nemá moci nad tělem svým, ale žena,« je zásadou práva přirozeného. Při mnohoženství je však po této rovnoprávnosti muž a žena. Tvzení Schoppenhauerovo, že polygynie jest pro ženské pohlaví dobrodiním, zaráží i samého Bebel. Vždyť je

¹⁾ L. c. str. 12., pozn. 2.

²⁾ Bebel J. c., str. 427.

patrně, že nelze zde mluvit o stejných právech a že žena jest v právu svém na tělo mužovo vždy zkrácena, je-li jí o právo to dělit se s mnohými sokyněmi, čehož přirozený následek je ten, že stává se otrokyní. Mnohoženství a otroctví jednoho jsou původu.

Pravíme dále, že mnohoženstvím trpí také rovnoprávnost lidí vůbec; dějiny a skutečnost dokazují, že mnohoženství jest jen výsadou boháčů, chudšas si tohoto nákladného přepychu dovoliti nemůže. Nemůže tedy býti mnohoženství systémem po zákonech přírody

c) Manželství má býti základem domácího štěstí a míru, ten však nesídlí tam, kde přirozeně žárlivost panuje, kde srdce mužovo rozděleno jest, kde manželská povinnost klesá na pouhé ukájení nízkých pudů a na zvířecí mechanismus. Takový systém odporuje mravnímu zákonu přirozenému, nemůže býti manželstvím.

d) Mnohoženství odporuje sociálnímu blahu, neboť muže zeslabuje a ženu snižuje. Jen v monogamii jest oběmu odpomoženo, jen zde jest spojen zdatný a neoslabený muž s rovnocennou družkou, aby zdravé a silné děti, budoucí občany, plodili. Jako je pohlavní pud mocnou přirozenou silou vývojnou, tak jest i jeho občasně ano někdy také trvalé potlačení mravní, kulturní silou neobvyčejného významu; to však v mnohoženství je přímo nemožno.

Je tedy mnohoženství neoprávněno a systém polygynický je fysicky a mravně nemožným, a proto opakujeme, že spojení tohoto druhu nejsou spojeními, která odpovídají pojmu manželství, nýbrž jen proti-přirozeným spojením muže a ženy.

Proto nelze ani tento druh spojení míti po přirozeném zákonu za dovolenou formu manželství, třebaš patriarchům a lidu israelskému byla ve Starém zákoně trpěna.

5. Hlavní důvody, které sbírá sv. Tomáš v *Summē c. gentiles* (I. III. cp. 124) pro jedinstvo manželství, vyznívají v ten smysl, že člověk přirozeně si žádá míti jistotu o svém dítěti, že polygamie jest příčinou nedostatku rovnosti mezi mužem a ženou, a že jest příčinou nedostatku dobrého mravu a rovnosti v ro-

dinách. V dodatku Sommy (3. q. 65 a. 1.) mluví o mnohoženství, které neodporuje sice hlavnímu účelu manželství, poněvadž jeden muž s více ženami děti zploditi může, že se jím však z valné míry maří účel podružný, neboť domácí mír jest jím ohrožován a nelze tudíž mluviti o vzájemné pomoci. Mnohoženství se nesnáší se zvláštním dobrem manželství, z podstaty jeho plynoucím, jež zoveme dobrem věrnosti manželské, které vyžaduje stejně jak na ženě, tak na muži, aby výhradně jen sobě náleželi.

Proto již právo přirozené za neplatný má každý sňatek, který by jeden z manželů za života druhého uzavřel.

Poněvadž však mnohoženství hlavnímu účelu manželství přece dosti činí, neboť plození je možné, a od vedlejšího účelu manželství, jako druhotného požadavku přirozeného zákona uvolnění je možno, dovolil Bůh cestou vnitřního osvětlení patriarchům starozákonním, aby více žen pojmouti směli. Toto uvolnění, aneb lépe řečeno trpění tohoto zvyku, cestou příkladu přešlo také na jejich potomky. Jakmile však příčiny jeho odpadly, odvoláno jest výslovně Kristem v Novém zákoně, a proto dnes více dovoleno není. A zákonem tím řídí se církev, rozhodující o polygamických svazcích nekřtěných, přijdou-li před její forum, když snad tito křest přijali.

Nejen však církev, nýbrž i všechna občanská zákonodárstva civilisovaných států z důvodů svrchu uvedených zakazují mnohoženství, a tím spíše také mnohomužství, jako nejhrubší oblouzení člověka proti jedinství manželství, které nejdále odpadlo od rajskeho ideálu manželství. Vždyť rodina polyandrická je tělo s mnohými hlavami, v němž ovšem nemůže panoovati řád a jednota, již nejvíce nedostává se při výchově potomstva a která nejlepším jest dokladem, jak hluboko člověk mravně klesl následkem hříchu. Spojení tohoto druhu však, protože existují, nijak nejsou dokladem tvrzení Schoppenhauerova a Hellwaldova, že by muž od přirozenosti byl polygynním a žena že schopna jest polyandrie, což jako bezcenná fráse autoritami jména Robbingova co nejdůrazněji odmítnuto.

6. Že také polygynie, třeba zdála se, hledíme-li na ni jen se stanoviska přirozeně právního, býti přípustnou, je nedovoleným a hříšným spojením, dokazuje již ta okolnost, že dává se zde přednost smyslné stránce před ideální, a že činí z nerovné ženy bezmocný nástroj nízkých, nezkrocených pudů mužových. Více žen dělí se zde o lásku a úctu mužovu, která jen jedné má náležeti, která však přirozeně není stejnou, neboť vždy dává, byť jen na čas, některé přednost, a následkem toho i láska k dětem nestejně a nespravedlivě je rozdělena.

Teprve zavedením křesťanství a s ním jednoty manželství ražena dráha zdravé emancipaci ženy. uvolněno její otroctví; toť fakt, jehož žádný Bebel nevyvrátí; teprve křesťanství svým vznešeným zákonníkem manželským povzneslo ženu na stejné oprávněnou družku mužovu.

Mnohoženství činí manželství nezřídka břemenem muži i ženě, jsouc přirozeně nevysýchajícím pramenem řevnivosti mezi ženami i dětmi, již zdolá muž jen vládou despotickou. Potom však přestává rovnost, základ pravého přátelství. Ještě obtížnějším však než muži jest poměr ten ženě. Ženy haremu jsou přirozenými sokyněmi, jak příklad toho čteme již o Sáře a Hagar. Všecky děti mají tolik macech, kolik má otec jiných žen, každá matka hájí přirozeně zájmů svého dítěte na úkor ostatních a každé dítě zase jen zájmů své matky, učíc se již od kolébky ostatní ženy otcovy nenáviděti, vidouc v nich svého přirozeného nepřitele.

Proto je jednoženství nejprirozenějším a jediným systémem manželství, třeba mimořádné poměry, jaké panovaly v dobách mládí pokolení lidského, zvláště v krajích tropických, při rychlém odkvětu žen, aneb zvláštní okolnosti, jako u národa israelského, aby naplnila se přípověď Hospodinova o jeho vzrůstu, polygynii do jisté míry omlouvaly.

Bezbožným útokem nejen na manželství, nýbrž i na rodinu a tím také celou společnost, jsou proto snahy těch, kdož různými lákavými hesly, aby manželství zlehčili a posloužili choutkám nezkrocených a

nízkých pudů jednotlivcův, otřásají jednotou manželství, nabízejíce tak mravnímu řádu společnosti nežádané služby hrobařské. Jsou to veřejní i tajní zastánci volné lásky, kteří, hrajíce si na průkopníky svobody žen, nemravná hesla na snížení manželství a shroucení jednoty jeho v nemyslné massy vnášejí. A jest jen litovati, že k této práci i ženy sebevražedně pomocné ruce jim podávají, zapomínajíce, že pomáhají tím k svému snížení a zotročení, které jistě se dostaví, jakmile padne nerozlučnost a s ní stojící a padající jedinnost manželství.

7. Dovolávají-li se pro snahy své barokního tvrzení Schoppenhauerova, že pro pohlaví ženské je polygamie dobrodiním, chráníc prý před prostitucí tisíce obětí, planoucích na oltáři monogamie, dávají tím zdržlivosti ženské velmi chabé vysvědčení. Polygamie tak málo odpomůže prostituci, jak málo ji monogamie podporuje a zavedla. Důvod prostituce nejčastěji nespočívá v tom, že málo snad má ten který muž na jedné ženě, nýbrž v tom, že jedné jest mu až příliš mnoho. Žádá si ukojení pudu, aniž by na sebe chtěl vzítí břímě starostí o rodinu, aneb tak mravně již klesl, že by mu ani více žen nestačilo. Že však polygamie nejméně je schopna býti strážcem dobrých mravů a hrází prostituce, dokazuje nejlépe rodinný a mravní život těch národů, kteří mnohoženství hoví. (Dewas: Studien über d. Familienleben. 1887, str. 173.)

A kdybychom i pikantní tvrzení otce pessimismu za bernou minci měli, ač jemu i jeho epigonům jednalo se jen o sensaci, a připustili, že omezila by se tímto způsobem prostituce, kterou by pak nezdržliví nahradili as cizoložstvím, byl by to zisk velmi problematický, uvážíme-li smutné následky mnohoženství pro rodinu i společnost, jak jasný toho obraz podávají národové, kde toto domovem. Ribbing¹⁾ činí v příčině té velmi poučné srovnání mezi Tacitovou *inexhausta pubertas* germánských národů a Tureckem. Kterákoli forma polygamická znamenala vždy,

¹⁾ l. c. str. 44.

ale zvlášť dnes, nižší stupeň civilisace toho kterého národa.

Jest však také jisto, že nesmíme ze zjevů polygamních vždy souditi na nějakou prostopášnost pohlavní, ač nejčastěji je s ní ve spojení. Té u jednotlivců právě tak neodpomáhá mnohoženství, jako není druhdy její příčinou jednoženství.

8. Vraťme se však ještě k mnohoženství národa israelského, poněvadž se často na obranu polygynie uvádí.

U národů hlavně východních, kde četné potomstvo znamenalo hojnost požehnání Božího a blahobyť rodinný, kde ženě nižší příslušelo postavení, již záhy ztratilo manželství svůj monogamický charakter. Patriarchové pohlížejí již na mnohoženství jako na starobylé zřízení, které nijak účtě pravého Boha na újmu není, v němž však také moment smyslnosti dokonce prvního místa nemá. Ve zřízení tom vidí svatý Augustin mystický obraz církve. Četné manželky patriarchů znamenaly budoucí církve všech národů, jednomu muži, Kristu, podřízené.¹⁾ Proto však přece pojem původního a jednotného manželství byl tím zatemněn a zastřen.²⁾

Namítá se, že pokud je mnohoženství odporno zákonu přirozenému, poněvadž odporuje rovným ženy s mužem právům v manželství a jest nebezpečným rodině, nemohl je Bůh výslovně aneb mlčky dovoliti. K tomu odpovídáme, že i přirozený zákon, aspoň druhotný, zná výjimky, jestliže jiný zákon přirozený vyššího řádu v cestu se mu postaví. A o takový zákon jde v našem případě. (Benedikt XIV. de syn. dioec., l. 13. c. 21. n. 8 a 9.) Pokud odporuje mnohoženství právní rovnosti muže a ženy, mohl tuto nerovnost Bůh připustiti, poněvadž je pánem lidských práv, skýtuje a odnímaje je dle své moudrosti. Osudným následkům polygynie buď brání, aneb je připustí, jak sám v Prozřetelnosti své uzná, aby se tak hlavního účelu manželství rychleji dosáhlo, poněvadž toho ze

¹⁾ De bono conj. n. 21.

²⁾ Arcanum div. Leonis XIII.

zvláštních důvodů třeba, jako tomu v dobách patriarchů skutečně bylo.

Tvrdívá se, že v dobách po Noemovi Bůh z manželského zákona o jednotnosti manželství dispensoval a nejen patriarchům, nýbrž i potomstvu jejich mnohoženství dovolil. Tomu výslovně odporuje »Gaudemus« Innocence III. (c. 8. X. IV. 19.), kde se mnohoženství patriarchů prohlašuje za výsadu. Ať byla to však výsada, o níž ostatně v Písmě sv. nikde zmínka se nečiní, či dispens, aneb lépe řečeno, trpění zlozvyku, tak že ze pokládání mnohoženství patriarchů nejvýše za materiální hřích, byla to přece manželství mající charakter manželství jednotného. Tak byla Sára vlastní manželkou Abrahamovou a Hagar její zástupkyní, aby dosažen byl účel manželství (1. Mojž. 16, 2. násl.). Podobně i Rachel byla vlastní ženou Jakobovou, již ustupovati musila Lia a tím více děvky Zelfa a Bala.

Zákonem mojžíšovským dostalo se manželství národu israelského bližších zákonných ustanovení. Toto manželství bylo vzhledem k budoucímu Messiáši u větší míře, než manželství národů ostatních, symbolem spojení Krista s církví, bylo však podrobeno, jako toto, ustanovením zákona přirozeného, která Mojžíš rozvedl a blíže určil. Z rozkazu Božího ohradil Mojžíš manželství židů, aby před úpadkem je chránil, jistými podmínkami a zákony, bez jichž splnění nemohlo řádné manželství býti uzavřeno. Stanovil totiž překážky (Levitic. cp. 18 a 20.), hlavně pokrevenství, švakrovství a rozdílu náboženství se týkající. Dovolil však také se zřením k tvrdosti srdce židů mnohoženství a listek propustný.

I nečteme, že by mnohoženství ve Starém zákoně bylo zakazováno, leč jen pro nebezpečí modloslužby, která jej často provázela, a přestupuje-li se v něm míra, jako bylo zvykem u některých králů israelských. (Deuteron. 17, 17.) V dobách poexilských žili židé z pravidla již jednopárově, jen vznešení židé nevzdali se obyčeje mnohoženství. Maimonides dovoluje soukromníkově 4 a králi 18 žen. Dnes po smyslu synedria, které Napoleon r. 1807 do Paříže svolal, prohlášeno,

že židům zakazuje se mnohoženství všude tam, kde v zemi není obyčejem.

Že by oncho dovolení, aneb spíše trpění starobylého zvyku bylo se dostalo jen židům, kteří zvláštní ochraně Boží se těšili a zvláštními milostmi nadáni byli, tak že pojem manželství u nich nikdy tak zatemněn nebyl, jako u národů pohanských, a nikoli také národům pohanským, a těmto že by ukládány byly jednotou a nerozlučností manželství vyšší mravní požadavky, než lidu israelskému, nelze si dobře mysliti. Proto lze říci, že i u těchto zlozvyk polygamie a rozluky trpěn byl, že i oni v té příčině dopouštěli se jen hříchu materiálního a manželství jejich i polygamní byla pravými aneb aspoň jistě domnělými svazky manželskými. Tak soudí sv. Augustin.¹⁾ Klement Alexandrijský, Tertullian, Theodoret a j.²⁾

9. Jisto jest však, že byla to vždy méně dokonalá forma manželství, znamenající v poměru k Bohem stanovenému jednoženství úpadek prvotní vyšší mravnosti. Proto pokládá se právem jednoženství za vyšší stupeň kultury, ovšem jen tehdy, není-li pouze formálním, nýbrž skutečným. Jen tenkrát lze mluvit o mravním pokroku lidstva, když jeden muž žije v manželském svazku s jednou ženou a když mají také tolik síly, aby nežili vedle monogamického manželství i v nejrůznějších formách pohlavního styku mimomanželského. Ideálem manželského spojení jest manželství Bohem stanovené, vyžadující čistotu muže i ženy, a to i před manželstvím i v manželství, nebť jen tím zažehná se zlo, které společnosti z toho hrozí, necítí-li manželé vznešenost tohoto důležitého svazku,

¹⁾ De bono conjugii cp. 20.: Ita duobus, seu pluribus maritis vivis nullam legimus servisse sanctarum, plures autem feminas uni viro legimus, cum gentis illius societas sinebat et temporis ratio suadebat: neque enim contra naturam nuptiarum est. Plures enim feminae ab uno viro foetari possunt, una vero a pluribus non potest. A v c. 33. dī: Non est peccatum, quod neque contra naturam committitur, quia non lasciviendi, sed gignendi causa illis feminis utebantur, nec contra morem, quia illis temporibus ea faciebantur, nec contra praeceptum, quia nulla lege prohibebantur.

²⁾ Perrone: De matrim. chr., I. I., pg. 37.

svatosti jeho nedbají a není-li náboženství a veřejný mrav jeho štětem.

Mnohoženství srovnáno s jednoženstvím není ničím jiným, leč jen jeho úpadkem, úpadkem s vyššího stupně původní mravnosti k stupni nižšímu, ke stupni mravní hrubosti. Patrnou známkou toho jest, že u některých kmenů nebylo mnohoženství nikdy v obyčeji a u jiných, jako dokázáno o Číňanech a některých kmenech indiánských, předcházelo mu jednoženství. Nejen kulturně výše stojící národové (Řekové, Římané,¹⁾ nýbrž i nejnížší, v polygamii žijící kmenové, mají jednoženství ve vážnosti. Tak zušší a bečůanší kmenové vážili si mužů, kteří spokojili se s jednou ženou.²⁾ Polygamie má jisté znaky, z nichž dá se bezpečně souditi, že jest jen zrůdností jednoženství. Neboť nejen že zakládá se rodina pojetím jedné ženy, ale pravidelně této ženě také přednost před ostatními, později pojatými, náleží a jejím dětem sluší právo prvorozenství. Nezřídká jen s dovolením první ženy smí muž přibrati si i jiné, jak se s tím setkáváme i v dobách patriarchálních. Obřady náboženské, které sňatek provázely, konaly se jen při sňatku s první manželkou, ba někdy i smrti hrozeno těm, kdož by opětovně s obřady svatebními ve sňatek vcházel. A tak je nezřídká těžko rozhodnouti, zda jedná se o mnohoženství, aneb jen o jednoženství s nezdravými výstřelky. Kulturní dějiny těch národů, kde stopovati lze manželství, svědčí tomu, že s počátku panovalo jednoženství, aneb že aspoň jednopárový princip manželství byl uznáván a zvláštní účtě se těšil.

10. Snaha přírody, udržeti rovnováhu mezi mužským a ženským pohlavím (polarita pohlaví) a tím skýtati nutné podmínky monogamie, není ničím nahodilým. Není druhého statistického zákona, který tak byl by dokázán, jako ten, že více hochů než děvčat se rodí, a přece je pohlaví ženské v převaze, nikoli však v takové, aby mnohoženství odůvodňovala. Zvláštní je také snaha přírody vyrovnati poměr ten, byl-li na

¹⁾ Ratzel: Grundzüge der Völkerkunde, III., str. 595.

²⁾ Ratzel: I, 257.

př. válkou porušen, častějšími než obyčejně rozeními mužského pohlaví (kompensační tendence). Tato vyrovnávací snaha přírody nutí i Bebelu k doznání, že za normálních poměrů skoro stejný počet obou pohlaví všudy poukazuje k jednoženství.

Také zvláště mocný pocit lásky osob různých pohlaví k sobě, jemuž co do síly nevyrovná se žádný poměr lidský a který jen dovede vzbuditi žárlivost, t. j. touhu po výlučném vlastnictví milované osoby, je důkazem toho, že jen jednopárové manželství je nej-přirozenější formou spojení manželského. Jinak bylo by těžko žárlivost, s níž ostatně i u vyšších druhů zvířat se setkáváme, psychologicky vyložití.¹⁾

Za monogamii přimlouvají se také ohledy národohospodářské, poněvadž středním a chudším třídám, které tvoří přece ohromnou většinu obyvatel každého státu, nejlépe se daří, spokojí-li se příslušníci těchto tříd se ženou jednou, byť jim jinak snad v mnohoženství bráněno nebylo. Ta stačí potřebám mravného muže, stačí také vedení domácnosti, o níž v těchto třídách jest jí pravidelně pečovati, aniž by vydržování její muži přílišné hospodářské starosti ukládalo a okolnost ta jej od ženění odstrašovala. Při mnohoženství, jež, jak vzpomenuto, jen bohatí mohli by si dovoliti, věc má se právě opačně. A proto čím více dbá se v tom kterém státu o monogamický charakter manželství, tím lépe jest zde též postaráno o poměry hospodářské. Dostatečným toho dokladem jsou hospodářské poměry v Turecku, na něž není polygamie bez vlivu.²⁾

11. Dnes pokládá se monogamické manželství za vývoj a vymoženost vzdělanosti lidstva, k němuž dospěl člověk, poněvadž shledal, že jediné toto spojení odpovídá rovnosti obou pohlaví, podporuje zdárnou výchovu potomstva a odpovídá vnitřní hodnotě manželského spoluzití. Víra však, dějiny a zkušenost praví, že nebyl to jen rozvoj lidstva, nýbrž vnější příčinou toho že bylo křesťanství, které učinilo zase manželství

¹⁾ Gutberlet: d. Mensch, str. 406.

²⁾ Schnitzer: l. c., str. 15. násl.

tím, čím je Bůh, v ráji je založiv, míti chtěl. Lidé začali teprve tenkrát manželstvím blíže se zabývat, když došli k přesvědčení, jak veliký má význam politický, jsouc základem rodiny a lidské společnosti, jak veliký jest jeho význam sociálně-náboženský, poněvadž je základem dobrého mravu a vychování potomstva a tudíž lidského pokroku vůbec. Toho však dosaženo až tehdy, když Kristus vrátil manželství původní ryzost slovy: »Pročež již nejsou dva, ale jedno tělo.« (Mat. 19. 6.) Tím zřetelně prohlásil, že manželství tak jest od Boha zřízeno, aby omezovalo se toliko na spojení jednoho a jedné, a tím monogamickému charakteru manželství dostalo se Bohem nového posvěcení a všechny starozákonní privileje, či trpění mnohoženství, navždy jsou zrušeny.

A s tohoto stanoviska Nového zákona posuzuje církev katolická dnešní mnohoženství nepokřtěných, přijdou-li před její soud. Proto v instrukci dané r. 1866 apoštolskému vikáři gallasských černochoů čteme, že platným je přirozené manželství jen mezi mužem a jeho první ženou, a za důvod toho se uvádí, že na základě zákona božského a přirozeného nelze za života první ženy s jinými manželství uzavřítí.¹⁾

Stávající svazek manželský jest překážkou každého nového manželství, a sice překážkou práva přirozeného, ze které církvi dispensovati nelze. A proto každý nový svazek, uzavřený v době, kdy první manželství rozloučeno nebylo, jest mnohoženstvím a nikoli manželstvím.

Jasně zářil na temném obzoru pohanství křesťanský ideál manželství. Výlučnost vzájemného poměru muže a ženy byla živým protestem proti povšechně skoro panující chlápnosti pohanské. Úcta k ženě, již dostává se v křesťanství ženě zvláštního, jejímu bytí odpovídajícího poslání, vynutila Libanioví slova obdivu: jaké to ženy mají křesťané! Ta jsou nejlepším dokladem pro epochální význam, jaký má a měl křesťanský monogamický charakter manželství pro postavění ženy.

¹⁾ Leitner l. c. 172 násl.

b) Nerozlučnost.

1. V nejužším spojení s jedností manželství jest druhá jeho vlastnost: nerozlučnost; plynout jedna z druhé, obě pak z podstaty manželství. Rozumíme vlastností tou věrnost, již jsou si manželé vzájemně povinni a pro niž manželství, jednou platně uzavřené, co do svazku, nikoli však co do spolužití manželského, leč jen smrtí jednoho z manželů může býti rozlučeno. Bez nerozlučnosti nebylo by manželství životním společenstvím. Nevyrovnatelná vroucnost manželského spojení, která z manželů jeden celek činí, žádá po své přirozenosti nejen výlučnost vlastnictví, aby jen jeden druhému náležel, nýbrž také trvalost tohoto vlastnictví. Jako jednopárovým, tak také nerozlučným chtěl mít Bůh manželství, o němž dí Adam duchem prorockým: »A proto opustí člověk otce a matku svou a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle.« Tím prohlášeno, že jako tělo Evy počátek vzalo z těla Adamova, jsouc jeho součástí, tak také mají se v manželství muž a žena doplňovati a jeden celek tvořiti, jak krásně vyjadřuje to církev v požehnání svém, které manželům udílí.¹⁾ Zdálo by se, že není pevnějšího svazku na zemi, než mezi rodiči a dětmi, a přec je svazek manželský po vůli Boží poutem silnějším, které jen smrt rozlučuje, neboť nejsou dva, nýbrž jedno tělo. Proto jako nelze současně více manželstev téže osobě uzavřít, tak nelze též uzavřít manželství na čas, aneb do odvolání.

Jakkoli se uzavírá manželství svobodnou smlouvou, jak již vzpomenuto, není trvání této smlouvy v moci těch, kdož ji uzavřeli. Jakmile manželé vyslovili rozhodné a no, které jen bylo v moci jejich, a nikoli obsah smlouvy, přitiskne Bůh na smlouvu tu nerozlučnou pečeť, propůjčuje jim zároveň zvláštní milost, aby ve smlouvě té trvale stáli a věrnost manželskou po čas života si zachovati mohli. Ořsem, že po tomto názoru

¹⁾ Řím. missal: missa pro sponsis, modlitba druhá: Deus, qui potestate virtutis tuae de nihilo cuncta fecisti . . . homini inseparabile mulieris adjutorium condidisti atd.

nutno hledati tento ideál manželství v ideách křesťanství, a ne v mravně, nábožensky a sociálně sešlém pohanstvo, jak nezřídka se stává.

Tři jsou, jichž vůll, jak dť Döllinger,¹⁾ se manželství po slovech Písma sv. uzavírá: Bůh, muž a žena. Kdo opouští člověka, s nímž Bůh ho spojil, opouští Boha. To bylo známo i pohanům, jichž náboženské obřady, provázející sňatek, nejlepším jsou dokladem víry jejich, že manželství jest nerozlučno, třeba víry té v praxi se nedrželi.

Učením katolické církve jest, že manželství, zřízení přirozeného práva, jest po právu přirozeném nerozlučným. (Benedikt XIV. in synod. dioec. I. 13., c. 21., n. 8.) Výjimku činí výsada apoštolská, o níž později, při manželství svátostném, bude pojednáno.

Koncil tridentský v předmluvě k sedění 24. dť: Trvalý a nerozlučný svazek manželství prohlásil praotec pokolení lidského veden Duchem svatým. A Pius IX. slavně zavrhnul větu (syllabus VIII. n. 67.): „Právem přirozeným není manželství nerozlučno a v různých případech může autorita občanská rozlukou stanoviti.“ A nejinak vyslovuje se v památné encyklice *Arcanum* Lev XIII., prohlašuje svazek manželský Bohem za tak pevně utužený, že nikdo z lidí jej rozloučiti nemůže, a poukazuje ke škodám zaviněným rozlukou manželství, nerozlučnost jeho znova a znova připomíná. A katechismus římský²⁾ praví, že ze všech svazků pozemských žádný lidi mezi sebou vespolek více neváže, než sňatek manželský, a že muž a žena největší k sobě spoutáni jsou láskou a náklonností; a odtud to pochází, že nám Písmo sv. božské ono Krista a církve spojení v podobenství svazku manželského představuje.

Toto učení církve katolické má a mělo až po naše časy hojně odpůrců, jimž zdá se býti tvrdým a jhem těžkým. Vedle starých i moderních pohanů jsou to židé a odštěpené sekty křesťanské, kteří řeč tuto nemohou snést a prakticky i theoreticky učení tomu na odpor se staví. Ano i vrchnost světská dovoluje

¹⁾ Christentum und Kirche, str. 462.

²⁾ II. hl. 8., str. 15.

v přemnohých státech rozlukou manželství, nevšímajíc si prvního jeho přirozeného požadavku, nerozlučnosti.

A přece plyne vlastnost ta již z hlavního účelu manželství, plození a výchovy dítek, kterého bez ní jen těžko se dochází. Dítě je mocným pojítkem rodičů, tmelem rodiny. Zda bude se však vázati rodinou ten a starati se, by ji obdržel, kdo na rozloučení svazku manželského pomýšlí? Tato věc není novou, potkáváme se s ní již v dějinách římských. V dobách Augustových, kdy rozluka manželství v Římě vrcholu dostoupila, bázeň před rodinným požehnáním a starost o to, aby ze svazku manželského rozluce překážející dítky nevzešly, bývala veliká.

»Žádná žena, dí Seneka, nestydí se více za to, je-li mužem zapuzena, když vysoce postavené ženy nepočítají svá léta dle konsulů, nýbrž dle mužů, a z manželství vystupují, aby se vdávaly, a v manželství vstupují, aby se daly rozvésti.« Ký div, že tento mravní úpadek, způsobený rozlukou manželství, měl za následek, že manželství nebylo více podkladem rodiny a nesloužilo účelu svému, plození dítek, a že dávána přednost nevázanosti života nemanželského.

Není potřebí však jíti 2000 let zpět, zůstaňme jen v dobách našich a navštívme země, kde zákony občanské rozlukou dovolují, a o podobném se přesvědčíme.

2. Poněvadž rozlukou manželství tříští se rodina, v níž jen výchova možná, padá s ní i tato.

Zdárná výchova dítěte žádá největší a nejplodnější část života manželů. Jak mohly by však děti milovati toho, kterého přec přirozeně milovati mají, poněvadž život jim dal, který je a matku v době, kdy nejvíce péče otcovské potřebují a starosti o život ještě neschopny jsou, opouští a tělesné i duševní blůdy na pospas vydává? Již tento důvod dostatečně poučuje každého, že rozvížitelnost manželství přirozenému zákonu neodpovídá, jest vybočením z jeho mezí. Neboť láska a péče rodičů o dítě nedá se ničím, nejméně penězi zaplatiti, třeba stanovil tak druhdy zákon občanský tam, kde se jím rozluka dovoluje.

Manželství jsouc eminentně mravním zřízením, nezapovídá jen nižší, jak jsme řekli, zvířecí stránku pohlav-

ního života člověka, jako jest tomu při spojení nezákonném. Manželství žádá celého člověka, žádá si celé jeho osobnosti. Skýtá mu jistá práva, ukládá mu však také povinnosti, které, poněvadž přírodou dány, nejsou odvisly od libovůle jednotlivce, a mezi nimiž první místo zaujímá výchova potomstva.

Manželství vzděláno jest na citu, který svojí bezprostředností a silou i ta nejněžnější hnutí mysli lidské, i lásku přátelskou a vzájemnou lásku mezi dětmi a rodiči převyšuje. Čím hlubší však je pramen lásky manželské, tím větší dostává se jí účasti na bohudobné přirozenosti duše lidské; mám na mysli její bezmeznost a věčnost. Čím mocnější jest vzájemná náklonnost těch, kdo v manželství vstupují, tím více touží výlučně a věčně sobě náležeti.¹⁾

Vroucnost manželského spojení, která způsobuje, aby dva v jednom těle byli, přirozeně žádá, aby manželé náleželi si výlučně a trvale. Bez výlučného a trvalého společenství životního, které jest podstatou manželství, není plné, vzájemné oddanosti celé osobnosti těch, kdož pro celý život se hledají.

Poněvadž nerozlučným je svazek manželský, proto jest také každého společenství a přátelství vzorem a symbolem. A poněvadž vzorem, nutno, aby každé jiné spojení trvalostí svou převyšoval.

Proto říká se, že biskup zasnouben jest se svou diecesí, duše Bohu zasvěcená že je snoubenkou Kristovou, a nerozlučné manželství že je obrazem spojení Krista, nebeského ženicha s církví, nevěstou, nemající poskvrny. Proto nelze žádné autoritě lidské rozloučiti to, co Bůh spojil, aniž lze manželům uzavřítí sňatek, který by mohli, když jej tělesně dokonali, dobrovolně zase co do svazku uvolnit.

Kdyby členové různých sekt a států, které dopouštějí pro své forum rozvížitelnost svazku manželského, šťastnou nekonsekvencí nedrželi se staré víry o jednotě a nerozlučnosti manželství, kdyby také v praxi řídili se osudnou zásadou reformace, která manželství všeliké svatosti zbavila, na roveň je stavíc každé jiné

¹⁾ Schnitzer: Kath. Ehe recht, str. 20.

rozvížitelné smlouvě světské, nebylo by v zemích těch mnoho klidných a šťastných manželstev.

3. Rozluka manželství odporuje přirozené rovnosti muže a ženy v manželství právě tak, jako mnohč-ženství. Rozloučený od ženy muž, jak svědčí zkušenost, v očích světa mnoho neztrácí, propuštěná žena však, zvláště odkvetlo-li již jaro jejího mládí, ztrácí i na mravní i na fysické hodnotě ne-li vše, jistě velmi mnoho. A proto přirozeně bránila se žena ve středo-věku rozloučení manželství, dobře vědouc, že jen muži právo rozluky přinese časný prospěch. A instinktivně utíkala se o pomoc tam, kde se jí jen nadíti mohla, k církvi. Papež, háje nerozlučnost manželství, byl zá-štitou práva a ochráncem slabší ženy.¹⁾ Tak když Lothar II., syn stejnojmenného císaře, r. 862 zapudil řádnou man-želku Theutbergu a za ženu vzal si Waldradu, přísně vystupuje proti cizoložnému zločinu papež Mikuláš I. po celou dobu svého pontifikátu, srovnává je s cizo-ložstvím Lamechovým; podobně i nástupce jeho Hadrián II. snažil se zapuzeně Theutberze duchovní mocí k právu dopomoci. Soud Boží, na nějž náhle Lothar a jeho družina povolána, rozhoduje na prospěch nerozlučnosti.

Podobně i Jindřich IV., když chtěl odloučiti se od řádné manželky své Berty, doznal v legátu apoštolské Stolice, Petru Damiani, účinného obhájce nerozlučnosti manželské.

S nemenší apoštolskou horlivostí hájili také ná-stupcové Řehoře VII., popředně Urban II., ač byl skoro poddaným krále, zákon nerozlučnosti manželství, a to proti Filipovi I., králi francouzskému, který zapudiv řádnou manželku svou Bertu, v nedovoleném poměru žil s Bertradou, dcerou Šimona Montfortského, ženou hraběte z Anjou. Na synodě klermontské byl r. 1095 opětovně pro zločin ten z církve vyobcován. Nejinak vedl si Klement IV., opíraje se rozhodně snahám

¹⁾ Jednalo se zde ovšem o manželství svátostné, avšak v Novém zákoně jest nerozlučnost manželství přirozených, až na výjimku výsady Pavlovy, rovná nerozlučnosti manželství svá-tostného.

Jakuba I., krále arragonského, aby po zapuzení řádné manželky Terezie v nový sňatek vejíti mohl.

Jednou z hlavních příčin bojů mezi mocí světskou a papežskou bylo zásadné právo nerozlučnosti manželské, které církev houževnatě hájila. Kdyby v té věci byli papežové povolili, respektive povolití mohli, zcela jinak by se byly vyvinuly dějiny církve v Anglii za Jindřicha VIII., co ušetřeno býti mohlo bojů mezi Innocencem III. a Filipem II. Augustem, jež zavinila marná snaha králova, rozloučiti manželství své s Isabebergou a vymoci, aby uznáno bylo cizoložství jeho s Anežkou Meránskou za právoplatné manželství. Zcela jinak by se byly vyvinuly dějiny církevní v Německu, kdyby Luther a soudruzi jeho Melanchton a Bucer byli bývali tak stálými v hájení nerozlučnosti manželství, jako církev katolická. Pak byl by as Filip Hessenský hrozbu svou splnil, přidal se k císaři a věta bylo po tak zvané reformaci. Církev však, nedbajíc těchto časných ohledů a pamětliva slov Kristových, že co Bůh spojil, člověk nemůže rozlučovati, neohroženě a se ztrátou celých království hájí přirozený zákon a zákon Kristův o nerozlučnosti.

A když r. 1892 zase znovu obměšlela vláda italská zavéstí rozluky manželství, ihned pozvedla sv. Stolicе varovného hlasu proti bezbožnému a zhoubnému počínání a nejinak vede si i dnes.

4. Jestliže ideou manželství, že lásku pohlavní povznáší k lásce mravní a individuální, která celý život manželů objímá a spájí. Bez vylučného a trvalého společenství životního, které jest podstatou manželství, není úplné a neklamné oddanosti celé osobnosti manželů. V této pevnosti manželství je mravní síla, již jest se brzy vrtkavým, brzy žádostivým vášním lidským podrobiti. Ostatně uzavírají manželé sňatek svůj vždy v přesvědčení, že jest nerozlučným a že pro život se hledají, a proto jest a musí býti manželství nerozlučným.¹⁾

Je-li však manželství rozlučitelné, není více svazkem životním, pak stačí k uzavření okamžité vzplanutí vášně, která dalších závazků neukládá, poněvadž mohou

¹⁾ Trendelenburg: Naturrecht, str. 276. a 293.

se zase kdykoli rozejít; potom je však také těžko najít hranice mezi pouhým souloženstvím a manželstvím. Pravá láska, základ domácího štěstí, musí však být trvalou, která dovede snášeti dobré i zlé po slovech sv. Augustina: *ubi amator, non laboratur, aut si laboratur, labor amator.*

Požadavek trvalého manželství, od něhož jen lze se nadíti naplnění i vedlejšího účelu manželství, vzájemné podpory, vykládá sv. Tomáš z pojmu přátelství: Přátelství, čím větší jest, tím pevnější a trvalejší býtí musí. Mezi mužem a ženou jest přátelství stupně nejvyššího; spojují se nejen tělesně . . . , nýbrž i ke společenství veškerého domácího styku.¹⁾

Bez vědomí trvalosti manželství nebylo by domácí štěstí úplné, a čím větší by bylo, tím více báli by se manželé ztráty jeho, když by Damoklův meč rozloky stále nad manželstvím jejich se vznášel.

5. Jiným přirozenoprávním důvodem nerozlučnosti manželství, jež papež Lev XIII v okružníku o manželství a v encyklice k biskupům severoamerickým *«Longinqua»* (6./I. 1895) uvádí, jest ten, že rozluka odporuje rozumovému ovládnutí tělesných žádostí. Mocný pud pohlavní, nezřídka mocnější než pud sebezachování, má-li sloužiti blahu lidstva a nevybočovati z mezí na škodu jednotlivce i celku, nutno ovládati, čehož vedle náboženství nejúčinnějším prostředkem je manželství, poněvadž, jak dí ministr Ferraris, je stavem sebezapření.

Žena bojíc se rozloučení manželství, přivoluje ke všem i nezřízeným pudům mužovým a nelze pak mluvit o rozumném užívání manželství (*«minuitur et deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne cum libidini virorum inservierint, pro delictis habeantur»*).²⁾ Je-li manželství rozlučitelno, nezřídka žádostivosti mužů povolny jsou i osoby mimo manželství stojící, poněvadž tak chtějí muže připoutati, majíce naději na sňatek, když by řádné manželství rozloučeno bylo. Jakmile však jednou tyto hra-

¹⁾ Summa c. gent. III., c. 123. Srov. též Summa theol. III., suppl. q. 41. a. 1.

²⁾ Encycl. *«Arcanum div.»*

nice se překročil a manželství prohlášeno za svazek rozlučitelný, přestává býti oporou mravnosti, přestává býti prostředkem počestného ukojení pudu pohlavního, pak neplatí více slova apoštolská: lépe jest oženiti se, než hořeti, neboť rozlučitelný svazek manželský spíše živí žádostivost, než potlačuje.

6. Než nejen jednotlivci, nýbrž i společnosti státní a společnosti lidské vůbec jest rozluka osudnov. Manželství je základem státu, jemuž jen tehdy dobře se daří, těší-li se vnitřnímu míru. Než právě tak, jako manželství mír přivozuje, aneb utvrzuje, rozšiřuje styky přátelské mezi lidstvem, tak zase rozluka jej ruší, rozbíjeje klid v rodinách a tudíž i ve společnosti. Přesvědčena jsouc o tomto velikém vlivu, jaký má manželství na vnitřní mír rodin a národů, stanovila církev za jeden z neposledních důvodů dispensy od překážek manželských tak zvané »*bonum pacis*«, uložení nepřátelství.

Proto chrání-li stát svými opatřeními manželství a jeho nerozlučnost, ochraňuje pokoj a mír rodin, pečuje o sebe a svou existenci, která spoléhá na pokoji jeho členů. Právo rozluky manželské kazí dobré mravy, dává pohoršení a činí z manželství jakési skryté souložství (*concubinatus palliatus*), což vyjadřuje krátce Hegel: manželství a podstatně monogamie, již rozumí se jeden a nerozlučný svazek, jest jedním z absolutních principů, na němž spočívá mravnost obecnosti.¹⁾

7. To dokazuje jasně skutečnost. V Římě za dob císařův rozlukou pozbylo manželství důvěry do té míry, že jednotlivé rody byly na vymření a císař Augustus byl nucen vydati zvláštní zákon o povinném uzavírání sňatku, ovšem bez zvláštního výsledku, a to se strany mužů do 60 let, u žen do let 50, uváděje za důvod: »*civitem salvam esse sine matrimoniorum frequentia non posse*«. ²⁾

Rozluka manželství byla příznakem nevyléčitelné hniloby, již tehdejší římská společnost propadla, a ne

¹⁾ Grundlinien der Philosophie des Rechts. Berlín 1888, str. 281.

²⁾ Lex Julia a Papia-Poppaea.

nadarmo zpíval Juvenál¹⁾: »Sic fiunt octo mariti, Quirque per autumnos: titulo res digna sepulcri.« A známá slova Senekova, ilustrující smutné poměry římské, již jsme uvedli. Z toho patrno, jak lišily se římské mravy a občanské zákony od pojmu manželství, který příroda sama v srdce člověka vložila. Rozluka svazku manželského (repudium) byla úplně přenechána libovůli manželů, kteří mohli ji použítí, kdykoli osobní zájmy toho žádaly. Byl-li někomu manželský život obtíž, použil zákonného repudia, a to buď že se oba o rozluce smluvili (repudium ex consensu), aneb jeden dal druhému, měl-li k tomu zákonné příčiny, lístek zapuzení (libellum repudii) a tím již bylo manželství rozloučeno. Svoboda rozluky nebyla zákonem náležitě omezena, hranicí byl jí jen osobní mravní cit manželů. A zákony v té příčině vydávané byly při všeobecné bezuzdnosti římských mravů úplně bezmocny. A přece neměl-li stát hynouti, nesmělo manželství, zřízení státotvorné, ponecháno býti libovůli jednotlivce, který by dle okamžitých choutek svých o trvání jeho rozhodovati mohl.

Náprava zákonů občanských způsobena teprve vlivem křesťanství za císaře Justiniána, a sice 117. novellou z r. 542 a 134. novellou z r. 556, již odstraněno *divortium ex consensu* a předepsáno, z jakých jen příčin lze svazek manželský rozloučiti.

8. Ze statistiky nejpočetnějších zemí, kde zákony občanské rozluku manželství dovolují, víme, že procento vzrůstu rozvodů překonává poměrně přírůstek obyvatelstva. Nezdравý to věru zjev.

Poněvadž není rozluka manželství zakázána jen zákonem pozitivně božským a církevním, nýbrž i zákonem přirozeným, nelze proti ní namítati, jak se často děje, že dotýká se citelné svobody, ba celé osobnosti individua, a že jako svazek manželský, tak také jednatel musí býti chráněn, hrozí-li mu z manželství nebezpečí tělesné, neb zkáza duševní.

Nezřídka objeví se v manželství lehkomyšlně uzavřeném okolnosti, vylučující klidné spolužití, ano

¹⁾ Sat. VI., 229.

i ohrožující účely manželského spojení, jímž nelze pouhým rozvodem odpomoci, tak že zdá se v těchto případech rozvod, kterým církev a některá zákonodárství světská jednotlivce v manželství chrání, jen institucí polovičatou, bez sociálně prospěšného významu.

Než církev vychází z přirozené zásady, že blaho jednotlivce ustoupiti musí blahu celku, které na nerozlučnosti manželství spočívá. Jednotlivec musí se chrániti tím, že s rozvahou, jaká tak důležitému a nerozlučnému spojení sluší, v manželství vstupuje. A proto církev klade na srdce všem těm, kdož manželství uzavírají, aby o všech jeho důsledcích uvažovali a svobodně a s rozvahou v manželství vstupovali, více na ctnost a podobnost mravů hledíce, než na věci pomíjející. Aby pak chránila jednotlivce před sňatkem neštěšeným, stanoví řadu různých překážek, jimiž nešťastným spojením brání.

Jednaje o tom, že nerozlučnost je požadavkem zákona přirozeného, a vzpomínaje obtíží, které z ní jednotlivci vzejíti mohou, praví sv. Tomáš: *«Matrimonium principaliter ordinatur ad bonum commune ratione principalis finis, qui est bonum proles; quamvis etiam ratione finis secundarii (subjectivi) ordinatur ad bonum personae matrimonium contrahentis, prout per se est in remedium concupiscentiae: et ideo in legibus matrimonii magis attenditur, quid omnibus expediat, quam quid uni competere possit. Quamvis ergo matrimonii inseparabilitas impediatur bonum proles in aliquo homine, tamen est conveniens ad bonum proles simpliciter.»*

Namítá-li se, že život manželů, jichž láska pohasla, je lží a konvencionelním pokrytstvím, jest otázka, kdo tuto lež a pokrytectví přivodil?

Bylo-li manželství uzavřeno tak, jak toho žádá božský a lidský zákon, nebude nikdy lží a pokrytstvím. Ostatně nesmíme zapomínati, že štěstí člověka zde na zemi nezáleží z neomezeného užívání¹⁾ a povolování žádosti těla a očí, nýbrž ve snaze po štěstí věčném, plněním již pohanům známého: *abstine et sus-*

¹⁾ Kazatel 2; 10, 11 a 12; 13—14.

Vyděl. kat. Sv. XI. 1.: Jednota a nerozlučnost manželství.

tine. Po vůli Boží má panovati ve volbě manželů svoboda, takže nedostatek její jest vylučující překážkou zákona přirozeného a ani vůle rodičů v té příčině není snoubencům směrodatnou. Jestliže tedy svobodně za sebe šli, z lásky se vzali, není nemožno přirozenými a více ještě nadpřirozenými prostředky tuto lásku si uchovati, zušlechtiti a nebezpečím ji ohrožujícím se vyhnouti (Mat. 5; 28—29). Učení o rozluce manželství je zkušebním kamenem ducha doby a mravních názorů jednotlivce. Materialistovi, který nezná manželství, tudíž ani rozluky, je vším Bebelova svobodná, nevázaná volba lásky. Stoupencům však pořádku Bohem založeného jest manželství nerozlučno, neboť kdo v principu připouští rozluky, a třeba jen z vážného důvodu cizoložství, otvírá tím bránu, již projíti se snaží všichni ti manželé, kteří nemohouce jinak zbaviti se nenáviděného jha manželství, neostýchají se ani cizoložství, na něž by snad nepamyslili, nemajíce naděje na rozloučení svého svazku.

9. Nerozlučnost manželství je tedy zákonem přirozeným, jež hlásají nejen pradávné lidstva, nýbrž i ústa věčné Pravdy (Mat. 19, 8), a jemuž svědectví vydává původní neporušený mrav mnohých národů, jako Římanů, Řeků, Egyptanů, Indů a j., jak o tom zpravují nás jejich pověsti.¹⁾

Jako však znenáhla zapomínalo lidstvo na první vlastnost manželství, jedinstvo, tak znenáhla, ovšem že později, připustilo i rozluky, již Mojžíš pro tvrdost srdce i židům dovolil. V 5. knize Mojžíšově (24, 1—4) čteme: »Pojal-li by člověk manželku a měl by ji a nenalezla-li by milost před očima jeho pro některou mrzkost, napíše lístek zapuzení a dá v ruku její. A propustí ji z domu svého.«

Mojžíš dovolení toto dal z vůle Boží, neboť jen božská autorita, která s počátku manželství stanovila a nerozlučnému zákonu je podrobila, mohla od něho výjimku učiniti. Mohlo se tak ovšem státi jen per accidens z důvodů nejvážnějších, a tímto důvodem

¹⁾ Pověsti o Orfeovi, Penelopě, válce trojské a j. svědčí jen o nezlomné věrnosti, nerozlučnosti manželské.

byla tvrdost srdce národa israelského, pro niž rozluka trpěna byla. Vždy však jest zraněním původního zákona a všeobecně nemohla by býti zavedena, poněvadž přivodila by neodvratně zhoubu i celku i jednotlivcům.

Jeť nutno rozlišovati mezi vnitřní t. j. od libovůle snoubenců odvislé a vnější t. j. na rozsudku zřízené autority spoléhající rozlukou manželství. Libovolná rozluka je zákonem přirozeným nedovolená.¹⁾ Rozloučení však vnější, jakým byl propustný lístek židů, které oprá se o vážné důvody, někdy i po právu přirozeném jest možno. Se stanoviska téhož práva je též nutno, aby rozloučení odňato bylo soudu manželů a oni ve vlastní při nebyli zároveň soudci a žalobci, a proto již od počátku byla nerozlučnost manželství také pozitivním božským zákonem upravena. A jen táž božská autorita, která tento zákon stanovila, mohla od něho také výjimku připustiti. Lístkem propustným nezavedl pak Mojžíš něco zcela nového, nýbrž jen starý, u židů panující a Bohem trpěný zvyk uzákonil. Vždyť již Abrahamovi dovoleno bylo propustiti Hagar, poněvadž předpoklad, s nímž manželství to uzavřeno bylo, se neuskutečnil.

Že tohoto dovolení aneb trpění dostalo se i pohanům, dá se tušiti, třeba bychom o něm nečetli. Důvod je týž jako při mnohoženství. Nelzeť si mysliti, že by jim byl chtěl Bůh ukládati přísnější požadavky než židům, které zvláště vedl a ochraňoval.

Ovšem, že následkem hříchu s pokleslou mravností odchýlila se valně praxe nejen od původního pojmu manželství, nýbrž i od výjimky, kterou Bůh lidstvu v příčině jednoty a nerozlučnosti manželství poskytnul. Tak nonechávali v právních vědách na výsost vzdělaní Římané rozluku manželství vůli manželů, aby, kdykoli toho jejich osobní zájmy vyžadovali, této volnosti použili. Jako později u židů, i zde bylo možno z malicherných příčin obtížný svazek zapuzením zrušiti. Teprve křesťanství učinilo tomu přítrž. Avšak vlivem práva římského bylo dovoleno ještě za

¹⁾ Stöckel: Lehrbuch der Philosophie II. 648.

císaře Anastasia *divortium ex consensu*, na jehož základě bylo lze nový sňatek uzavřít. Čtemeť v *cod. Just.* (I. V. t. 17. 9.) ustanovení téhož císaře z r. 497: »*Si constante matrimonio, communi consensu viri quam mulieris repudium sit missum . . . licebit mulieri post annum ad secundas nuptias convolare*«. Teprve když autorita církevního zákona nabyla vrchu nad zákonem občanským, vzal také tento náležitý ohled na zákon přirozený, pozitivní božský a církevní, zakazuje rozlukou manželskou. V církvi východní ovšem jen z části.

Při propustném lístku mojžíšském dvě věci jest míti na zřeteli: i důvod, z něhož se rozluka státi mohla, i formality jeho. Tyto patrný jsou ze svrchu uvedeného místa Písma sv. a záležely z vyhotovení lístku propustného, ježž propouštějící muž odevzdal v ruce ženy a tuto veřejně aneb tajně propustil.

Lístek propustný mohli však dáti židé v ruce ženy jen pro mrzkost nějakou (*ervat dabar*), čímž zajiště rozuměla se s počátku věc velmi vážná, účel manželství ohrožující. V dobách Kristových o význam slova toho dvě školy zápasily: Hilelova († r. 10. po Kr.) a Šammajova. Stoupenci prvního tvrdili, že nejen pro cizoložství, nýbrž i z každé jiné příčiny lze tento lístek v ruce ženy dáti. Přísnější Šammajovci znali jen jednu příčinu rozluky, kterou as také Mojžíš na mysli měl, cizoložství. Tuto myslí židů tehdy hýbající otázku obmyslně položili fariseové Pánu, aby jej polapili, a to bylo mu také bližší příležitostí o manželství židy poučiti a indult mojžíšský zrušiti.

10. Zmíníme se o věci té hned, ač spadá do části druhé, jednající o manželství svátostném.

Odpověď Kristova ke kritické otázce, kterou mu fariseové v příčině rozluky položili, byla tak určitá, že i fariseové i učedníci v židovských názorech o manželství vyrostlí dobře znamenali, jak velice tyto liší se od názorů Kristových. Božský Učitel zavrhnul tvrzení obou škol a pravil: »Což jste nečetli, že ten, jenž učinil člověka s počátku, muže a ženu učinil je? a řekl: Protož opustí člověk otce i matku a přidrží se manželky své, i budou dva v jednom těle.

A tak již nejsou dva, ale jedno tělo. A protož, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Řekli jemu: Proč tedy rozkázal Mojžíš dáti lístek zapuzení a propustiti? Dí jim: Pro tvrdost vašeho srdce dopustil vám Mojžíš propouštění manželky vaše: ale s počátku nebylo tak. Pravím pak vám, že kdožkoli propustil by manželku svou, leč pro smilství, a jinou by pojal, cizoloží: a kdo by propuštěnou pojal, cizoloží. Mat. 19, 4—9.

Tato slova Páně různě se výkládají. Církev katolická dí: Žena, která pro cizoložství rozvedena je s mužem, porušuje manželství, vdá-li se zase, neboť rozvodem, jejž zde má Pán na mysli, není zrušen svazek manželský, a podobně cizoloží i muž, který by rozveden jsa od ženy v nový vstoupil sňatek.

Jiná vyznání takto vykládají: Žena, která jest rozloučena od svého muže pro cizoložství, neporuší novým sňatkem manželství, neboť skutkem tím rozloučen byl sňatek první.

Že správným jest jen výklad církve katolické, plyne ze slov Kristových: A kdo by propuštěnou pojal, cizoloží. Proč? Poněvadž pojal ženu, která poutem manželským i přes hřích svůj je vázána a od spoluzití s mužem toliko propuštěna byla.

Toto učení Kristovo o nerozlučnosti svazku manželského učinilo na učedníky mocný dojem, vždyť zcela odporно bylo názorům židovským. A proto doma otázali se ho opět učedníci jeho o též věci. I dí jim: Kdobykoli propustil manželku svou a jinou pojal, cizoloží proti ní. A jestliže by žena propustila muže svého a za jiného se vdala, cizoloží. (Marek 10, 10—12.) Tuto otázku nebyli by zajisté učedníci položili a Kristus nebyl by jim tak odpověděl, kdyby předpisy Nového zákona o nerozlučnosti podstatně nelišily se od předpisů Starého zákona. Proto jest manželství po příchodu Kristově, který zrušil mojžíšské dovolení lístku propustného, svazkem nerozlučným, jak krátce to vyjadřuje evangelista sv. Lukáš (16, 18): «Každý, kdo propouští manželku svou a jinou pojímá, cizoloží, a kdo pojímá propuštěnou od muže, cizoloží.»

Poněvadž tedy po smyslu evangelí svazek manželský je nerozlučným, zbývá dodati, zda absolutně, či připouští-li Nový zákon výjimek.

Nemáme zde na mysli takový svazek, který snad pro nějakou vylučující překážku byl neplatným. Ten nepotřebuje rozloučení, poněvadž nikdy nebyl manželstvím, leč jen prohlášení své neplatnosti. Zde jedná se o skutečné a řádné manželství, a tu rozlišujeme mezi manželstvím nepokřtěných, o němž dosud jednáme a které jmenujeme manželstvím přirozeným, a manželstvím svátostným t. j. platně uzavřeným manželstvím osob pokřtěných, které zase jest buď tělesně dokonané, o němž platí slova Písma sv.: »A tak již nejsou dva, ale jedno tělo« (Marek 10. 8), nebo manželstvím tělesně nedokonaným.

11. Manželství nepokřtěných v Novém zákoně je nerozlučno, neboť Kristus žádné výjimky nestanovil a propustný listek Starého zákona byl roztržen. Všecka přirozená manželství (nepokřtěných) podléhají prvotním ustanovením přirozeného zákona a mlčky dříve trpěná rozluka manželství Kristem výslovně jest odvolána. A proto i nepokřtěným plniti jest věrnost manželskou až do smrti.

Jedinou výjimku připouští přirozené manželství osob, z nichž jedna dá se pokřtiti. Křtem se přirozené manželství neruší. Nechce-li však nepokřtěná strana s manželem pokřtěným buď vůbec, aneb v pokojném manželství žíti, aniž by jí u vykonávání náboženských povinností překážela aneb víru její urážela (contumelia Creatoris), jest dovoleno manželu pokřtěnému, když byl nepokřtěného ke křtu a k pokojnému spoluzití marně vyzýval, v nový sňatek vstoupiti.

Tímto novým sňatkem svátostným rozlučuje se dřívější přirozené manželství a nyní i nepokřtěné straně lze v nový sňatek vstoupiti. Výjimka ta slove výsadou Pavlovou (privilegium Paulinum, casus apostoli), poněvadž spočívá na slovech apoštolských: »A má-li která žena muže nevěřícího a ten svoluje s ní bydleti, nepropouštěj muže; nebo posvěcen je muž nevěřící skrze ženu věřící . . . pakli chce nevěřící

odejít, nech, ať odejde; není bratr, neb sestra v takové věci poddán službě, ale ku pokoji povolal nás Bůh« (1 Kor. 7, 13—15). Aby však někdo nedomníval se, že apoštol jinak smýšlí o nerozlučnosti, než Mistr a Pán, předesílá těmto slovům napomenutí: »Těm pak, kteří jsou v manželství, prikazuji ne já, ale Pán, aby žena od muže neodcházela, pakli by odešla, ať zůstane nevdána, aneb ať se zase smíří s mužem svým. A muž neopouští manželky své« (ibid. 10—11).

A v listu k Římanům (7, 3) píše: »Protož dokud muž živ jest, slouti bude cizoložnice, bude-li s jiným mužem; pakli muž její umře, svobodna jest od zákona muže, tak že nebude cizoložnicí, bude-li s jiným mužem.«

O absolutní nerozlučnosti tělesně dokonaného svátostného manželství a o výjimkách téhož manželství tělesně nedokonaného pojednáme na svém místě.

12. Připomenouti sluší, že stálo to církev mnoho bojů a protivenství, jež jí snášení bylo od lidské vášně, než novozákonní princip nerozlučnosti i mezi jejími syny se plně uplatnil. Hlavní toho příčinou byly pohansko-římské zákony, které teprve během dob blahodárnému vlivu církve v příčině nerozlučnosti manželské podlehly.

Po apoštolech již i nejstarší Otcové a spisovatelé církevní zastávají v manželství zásadu stejné oprávněnosti muže a ženy a vidí ve svazku manželském nerozlučnou jednotu dvou v jednom těle, t. j. jeden nerozdílný princip plození. Každá rozluka manželství jest jeho násilným roztržením, jehož se přirozenost jako nějaké mravní sebevraždy děsí.

Tyto zásady však v církvi východní, kde hierarchie závislá na vůli dvora byzantského dopustila, aby o věcech církevních rozhodovali panovníci světské, nemohly zúplna, aspoň ne v praxi, prorážiti. Církve východní neuhájila nerozlučnosti a vzala za svůj zákon v té příčině Justiniánem upravené zákony státní.

Jest sice po názorech nesjednocené církve východní nerozlučnost, plynoucí z pojmu manželství, podstatnou jeho vlastností a jen smrtí může svazek ten rozloučen býti. Vedle smrti fysické připouští však církev ta za dostatečný důvod rozluky všechny ty

okolnosti, jimiž prý křesťanská idea o nerozlučnosti bývá překonávána, a které prý jeho mravně náboženský základ ničí, což není prý leč smrtí v jiném smyslu.¹⁾

13. Jak na Západě hájila církev neústupně princip nerozlučnosti proti jednotlivým panovníkům, již bylo pověděno. Až do pozdních dob středověku bylo církví potírati pohansko-germánské názory, dopouštějící rozvížitelnost manželství, a ani kanonisté prvních dob středověku a knihy kajících (vlivem řeckým) a synody partikulární, ovšem že nejčastěji vlivem nezdrzelivých panovníků, jichž choutkám sloužily, nebyly názorů těchto prázdný. Že i v Čechách dlouho trvalo, než všeobecně pronikly názory křesťanské o jednotě a nerozlučnosti manželství, o tom i přes sporé zprávy o pradávném životě našich předků ledacos zvládáme. V životopise sv. Vojtěcha, sepsaném opatem Janem Canapariem, jež roku 1001 sv. Brunno, někdy spolužák sv. Vojtěcha, v Magdeburce přepracoval, čteme, že sv. biskupa nejvíce kormoutily a ze země pudily divoká bujnost a zjevné, asi z pohanstva přechovávané mnohoženství některých pánův českých (*»prima et principalis causa, propter plures uxores unius viri«*). Ostatní prameny o věci tak důležité mlčí. Z toho lze souditi, že mnohoženství nebylo tehdy zvykem obecným, a dokonce ne již zvykem obecného lidu, nýbrž že věc asi tak se měla u Čechů, jako u všech slovanských národů v tehdejších dobách (připomínám sv. biskupa Stanislava a krále polského Boleslava II, který podobným neřestem hověl) a také u sousedních národů německých.

O těchto psal již Tacitus (Germ. c. 18.): *»nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur«*. A že křesťanství tento pohanský zvyk ani v krajích německých rychle nevymýtilo, dokazují Karlovci, o nichž známe, že ženy hojně u sebe mívali a že papežové nejednou s nimi v té příčině se střetli (Lothar II.).

O době Oldřichově, kdy křesťanství bylo již v Če-

¹⁾ Die unüberwindliche Abneigung als Ehetrennungsgrund etc. Dr. Nikodem Miloš. Vídeň 1905. Str. 81 násl.

chá ch náboženstvím usedlým, píše Kosmas: »prout cuique placuit binas, vel ternas conjuges habere licuit; nec nefas fuit viro rapere alterius uxorem et uxori alterius nubere marito.« S těmito nadsázkami Kosmovými Palacký se nesnáší, ¹⁾ jisto však jest, že za života řádné manželky sám kníže Oldřich pojal za ženu dceru Krešinovu, Boženu, s níž zplodil rekovného Břetislava. Co stalo se ze zákonné jeho manželky, z níž dětí neměl, známo není.

Že tento pohanský obyčej rozluky manželské v Čechách ještě za syna Oldřichova, Břetislava I, bujel a mravy pánů českých v té příčině od dob sv. Vojtěcha většího pokroku neučinily, o tom zřejmě mluví dekret knížete Břetislava vydaný r. 1039 na hrobě sv. Vojtěcha ve Hnězdně. Chtěje převéztí ostatky sv. mučedníka, použil Břetislav k radě biskupa Šebíře této příležitosti k ohlášení některých nařízení a zákonů pro mravní polepšení lidu českého a vykořenění obyčejův, někdy od sv. Vojtěcha zvláště káraných. Mezi jinými zakazuje zlovolné rozloučení manželství a opuštění ženy. Ten, kdo by tak učinil, nemá sice, jako druhdy tomu bylo, prodán býti do otroctví, nýbrž vypovězen býti má ze země do Uher. Toto nařízení Břetislavovo přijato a přísahou všech přítomných utvrzeno jest.

14 Připomenouti dlužno, že třeba uzavíralo se manželství oboustrannou smlouvou, nijak z toho neplyne, že by vzájemnou dohodou mohlo býti rozloučeno. Kdo by to chtěl tvrditi, měl by manželství za rovné služebným a jiným smlouvám, jež kdykoli lze vypověděti. Manželství však není ani pouhou právní záležitostí, ani pouhým lidským ústavem pro pohlavní spojení; jest daleko více, jest ve svém konstitutivním momentu zřízením mravním, které již Římanům a jiným pohanským národům ²⁾ bylo consortium omnis

¹⁾ Dějiny národa česk., kn. III. čl. 4.

²⁾ »Consortium omnis vitae« žádal také zásadně manželský pojem Řeků, jak svědčí tomu Isocrates a Aristoteles (Lassaulx: Zur Geschichte u. Philosophie der Ehe bei den Griechen, str. 374 a 383.) V dobách homérských rozluka manželství známa nebyla. V Římě po 520 let nebylo rozloučeného manželství, až Carvilius Ruga dal toho první příklad. Příklady nerozlučnosti

vitae. Proto správně podotýká kard. Rauscher ve svém pastýřském listě (25./II. 1857): »Manželství není spolkem, který by si mohli lidé libovolně upravovati a dle svých choutek zakládati neb rušiti. Vůle Boží jest jeho vzorem a zákoníkem.«

Poněvadž manželství souhlasem, tedy smlouvou se uzavírá, má charakter smlouvy, která i vznikem i svými účinky spadá v zevní obor právní; odtud slove též *communicatio juris humani*. A proto má autorita světská právo manželství upravovati po té stránce, již zasahá v řád občanský. Obsah však manželství, poněvadž jest rázu mravního, a manželství v tomto směru zřízením náboženským, spadá v kompetenci té autority, již božským právem péče o náboženský a řád náleží. Proto jmenuje právo římské manželství *communicatio juris divini*.

Ti, kdož přidržují se Bohem zřízeného řádu, věří, že jest o manželství pořizovati církví, která zná jen nerozlučné manželství. A tak kdo připouští rozluku manželství, bojuje principiálně proti samému manželství. A je tedy boj, který církev vedla a vede za nerozlučné manželství s principiálními a skutečnými odpůrci tohoto dogmatu, nepochybným znamením jejího božského původu. Neboť majíc na paměti své božské poslání a přesvědčena jsouc o neomylné pravdě, již hájí, mohla se církev tohoto velikého a vždy znova se opakujícího boje proti lidské vášni podjati a zvítěziti.

Vše, co v životě lidském odchyluje se od pořádku Stvořitelem stanoveného, odlučuje se od Boha, pramene života, a propadá smrti. A proto všechna spása člověka záleží v tom, přidržovati aneb navrátiti se k pořádku Bohem založenému. Není pokrokem lidstva vše to, čemu dnes tak se říká. Není pokrokem učení, že žena aneb muž mohou lásku svou věnovati komu by chtěli a jak dlouho by chtěli, a znelíbil-li by se jim vzájemný poměr, že mohou se ho kdykoli zbaviti.

manželství i u národů nízkého stupně vzdělání uvádí Peschel l. c. str. 239.

§ 5. Dobra manželství.

1. Trojímu účelu manželství: plození, výchově a vzájemné pomoci, odpovídá trojí dobro, které z podstaty manželství plyne a účelům těmto slouží. Jsou to podstatná dobra manželství, která nesmí při uzavírání manželství býti vylučována, nemá-li účel manželství býti mařen a platnost manželství ohrožována. Dle sv. Augustina ¹⁾ trojí dobro pojí se k vlastnostem manželství: dobro potomstva (*bonum prolis*), dobro manželské věrnosti (*b. fidei*) a dobro svátosti či nerozlučnosti (*b. sacramenti*).

2. Dobro potomstva vztahuje se k hlavnímu účelu manželství a ukládá manželům povinnost, již krátce vyjadřuje sv. Tomáš: *Tria a parentibus habemus, scilicet esse, nutrimentum et disciplinam.* ²⁾ Manželé užívajíce práva na obcování manželské, nesmějí, pokud na nich jest, důsledek jeho, plození, vylučovati a jest jim o to pečovati, aby od početí až do zrození plod chráněn byl a zdravý na svět přišel. V tom záleží veliké povolání matky, které ukládá jí nemalé oběti, nezřídka i obět vlastního života.

Druhou povinností rodičů jest výživa a tělesné odchování dítěte, jež má býti stavu přiměřeno, neboť nemají synové rodičům poklady shromažďovati, ale rodičové synům. ³⁾ Třetí pak povinností jest výchova duševní, neboť prvními a hlavními učiteli dítěte jsou po právu přirozeném rodičové. Hlavní účel výchovy té spočívá v tom, uschopniti dítky, aby cíle svého, dosažení života věčného, dospěti mohly. K tomu nésti se má v první řadě výchova, která záleží z poučování, vzdělání charakteru a sdělení milosti božské.

Poučování má za předmět jak pravdy náboženské, tak i předměty týkající se budoucího povolání dítěte a požadavků časových. Výchova srdce a vzdělání charakteru záleží v tom, že rodičové mají dítě již od útlého věku k dobrému vésti, a tím jest Bůh a vše,

¹⁾ De bono conjugii.

²⁾ Suppl. III. q. 41. a 1.

³⁾ II. Ře Kor. 12, 14.

co k němu vede, a vzdalovati je zlého, jež od Boha odvádí. Na cestě dobré utvrdí rodiče dítě jen tehdy, povedou-li je oba jednomyslně, dle určitého plánu.

3. Dobro manželské věrnosti záleží v tom, že manželé mají životní společenství všeho, a na tom spočívá právo a manželská povinnost (*jus petendi et officium praestandi debitum conjugale*), výlučné manželské obcování. Toto právo není ovšem neomezené, nýbrž rozumem ovládané, jak o něm dří sv. Tomáš: *•Vir tenetur uxori debitum reddere in his, quae ad generationem prolis spectant; salva tamen prius personae incolumitate.*¹⁾

K životnímu společenství náleží také právo a povinnost společného bydlení (*cohabitatio quoad thorum et mensam*), neboť jen tím lze dosáti hlavního účelu manželství a práva a povinnosti vzájemné, na lásce založené, tělesné i duchovní pomoci.

Vedle těchto kladných povinností ukládá věrnost manželská manželům i povinnosti negativní. Manželům zakazuje se spravedlností směnnou jakýmkoli způsobem, byť i jen důvěrnějším obcováním s osobou třetí, věrnost manželskou porušiti. Porušení manželské věrnosti tělesným obcováním s osobou třetí jest cizoložstvím, pro něž ztrácí cizoložná strana právo na *debitum conjugale* a strana nevinná nabývá práva na trvalý rozvod od stolu a lože. Mimo to zakazuje se manželům snažiti se o rozloučení svého manželství, neboť hřeší tím proti dobru nerozlučnosti.

4. Dobro svátosti či nerozlučnosti neznamená v manželství přirozeném svátost, prostředek milosti, nýbrž nerozlučnost, která i manželství přirozenému přísluší a všem účelům manželství slouží a proto mezi všemi dobry první místo zaujímá. Vždyť i *fides* i *proles* mohou chyběti, a manželství přece trvá; bez nerozlučnosti však ani přirozené manželství účelu svému nemůže náležitě dostáti, ani nemůže trvati.

Vedle těchto tří dober manželství, která jsou významnými představiteli tří jeho nezbytných konstitutivních momentů: účelu, jednoty a nerozlučnosti, jsou

¹⁾ Suppl. III. q. 64 a. 1. c.

ještě jiná dobra, která tento Bohem založený stav působí. Jakkoli tato jiná dobra (jako společné bydlení a j.) k plnému dosažení účelu manželství jsou potřebna, přece spíše k integritě, než ku podstatě manželství patří.

§ 6. Vznešenost manželství.

1. Pro dobra z podstaty manželství plynoucí jest manželství již se stanoviska práva přirozeného spojením nejen nutným, nýbrž i svatým, a za takové je všichni národové ve větší neb menší míře mají. Uvažující však o jeho vznešenosti, dvou extrémů vyvarovati se musíme. Nesmíme viděti v něm po způsobu sekt gnosticko-manichejských něco hříšného, jen jakousi concessi porušené přirozenosti, ani zase něco, čeho jest každému přirozeně potřeba, co každého jest povinností.

Tak činil Luther, když napsal: Právě tak přirozeno jest děti ploditi, jako jísti a píti. Proto dal Bůh tělu údy . . . kdo tedy chce tomu brániti a nechce přirozenosti průchod dáti, nečiní nic jiného, než že brání, aby přirozenost nebyla přirozeností. Jako není v mé moci, abych nebyl mužem, tak také není v mé moci, abych byl bez ženy (viz Döllinger: *Die Reformation* II. 427 násl.). A podobně i Bebel (*Die Frau u. d. Socialismus* str. 73).

Manželství není něčím zavržení hodným, poněvadž jest božským zřízením; není však také povinností všech lidí, poněvadž přirozenost sama tomu svědčí, že jsou ze zákona toho výjimky, což by býti nemohlo, kdyby bylo zákonem všeobecně závazným. A proto neodůvodněným je tvrzení Fichtovo: Absolutním určením každého individua obou pohlaví jest v manželství vstoupiti. Neženatá osoba jest jen polovičním člověkem . . . Bez vlastní viny zůstati svobodným jest velkým neštěstím, vlastní vinou, velikým proviněním.¹⁾

Na vznešenost přirozeného manželství poukazuje Lev XIII.²⁾ slovy: Poněvadž Bůh jest původcem man-

¹⁾ Schnitzer I. c. str. 9.

²⁾ „Arcanum divinae.“

želství, které od počátku svého již bylo nástinem vtělení Slova Božího, proto jest mu vrozeno něco svatého a náboženského, co od lidí nebylo mu přičiněno, nýbrž přirozeně vstřípeno. Proto mohli předchůdci naši Innocenc III. (c. 8. X. IV. 19.) a Honorius III. (c. 11. X. I. 36.) ne neprávem a slepě tvrditi, že u věřících i nevěřících je sacramentum conjugii.

2. Tomu svědectví vydává vznešený původ manželství, neboť od Boha jest a k Bohu vede; svědčí tomu účel a tajemství, neboť i přirozené manželství, třeba nedokonalým, přece jest obrazem spojení Krista s církví. Bohem založeno jest prostředně stvořením obého pohlaví, bezprostředně tím, že Adamovi vnuknul slova, z nichž původ manželství právem odvozujeme. K Bohu, cíli člověka, vede manželství proto, že má býti štěpníci citelů Božích. Máme-li na zřeteli i jeho účel vedlejší, aby bylo ochranným prostředkem proti žádostivosti těla, a tak ochranou proti hříchu, jeví se jeho vznešenost tím, že jest nástinem vtělení Syna Božího, který proto na svět přišel, aby nás od hříchu osvobodil a zase syny Božími učinil.

3. Tato vznešenost manželství známa byla i pohanům, kteří přirozeností vedeni, náboženskými obřady manželství provázeli, s úctou a posvátnou bází je uzavírajíce. Tato úcta vedla Římany ku vznešenému výměru manželství: *conjunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio*; tuto vznešenost manželství označují obřady, jimiž manželství u přítomnosti svého kněžstva uzavírají a od nichž i platnost sňatku byla odvislá (*confarreatio*). Také Řekové, třeba manželství tak vysoce si nevážili jako Římané, a viděli v něm jen zřízení pro plození potomstva (*τεκνοποιία*), přece s oběťmi a vzýváním bohů je uzavírají a úcty své mu neodpírají, jsouce přesvědčeni, že těm, které bozi milují, dostává se štěstí při narození a při sňatku, a že sám osud budoucí manžely určuje. Ostatně definice jejich *καὶνώνια πάντες τοῦ βίου* svědčí tomu, že představovali si manželství jako mravní společenství životní. A proto doporučil Pythagoras muži šetrné nakládání s manželkou, již z rukou kněze u oltáře přijal, jak o tom i Plutarch mluví.

Indové, Egyptané, Veddové ceylonští, Bečuáni a Zulové, Aztekové ¹⁾ a řada jiných kmenů, jak cestovatelé a missionáři vypravují, zavrhuji rozluku manželství, a jakkoli mnohoženství oddáni, na výsost váží si monogamie, posvěcující sňatky své významnými obřady náboženskými. Ač, sobě zůstavěni, někteří z nich klesli tak hluboce, že pojem manželství těžko u nich stopovati, což svedlo moderní filosofující přírodopytce k nemožným, svrchu uvedeným hypothesám o původu a vývoji manželství, přece ve věcech člověku nejbližších zachovali si jakési zbytky prvotného zjevení. Sňatek byl jim vždy posvátným a náboženským úkonem. Známo, jak u Peršanů svolával kněz na zasnoubence požehnání Ormuzdovo, u Egyptanů obřady manželské konal kněz Isidin. Podobně i u Germánů a Slovanů obět a přítomnost kněze, vlastně hlavy rodiny, sňatek posvěcovala, třeba u těchto dlouho ještě v dobách křesťanských pojem manželství valně byl zatemněn.

4. Z Palackého ²⁾ dovídáme se, že manželství bylo u starých Čechů svatě zachovááno, a chváí se zvlášt cudná věrnost a oddanost žen, které nechtějíce žiti po smrti manželů svých, často samy se usmrcovaly, nejvyšší to zajisté stupeň věrnosti manželské. Za to trestána zpronevěra manželská co nej přísněji, ba krutě. O sousedním Polsku vypravuje Dětmar Merseburský (Chron. VIII. 2), že tímto způsobem cizoložství trestáno: Si quis in hoc alienis abuti uxoris, vel sic fornicari praesumit, hanc vindictae subsequentis poenam protinus sentit. In pontem mercati is ductus, per follem testiculi clavo affigitur et novacula prope posita, hic moriendi sive de his absolvendi dura electio sibi datur . . . Et si qua meretrix inveniebatur, in genitali suo, turpi et poena miserabili, circumcidebatur, idque, si sic dici licet, preputium in foribus suspenditur, ut intrantis oculus in hoc offēdens, in futuris rebus eo magis sollicitus esset. ³⁾

¹⁾ Srovn. Ratzel, Völkerrunde I. 256 násl. II. 276, 484 str. Schneider, Naturvölker II. str. 466.

²⁾ Dějiny národa česk. kniha II. čl. 6.

³⁾ Krek: Slavische Literaturgeschichte, Graz 1887, str. 362.

Že i u nás zpronevěra manželská, ne-li tímto ukrutným způsobem, přec jen tvrdě na hrdle rukou vlastního manžela trestána byla, dokazuje událost sběhlší se v dobách sv. Vojtěcha. Manželka jednoho Vršovce v cizoložství přistižená měla dle staročeského řádu pokutu smrti utrpěti rukou uraženého manžela. I utekla se k sv. Vojtěchovi, jenž, když mu slibovala činiti pokání, povolil jí tajné útočiště u jeptišek svatojirských. Avšak ani asyl klášterní jí neuchránil; vyvlečena Vršovci z kláštera, a když manžel její sám ji usmrtiti nechtěl, dali jí Vršovci od obecného slouhy hlavu stíti.¹⁾

Žena těšila se u národů slovanských větší, než kdekoli, neodvislosti; vždyť potkáváme se i se ženami panovnicemi: O'ga v Rusku, Libuše v Čechách, Vanda v Polsku, Tuga a Vuga v Chorvatsku a j., a lidová epika zná nejednu hrdinku, která o dřevní neodvislosti žen u Slovanů nejlépe svědčí, a tím podává důkaz, že vážili si i manželství, čehož ovšem by nebylo, kdyby byli neměli manželství za věc svatou.

S únosem žen potkáváme se sice ještě za dob Břetislavových; ten nebyl však pravidelným a příčinou jeho byla polygamie, již ojedinele knížata hověla, celek však kmene jeví se jako umravnělý, jednoženství oddaný lid. To, co chronisté neznali slovanských poměrův o mnohoženství i obecného lidu, ba společenství žen²⁾ vypravují, jsou buď nezaručené pověsti, aneb věci, jež snadno vyložití lze starobylým zřízením zádruchy, při němž snadno poměru toho neznali více žen hlavně zádruchy za manželky pokládali, jimiž tyto ovšem nebyly.

Jisto však jest, jak již dříve vzpomenu, že slovanští knížata hověli mnohoženství; tak Samo měl 12

¹⁾ Palacký *ibid.* III. čl. 3.

²⁾ Cosmae Chron. Boemorum I. 3: Ut solis splendor, vel aquae humor, sic arva et nemora, quin etiam et ipsa connubia erant illis communia. Správně k tomu podotýká Krek l. c. str. 196, že Kosmas sám přiznává M. Gervasiovi, že kronika jeho obsahuje v první části, z níž místo toto citováno, pověsti, o nichž jest čtenáři samému rozhodnouti. Jako historický pramen nemá tato část kroniky významu; ten, kdo by Kosmovi chtěl i v tom věřit, dokazuje, že nerozlišuje mezi pověstí a dějinami.

žen »ex genere Vinidorum«, zplodiv s nimi 22 syny a 15 dcer; Vladimír Velký, jak vypravuje Nestor, měl 5 žen a osm set ženin; že by však obecný lid slovanský mnohoženství hověl a hověti mohl, nedá se dokázati. Třeba však mnohoženství u národů slovanských bylo dovoleno, aneb lépe řečeno, trpěno a na jisto bylo postaveno, že teprv křesťanství tento obyčej znenáhla vymýtilo, v tom srovnávají se kulturní historikové, že Slované byli lid v příčině manželství umravenělý a monogamii oddaný, manželství si vážící.

Známa jest věta Montesquieuova: Ve všech zemích všech věků mělo náboženství účast při uzavírání manželství; známa jsou též slova Isáka Hesze: Všichni národové s uctivostí sňatek uzavírají, všem jest manželství a jeho právo nedotknutelnou svátostí. Jisto tudíž jest, že manželství u lidstva posvátné účtě a vážnosti se těší, že u něho má manželství znak právní, mravní a náboženský. Tím ovšem čistší, čím déle udrželo se u lidí podání o prvé, Bohem založeném manželství.

ČÁST DRUHÁ.

Manželství svátostné.

§ 1. Manželství Kristem na svátost povýšené.

1. Naturalismus a příbuzný mu liberalismus, popírající božské zjevení a odmítající skutečnost nadpřirozeného prastavu člověka, nesouhlasí s námi, že by jednotné a nerozlučné manželství Bohem bylo založeno a že by jen tou měrou lidé tyto jeho přirozené vlastnosti porušovali, kterou na Boha a prazjevení zapomínali.

A přece manželství, jak jeví se nám v dobách před Kristem u pohanů a do jisté míry i židů, jest jen úpadkem, a nikoli vývojem člověka ze stavu animalní hrubosti k rozumově mravním názorům, jest jen následek prvotního hříchu, ježž člověk sice zavinit mohl a zavinil, následků jeho však sám zbaviti se nemohl.

Původní stkvělé mohutnosti duševní i tělesné hříchem byly zlehčeny, rozum nesnadněji rozeznával dobré od zlého, vůle ochotněji klonila se k tomu, k čemu táhla ji rozpoutaná žádostivost tělesná; člověk prvním hříchem odtrhnuv se od Boha, pokračoval jen na ploše nakloněné, na níž prvotným hříchem vstoupil, přestupuje čím dále tím bezstarostněji i v nejvážnějších věcech prvotní božský řád společenství manželského.

Nejprv pojal více žen, a později začal je i zapuzovati, nové sňatky uzavíraje, a tak hříchem porušovala se jednota, nerozlučnost a vznešenost svatého

druhdy svazku manželského. Slabší žena přestala být mužovi Bohem danou, rovnoprávnou společnicí, stala se podrobenou a neváženou otrokyní jeho ničím nekrocených vášní. Manželství všech pohanských národů je toho u větší neb menší míře dokladem.

Tím méně ovšem mohou moderní stoupenci descendenční theorie uznati církví hlásaný a Kristem manželství propůjčený svátostný charakter v Novém zákoně. Manželství bylo Kristem nejen v původní, Bohem v ráji stanovené formě obnoveno, nýbrž také nadpřirozeně posvěceno, aby bylo důstojným obrazem svatého, nerozlučného a jednotného spojení jak božské a lidské přirozenosti v osobě Ježíše Krista, tak spojení Jeho s církví. »Tot vitiis tantisque ignominiiis, quibus erant inquinata conjugia, sublevatio tandem et medicina divinitus quaesita est; quando quidem restitutor dignitatis humanae legumque mosaicarum perfector Jesus Christus non exiguam, neque postremam de matrimonio curam exhibuit.« (Leo XIII. l. c.)

Učení církve katolické o manželství Nového zákona vrcholí v dogmatu, že v ráji již zaslíbený Vykupitel, přišed na svět, aby napravil vše, co bylo hříchem porušeno, nemohl opomenouti ani důležitého zřízení manželství. A proto, vrátiv je původní neporušenosti, obnovil jeho původní jednotu, nerozlučnost a svatost, ba dále ještě šel, an povýšil zřízení pro lidstvo tak důležité na svátost, ozdobil je svrchovanou důstojností a obohatil zvláštní milostí, a tím vše, co manželství přirozeně náležel, k největší dokonalosti povznesl.

»Poněvadž manželství v zákoně evangelickém skrze milost v Kristu daleko nad dřívější manželská spojení vyniká, právem stálým učením sv. Otců, sněmů a tradic celé církve k sedmi svátostem Nového zákona se počítá.« Těmito prostými, obsažnými však slovy počíná úvod k památnému 24. sedění sněmu tridentského, věnovaného jednání o svátosti manželství a potření bludů a námitek, hlavně protestanty proti němu činěných. A hned na to v prvním kanonu navrhuje též sněm učení těch, kdož by neuznávali manželství za pravou, Kristem ustanovenou svátost.

2. Každá svátost, jsouc viditelným a působivým znamením neviditelné milosti, od Krista k našemu posvěcení ustanoveným, má tři nezadatné konstitutivní části: viditelné a působivé znamení, neviditelnou či vnitřní milost a ustanovení od Ježíše Krista.

a) Zevnějším znamením svátosti stavu manželského jest vzájemná přilpověď muže a ženy před knězem a dvěma neb třemi svědky, že se dobrovolně za manžely berou. Vzdálenější látkou této svátosti jsou těla těch, kdož v manželství vcházejí; odevzdání práva na neporušenost těla slovy neb znameními, kterými vůli manželskou projevují, jest látkou bližší. A vzájemné přijetí tohoto sobě podávaného práva slovy neb znameními jest formou této svátosti. Po mínění jiných jest látkou svátosti této vzájemná vůle manželská, formou pak její vzájemné prohlášení slovy neb znameními.¹⁾ Určitého rozhodnutí církevního není; jisto však, že je tomu v této svátosti co do látky a formy jako u svátosti pokání, jak dí sv. Tomáš: »In illis sacramentis, quae habent effectum correspondentem humanis actibus, sunt i p s i a c t u s h u m a n i l o c o m a t e r i a e, ut accidit in poenitentia et matrimonio. Sacramentum matrimonii efficitur per actum ejus, qui sacramento hoc utitur, sicut poenitentia. Et ideo sicut poenitentia non habet aliam materiam nisi ipsos actus sensui subiectos, qui sunt loco materialis elementi, ita et de matrimonio.«²⁾

b) Vnitřní, neviditelnou milostí svátostnou jest obzvláštní pomoc Boží daná manželům, aby spolu nábožně až do smrti živi byli, jak prohlásil to sněm tridentský 24. c. doctrina de sacr. matr.: »Milost, která přirozenou lásku zdokonaluje, nerozlučnou sjednoce-

¹⁾ Tohoto mínění jest Schanz: Lebre von den heiligen Sacramenten, str. 747, pozn. 1. Scherer jmenuje první obvyklý názor, že traditio corporis slovy neb znameními jest látkou, acceptatio pak formou, tautologií (Kirchenrecht II. 164, pozn. 4.).

²⁾ III. q. 84 art. 1. ad 1. et 2. Aneb, jak dí kard. Lugo a po něm většina kanonistů: »Vůle manželská jest látkou svátosti manželské, pokud znamená vzájemné odevzdání práva na manželské obcování, a jest formou, pokud znamená vzájemné přejetí toho práva.«

nost utvrzuje a manžely posvěcuje, sám Kristus, svatých svátostí ustanovitel a zdokonalovatel, svým utrpením nám zasloužil.

Proto jmenují bohoslovci tuto posvěcující milost slučující (unitiva), neboť skýtá manželům pro čas potřeby záruku zvláštních pomocných milostí, aby ve všech okolnostech života povinností manželským dost učiniti mohli.

Jak velice je této obzvláštní milosti manželům potřebí, patrně z povahy hříchem porušené přirozenosti lidské. Vzájemná náklonnost a láska potřebuje nadpřirozeného zdokonalení, aby nezabředla v pouhou tělesnost a časem nevyprchala a k jiné osobě se nepřiklonila. Nerozlučná jednota potřebuje nadpřirozeného utvrzení, aby snad vrtkavostí lidskou nebyla porušena a manželé proti ustanovení Božímu nezatoužili po novém svazku, se škodou vlastní i dítek svých.

c) Ustanovení Ježíšem Kristem již z toho lze dovoditi, že jedině Bůh může se zevnějším nějakým znamením spojití neviditelnou milost. A tak Kristus buď obnovuje zákon Boží o manželství v prvotní ryzosti (Mat. 19, 6.), aneb posvěcuje přítomností svou svatbu v Káni Galilejské, aneb rozmlouvaje po svém zmrtvýchvstání s učedníky o království Božím (Skutky ap. 1, 3.), svátost tuto založil, neboť jinak nemohl by manželství nazvatí jeho apoštol velikým tajemstvím v Kristu a církvi. (K Efes. 5, 32.)

3. Od prvopočátku bylo manželství, ustanovení Kristovo, v církvi za svátost jímno, a ne teprv, jak odpůrci svátostnosti manželství, na př. Hinschius tvrdí, od stol. 12. Uvádím jen nejběžnější o tom názory svatých Otců a spisovatelů církevních dob nejprvnějších.

Tak popisuje svátostné manželství a plynoucí z něho blaženost Tertullian ve 2. století takto: »Kterak dostačme vysloviti blaženost manželství, kteréž církev spojuje, obět potvrzuje, požehnání zpečetuje, andělé prohlašují a Otec nebeský za platné přijímá, poněvadž ani na zemi synové bez svolení svých otců právem se nežení« atd. (Ad uxorem I. II. ep. 8.)

Sv. Jan Chrysostom ve stol. 4. v knize o blahu manželském (kap. 18.) učí: »V našich manželstvích

svátost více váží, než plodnost. U všech pohanů spočívá manželská vážnost jen v právu plození dětí a v manželské věrnosti, ale v lidu Božím (u křesťanů) také ve svátostním posvěcení.*

Sv. Cyrill Alexandrijský (lib. 2. in Ioann. 2, 1.) píše: »Kristus s učedníky pozván, přišel na svatbu ne hodo-
vat, nýbrž zázrak vykonat a mimo to počátek plo-
zení lidského posvětit. . . . Slušelo se zajisté, aby ten,
který přišel obnovit přirozenost člověka, nejen těm,
kteří již zrozeni jsou, požehnal, nýbrž i těm, kteří na-
roditi se mají, milost dal a jejich původ posvětil.«

A biskupové se sv. Ambrožem píší papeži Siriciovi (epist. syn. n. 3.): » . . . ani my nepopíráme, že man-
želství bylo Kristem požehnáno, když božským slovem
prohlásil: A budou dva v jednom těle a v jednom duchu «

Innocentius I. pak prohlašuje: »Stanovíme z víry
katolické, že to jest manželstvím, co z počátku milostí
Boží bylo založeno . . . «

Uvádím ještě památné výroky sv. Augustina, který
v knize o blahu manželství (c. 24, cc. 7, 15, 18.) praví:
»Blaho manželství u všech národů a u všech lidí spo-
čívá v plození a věrnosti, pokud jde o lid Boží také
ve svatosti znamení (svátosti) « A jinde dří: »Jakož
svátost křtu zůstává ještě i v tom, kdož Krista zapře
a od víry odpadne, tak zůstává i svátost manželství
ještě v těch, kteří se odloučí a v nový sňatek vchá-
zejí; oba cizoloží, poněvadž první svazek není roz-
loučen.« (Kniha 1. o sňatcích a žádostivosti 21. kap. 10)
Hojných dokladů, že manželství již v prvních dobách
mezi křesťany za svátost pokládáno, podávají památky
a pomníky prvních dob křesťanských a res liturgicae
prvotní církve, spojující právě tak manželství s Eucha-
ristií, jako křest s touto svátostí spojován býval.¹⁾
Od dob listů Pavlových celá patristická literatura líčí
ideální manželství křesťanů jako svátost, která pod-
statně liší se od pohanského pojmu manželství.

4. Katolickému křesťanu však netřeba dokladů ze
sv. Otců, k nimž se ještě příležitostně vrátíme; stačí

¹⁾ Tumpach: Manželství ve světle památek a. d. str. 8.; J. Müllendorff S. J.: Über den patristischen Beweis für die Ehe als Sa-
crament. Zeitschrift f. kath. Theologie. Innsbruck 1878. 638 násl.

mu neomylný výrok sněmu tridentského (24. c. 1.): »Kdožkoli by řekl, že stav manželský není v pravdě a skutečně jednou ze sedmi svátostí Zákona evangelického, Kristem Pánem ustanovenou, nýbrž od lidí v církvi vynalezenou, která milosti neposkytuje, budiž vyobcován.«

Tímto dogmatem vyjádřena víra církve západní i východní ve svátostný charakter manželství, protestanty popíraný, jak tomu církev učila již na sněmu lyonském II. a na sněmu ve Florenci, a jak tomu vždy v církvi po slovech sv. Pavla (Efes. 6, 22. násl.) věřeno bylo. Čtemeť v dekretu Eugenia IV. na sněmu florenckém: »Sedmou jest svátost manželství, která jest znamením spojení Krista s církví. Má-li býti po slovech apoštolských a po slovech tohoto dekretu manželství znamením spojení nejvyššího svátého, musí samo býti spojením posvátným, nadpřirozeným, spojením milosti. Takovým znamením může však býti jen manželství svátostné, o němž dí apoštol, že tajemství to veliké jest v Kristu a církvi. Slovem tajemství dal však apoštol na jevo, že manželství křesťanů jest povahy svátostné, neboť sňatek mezi mužem a ženou v řádu pouze přirozeném není tajemstvím. Je-li tedy sňatek křesťanův spojen s milostí Kristovou, pak víra naše jedna jest s věrou Pavlovou, a dobře soudíme, věříce, že manželství jest svátost.«

5. Jinému začalo se učit a věřit o manželství od dob reformace. Reformátoři prohlásivše manželství za zcela světskou smlouvu, odevzdali ji také úplně moci světské, stavše se tak praotci moderního sňatku civilního. Proti výslovnému prohlášení sv. apoštola Pavla: »Tak o nás smýšlej člověk, jako o služebnících Kristových a rozdávacích tajemství Božích,«¹⁾ vydali svátost manželství, jejíž správa toliko církvi přísluší, vládám světským. Přesť o tom Luther: »So manchs Land, so manche Sitte, sagt das gemeine Sprichwort; demnach, weil die Hochzeit und Ehestand ein weltlich Geschäft ist, gebührt uns Geistlichen oder Kirchendienern nichts darin zu ordnen, oder regieren, sondern

¹⁾ 1. Kor. 4. 1.

lassen einer iglichen Stadt und Land hierin ihren Branch u. Gewohnheit wie sie gehen.« A jinde vyjadruje se o manželství takto: »Es kann ja niemand leucken, dasz die Ehe ein äusserlich weltlich Ding ist, wie Kleider und Speise, Haus und Hof weltlicher Obrigkeit unterworfen; wie das beweisen so viel kaiserliche Rechte darüber gestellt.«¹⁾

V předmluvě k velkému katechismu zase jmenuje manželství světskou záležitostí a v kázání o životě manželském z r. 1522 dří: »Wisse, dasz die Ehe ein äusserlich Ding ist, wie andere weltliche Hantierung. Wie ich nun mag mit einem Heiden, Türken, Ketzern essen, trinken, schlafen, gehen, reiten, kaufen, reden und handeln, also mag ich auch mit ihm ehelich werden.«

Ovšem, že při nedůslednosti a neucelenosti systému Lutherova nezřídka i s lepším názorem o manželství se setkáváme; vždy však vrací se k tomu, že manželství není svátostí, nýbrž jen »weltlich Hantierung«.

Kalvín docela srovnává je se ševcovinou a holičstvím, když dří: »Postremum est matrimonium, quod, ut a Deo institutum fatentur omnes, ita pro sacramento datum, nemo usque ad Gregorii tempora viderat. Et cui unquam sobrio in mentem venisset? Ordinatio bona est et sancta. Et agricultura, architectura, sutrina, tonstrina ordinationes sunt Dei legitimae, nec tamen sacramenta sunt.«²⁾

Týmž neuctivým způsobem, neuznávající svátostného charakteru, mluví o manželství i jiní reformátoři, podřizující je v příčině zákonodárství a soudnictví, jako každou jinou smlouvu občanskou. moci světské. A tak upírali, že by křestanská rodina byla svátostí manželství posvěcena.

Jinak v té příčině vedl si Hus. Že manželství jest svátost, která má základ v Písmu sv., dří netoliko všeobecně, ale i zvlášť, ježto znamená spojení Pána s církví svatou. »Sacramentum est ipsum matrimonium ex eo, quia est sacrae rei signum, significat enim conjunctio-

¹⁾ Friedberg: D. Recht der Eheschliessung str. 159 a 169.

²⁾ Instit. tot. relig. christ. l. 4. ep. 19. Genevae 1559, pg. 634.

nem Christi cum Ecclesia.* (De matrim. tom. I. 33.) Za řádné manželství má pak ten sňatek, jemuž žádná překážka nevadí; mluví tím však nejen překážky zákona Božího, nýbrž i překážky církevní, o nichž, po učení Husově, církev rozhoduje, arci jenom vedle zákona Božího. (Erben, o manželství III. 200-205.) Učí zkrátka o manželství témuž, čemu věřil Viklif, že jest obdobou církve Boží a tak svátostí ctihodnou.

Dle Chelčického má manželství původ z Boha, jest samo o sobě dobré, jest znamením svaté věci, avšak ne více než při sňatcích pohanův a židův. Není tedy po názoru Chelčického manželství svátostí. (Lenz, Chelčického učení str. 90.) Je to dle Chelčického spojení muže a ženy mezi svobodnými osobami a svolení k bydlení manželskému do smrti. Ač zcela nezamítá zákonodárné moci církve ve věcech manželských, má přece jen zákon Boží za dostatečný ke správě církve Boží.

Jakkoli o manželství smýšlí daleko ušlechtleji, než o sto let po něm reformace německá, přece v učení o manželství lze jej zváti jejím předchůdcem. Byl reformátorem netoliko mravův, nýbrž i víry, čímž podstatně liší se od předchůdců svých, Tómy ze Štítného vůbec, a Husa ohledně svátosti manželství.

Proti těm, kdož upírali církvi moc rozhodovati o platnosti neb neplatnosti sňatků svátostných svých příslušníků a pořizovati ve věcech, týkajících se podstaty a účinků manželství, prohlásila církev na sněmu tridentském v sez. 24. can. 12. za článek víry: »Kdožkoli by řekl, že záležitosti manželské nenáleží před soudce církevní, budiž vyobcován.«

6. Kristus povýšiv manželství na svátost, podstaty jeho nezrušil, nýbrž povznesl je ze stavu pouhé přirozenosti v řád nadpřirozený, aby obrozeno jasněji naznačovalo tajuplné jeho spojení s církví Neochabující, čistá láska muže k ženě má býti obrazem lásky Kristovy k církvi, jak vyjádřil to sv. Pavel památnými slovy: »Muži milujte manželky své, jakož i Kristus miloval církev a vydal sebe samého za ni... tak i muži mají milovati manželky své, jako svá těla. Kdo miluje manželku svou, sebe samého miluje. Žádný

zajisté nikdy těla svého neměl v nenávisti, ale krmlí a chová je, jako Kristus církev; neboť jsme údové těla jeho, z masa jeho a kostí jeho. Protož opustí člověk otce i matku svou a přidrží se manželky své a budou dva v jednom těle. Tajemství toto veliké jest, ale já pravím v Kristu a v církvi.« (K Efes. 5, 25-32.)

Že slova »tajemství toto veliké jest« vztahují se k manželství, nikoho není tajno, poněvadž spojení muže a ženy, jehož ustanovitelem v Novém zákoně jest Kristus, jest svatým znamením onoho nejsvětějšího svazku mezi Kristem a církví.

Poněvadž apoštol před tím a na jiných ještě místech nabádá žen k poslušnosti mužů, jelikož muž jest hlavou ženy, jako Kristus církev, a ukládá mužům za povinnost účinnou lásku k ženám, jakou Kristus k církvi plane, což bez zvláštní milosti svátostné, pouhými silami lidskými v žádané míře není možno, nedivno, že všichni sv. Otcové a sněm tridentský správně rozuměli těmto s důrazem proneseným slovům apoštolským, vykládající je o manželství svátostném.

Zdaž mohl by je apoštol zváti velikým tajemstvím, kdyby milosti postrádalo? Jako jest spojení Krista s církví nerozlučné a milostiplné, tak i spojení manželův jest nerozlučné, svaté a milostiplné. Nikoli však přirozené spojení muže a ženy, nýbrž spojení nadpřirozené, Kristem ustanovené, neboť jen to je tajemstvím velikým.

7. O tom, jakým způsobem se mezi pokřtěnými svátost manželství koná, píše Innocenc III.: »Jakkoli jest manželství nepokřtěných pravým sňatkem (m. verum), není přece manželstvím svátostným (m. ratum); křesťané však mají manželství pravé i svátostné, neboť svátost křtu jednou přijatá se neztrácí, nýbrž stvrzuje svátost manželství, která potrvá tak dlouho, jak dlouho trvá křest.« (c. 7. X. IV. 19.)

Má-li se tedy svátost manželství uskutečniti, nutno, aby se k ní přistoupilo branou všech svátostí, křtem, neboť křest, jsa kořenem svátostnosti, je tím, co činí manželství svátostí, a proto jest křest spolupůsobilý podstatnou součástí křesťanského manželství. Kdykoli tedy křesťané platnou smlouvu manželskou uzavírají, přijí-

mají svátost manželství, a proto není mezi křesťany jiného manželství, leč jen svátostného. Proto manželství uzavřítí a nechtítí svátosti jest pro křesťana věc mravně a právně nemožná.

§ 2. Smlouva manželská a svátost.

1. Také manželství pokřtěných ve svém vzniku jest manželskou smlouvou muže a ženy, neboť Kristus podstaty manželství, povýšiv je na svátost, nezrušil, nýbrž jen z řádu přirozeného pozvedl v řád nadpřirozený. Tím povýšil řádnou smlouvu manželskou křesťanů na svátost, tak že ti, kdož manželství uzavírají, konají svátost, a nečiní-li milosti z ní plynoucí překážek, přijímají milost svátostnou.

Přirozené smlouvě manželské propůjčena jest moc, milost svátostnou ex opere operato manželům zjednávatí.

Uzavřítí manželství a přijmoutí svátost je tedy mezi křesťany totéž. Mezi svátostí a smlouvou manželskou není reálného úplného rozdílu, t. j. takového, že by smlouva a svátost, jak učili dvorští kanonisté dob josefinských, o sobě existovati mohly, jak vyjadřuje to také výslovně patent ze dne 27. března 1792: »Poněvadž platnost občanské smlouvy toliko na náležitém šetření občanských zákonů závisí a vzhledem na tuto smlouvu žádných překážek není, vyjímajíc ty, které zeměpán stanoví: nemůže od těchto překážek, ať se odkryjí před svatbou, aneb po svatbě, veřejně neb tajně ve zpovědi, nikdo jiný dispensovati, než zeměpán. Úřad duchovní teprv tenkrát, když smlouva jest již hotová, v manželství zasáhne a zaměstnává se pouze posloužením svátostí.«

Není však mezi nimi, po smyslu učení církve katolické, ani rozdílu reálného neúplného (*distinctio realis incompleta*), t. j. že nelze, aby byla svátost bez smlouvy manželské, že však možno jest, aby existovalo mezi křesťany manželství bez svátosti. Rozdíl mezi svátostí a smlouvou v tom jen záleží, že smlouva a svátost manželství vyjadřují jen různé vztahy jednoho a téhož předmětu (*distinctio rationis ratiocinantis cum fundamento in re*).

Mezi křesťany nelze tudíž uzavřít smlouvu manželskou, jak znova opakujeme, která by nebyla svátostí, která by tudíž jako taková nespádala v kompetenci jurisdikce církevní. A proto bludno a právem zavrženo je tvrzení, že lze oddělovati svátost od smlouvy, jako by svátost byla jen nějakým přídatkem, potomní kvalitou smlouvy manželské, která býti může, ale nemusí, a bez níž smlouva manželská ostojí. Pro křesťana budou v té příčině vždy normou slova papeže Pia IX., která 4 září 1852 pronesl v allokuci, když jednalo se o zavedení občanského manželství v Piemontsku: *Christianus, aut sacramentale init matrimonium, aut nulum, sed verum concubinatum facit*. A v listu ku králi Viktoru Emanuelovi z r. 1854 dří, že svátost není jen k smlouvě manželské příčiněná, případná vlastnost, nýbrž patří k podstatě manželství. Učení církve o poměru manželství k svátosti tedy v tom záleží, že uzavření smlouvy a přijetí, respective udílení svátosti jeden jest úkon, že působící příčina prvního jest zároveň příčinou svátosti, poněvadž jedná se zde, jako u všech svátostí, o božské, objektivně dané, a nikoli od vůle jednotlivce odvislé zřízení. A proto úmysl kontrahentů, rozlišovati mezi svátostí a smlouvou, jest bez účinku. Učiní-li tak ze zlomyslnosti, a nikoli snad z nezaviněné nevědomosti, překazí tím přijetí svátostné milosti, svátostného charakteru uzavřeného manželství však nezruší.

Vzpomínám zde ještě zavrženého syllabem učení Nuytzova: Nijak nelze tvrditi, že by byl Kristus manželství k důstojnosti svátosti povýšil (č. 65.)¹⁾ a věty: Může býti mezi křesťany pravé manželství na základě pouhé smlouvy občanské, a nesprávným je tvrzení, že by byla buď smlouva vždy svátostí při sňatcích křesťanů, aneb že není smlouvy, vylučuje-li se svátost, (č. 73.)²⁾ Že ani často citovaný okružník »Arcanum«

¹⁾ Nulla ratione aserri potest Christum exisse matrimonium ad dignitatem sacramenti (n. 65.).

²⁾ Vi contractus mere civilis potest inter christianos constare verum matrimonium falsumque est, aut contractum inter christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur (n. 73.).

nemohl si důležité této otázky, která rozlišuje mezi smlouvou a svátostí, a na níž založeno manželství občanské, nepovšimnouti, dokazují slova: »Takového rozlišování aneb lépe řečeno trhání (svátosti a smlouvy) schvalovati nijak nelze, ježto dokázáno jest, že v manželství křesťanském není smlouva od svátosti rozlučitelnou, a tak nemůže býti pravé a řádné smlouvy, aby nebyla zároveň svátostí. Neboť Kristus Pán důstojností svátosti rozšířil manželství, manželství však jest sama smlouva, uzavřena-li právem...

»A tak patrně, že každé mezi křesťany řádné manželství samo o sobě a skrze sebe jest svátostí, a nic více pravdě se neprotiví, než tvrditi, že svátost jest jakousi přízdobou, aneb zevně připojenou vlastností, již lze od smlouvy po libovůli lidské odloučiti a oddělití.«¹⁾

Připojíme-li k tomu, že ve slovech dekretu sněmu florenckého k Arménům: »causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus,« v nichž právem vidí bohoslovci nepřímou potvrzenou větu o nerozlučnosti svátosti a smlouvy, jakož i stáletou právní a liturgickou praxi církve, dostatečně jest učení církve o totožnosti svátosti a smlouvy manželské dokázáno.

2. Z totožnosti smlouvy a svátosti manželství plyne, že přísluhovatelem svátosti může býti jen původce smlouvy, t. j. snoubenci manželství uzavírající, a nikoli kněz sňatku žehnající. Požehnání kněze, který jako úřední svědek církve všude tam, kde prohlášeno příslušné nařízení tridentské (*forma tridentina*) o nutné

¹⁾ Etenim non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio (inter sacramentum et contractum) probari; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus digoitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure... Itaque apparet omne inter christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quae a contractu disjungi ac disparari hominum arbitratu queat.

faráře a dvou neb tří svědků přítomnosti, přítomen býti musí, ne však, aby svátost konal, nýbrž pouze jejím svědkem byl, nepatří k podstatě svátosti, má jen význam svátostiny.

To plyne nejlépe z různého znění slov požehnání, jimiž dle různých rituálů se manželům žehná a o němž Tridentinum (24. c. 2.) výslovně dí, že farář má přidržovati se chvalitebných obyčejů, které v té příčině v tom kterém kraji panují. Kdyby toto požehnání farářovo bylo snad formou svátosti a on udělovatelem, zajisté nemohla by církev této různosti trpěti. Tridentinum žádá nutně přítomnost farářovu, nebo z jeho dovolení jiného kněze jen tam, kde byla forma tridentská prohlášena, spokojující se pouhou přítomností jeho; ano při tak zv. *passivní assistenci* církev přímo jakékoli *positivní spolupůsobení* mu zakazuje, a přece se o svátostném charakteru těchto manželstev nepochybuje, což by ovšem připustiti nemohla, kdyby udělovatelem svátosti byl kněz, manželství *assistující*. Až do sněmu tridentského byla všude manželství pokoutní, byť nedovolená, uznávána za manželství svátostná a za taková se pokládají až podnes všude tam, kde forma tridentská prohlášena nebyla, aneb od ní bylo pro některá manželství dispensováno. Kdo jiný by zde udělovatelem svátosti, ne-li snoubenci sami?

Písmo sv. a tradice nemluví výslovně o jednotlivých momentech svátosti manželství a jejím udělovateli. Sv. Otcové a křesťanský starověk mají přítomnost kněze za žádoucí a označují požehnání jeho za požadavek dovolitelnosti a svátosti manželství, nepraví však, že by on byl udělovačem svátosti.

Celý bohoslovecký středověk, až na nepatrné výjimky, se sv. Tomášem v čele má za to, že ti, kdož smlouvu manželskou uzavírají, zároveň také svátost konají. »*Verba, quibus consensus exprimitur matrimonialis,*« dí sv. Tomáš,¹⁾ »*sunt forma hujus sacramenti, non autem benedictio sacerdotis, quae est quoddam sacramentale.*«

3. První byl Vilém Pařížský (*tractatus de sacram. matr. c. 9.*), který počal rozlišovati mezi smlouvou

¹⁾ Supplem. III. q. 42. a. 1. ad 1.

a svátostí, maje kněze za jejího udělovatele. Tento náhled, dle Palavicina (*Historia conc. Trid.* 20. 4, 1.), zastávali i někteří otcové tridentského sněmu, jež předchází jako hlavní průkopník Melichar Cano O. Pr., biskup kanárský († 1560). Chtěje svátostnost manželství oproti profanaci protestantské zdůrazniti, učil, že svolení snoubenců k podstatě svátosti sice náleží, tato však teprv požehnáním kněžským se koná, a tím dá se prý forma a látka svátosti určití.¹⁾ Koefficienty svátosti snoubenci prý nejsou, byť smlouvu uzavírali. A tím rozlišuje Cano mezi smlouvou a svátostí. Náзор tento sdíleli s ním v nejlepším úmyslu také Sylvius, Estius, Tournely a j., tvrdíce, že mezi smlouvou manželskou a svátostí jest *distinctio incompleta*. Dobrý jejich úmysl, uchrániti tak svátostnost manželství, stal se však vydatnou podporou jeho saekularisace. Protivníci církve, přidržující se ochotně mínění Canova, dále pokročili. Tak již od církve odpadlý splitský arcibiskup Marek Anton. de Dominis († 1624 jako biskup anglikánské církve) ve známém spisu svém *»de republica ecclesiastica«* tvrdil, že manželství jest smlouvou občanskou, a nikoli svátostí, a kdyby jí i bylo, že předpokládá platnou smlouvu, k níž teprv svátost přistupuje a bez níž neostojí. Smlouva a svátost mají prý se k sobě jako *principale* a *accessorium*; první prý existuje dříve a může i bez druhého trvati. Toto osudné rozlišování našlo hojně přívrženců mezi gallikány, a vůdcem všech stal se Jean Launoy († 1678), který již nerozpakoval se tvrditi, že lze rozlišovati mezi smlouvou a svátostí manželství, a moci státní že přísluší o platnosti či neplatnosti smlouvy rozhodovati, poněvadž spadá v její jurisdikci, jako každá jiná smlouva. Myšlenky tyto uložil v díle: *»Regia in matrimonium potestas.«*²⁾

OJ tohoto tvrzení neměl již Scipio Ricci, známý biskup pistojský, daleko k názoru, že musí se ponechat snoubencům, chtějí-li pouze občanskou smlouvu manželskou uzavřítí, aneb žádati také za požehnání

¹⁾ Téhož: *Loci theolog.* 8. 5.

²⁾ Pro tento spis velebí jej přes míru Schulte, ovšem již jako starokatolík, ač druhdy horlivým byl obhájcem svátostného charakteru smlouvy manželské.

církevní, aby tak manželství své svátostným učinili. Nejnak, byt nevyslovili to tak příkrou formou, smýšleli van Espen a jeho nohsledové Febronius a dvorní kanonisté doby josefinské. Tyto zásady došly obluby u absolutistických vlád věku osmnáctého, když byla také svátostným charakterem manželství nemálo otrásla nevěrecká revoluce francouzská. A tak z otázky bohoslovecké vznikla otázka politická, komu náleží jurisdikce ve věcech manželských, kterou vlády i katolické, když byl takto theoreticky průlom ve staleté právo církevní učiněn, ochotně ve svůj, ovšem zdánlivý prospěch zodpovídaly a do svých zákoníků pojaly, upravující manželství jako právní poměr občanský.

Novotné v církvi učení Canovo, které, nepřímó ovšem, v církvi tolik zla způsobilo, bezděčně dotvrzující nauku nepřátel manželství svátostného, má za vzdálenější hmotnost svátosti manželství (circa quam) snoubence, za bližší pak projev vůle manželské před udělovatelem svátosti, knězem. Slova požehnání nad snoubenci jsou mu formou. Až do dob Pia IX. a Lva XIII. bylo v církvi učení to přípustno, ba pravděpodobno. Sám veliký bohoslovec a kanonista Benedikt XIV. je jmenuje »valde probabilis« (synod. dioec. I. 8. c. 13. n. 4.). Od dob projevů ex cathedra Pia IX. nelze učení tomuto více přisvědčiti.

4. Jsou-li sobě snoubenci navzájem udělovateli svátosti manželství, a těmi jsou, poněvadž smlouvu od svátosti děliti nelze a původcem smlouvy snoubenci jsou, potom nutno, aby, jako každý udělovatel svátosti, měli také úmysl činiti to, co žádá církev, t. j. aby uzavřeli manželství svátostné. Mají-li vůli manželskou uzavřítí sňatek po úmyslu církve, vyjádřen tím již implicate úmysl uzavřítí manželství svátostné, a tím podstatným podmínkám svátosti dosti učiněno, tak že netřeba míti výslovnou vůli konati svátost, což se také pravidelně neděje, a přec nikdo o svátostnosti manželství těch nepochybuje. Stačí činiti to, co činí církev (Trid. VII. c. 11.), míti totiž úmysl uzavřítí sňatek křesťanský, a pak z božského zřízení manželům, kteří překážek nekladou, milosti svátostné se dostane, třeba ani nebyli si vědomi, že si svátostí přisluhují.

5. Právo církevní, majíc na zřeteli tento poměr smlouvy a svátosti manželské, definuje svátostné manželství ve svém vzniku (*in fieri*), tedy pokud ustavuje se smlouvou, těmito slovy: Svátostné manželství je řádnou smlouvou manželskou přivoděné, nerozlučné společenství životní, Kristem na svátost povýšené.

Svátostný charakter přísluší vlastně jenom vzniku manželství, vlastní smlouvě, a nikoli manželství v trvání, stavu manželskému, který jen v širším slova smyslu svátostí zváti se může, jsa svatým znamením spojení Krista s církví, máje podstatné vlastnosti tohoto spojení: jednotu a nerozlučnost.

Má se to se svátostí manželství asi tak jako se svátostí křtu, svěcení na kněze a jinými svátostmi. Svátostí je vlastně na příklad při svátosti svěcení kněžstva posvátný úkon svěcení sám, svatý obřad, a nikoli z toho resultující stav, který nemusí vždy svatým býti.

Definujeme-li svátostné manželství jako stav (*m. in facto esse*), lze říci, že manželství jest manželské spojení (svazek) muže a ženy, nerozlučné života společenství zachovávající, od Krista na skutečnou a vlastní svátost povýšené.

Z poměru mezi svátostí a manželskou smlouvou plyne, že platnost svátosti odvislá jest od platnosti smlouvy. Byla-li smlouva manž. neplatna pro nějakou vylučující překážku, jest také neplatným manželství, ježto není zde svátosti.

§ 3. Vliv svátostnosti na manželství.

1. Z toho, co dosud o svátosti manželství pověděno, plyne, že manželství křestanů, jehož přirozenost ustanovením Kristovým změněna nebyla, co do podstaty a všeho, co s ní souvisí, jest totožné s manželstvím přirozeným, jaké druhdy a podnes jest u židův a pohanů. Povýšeno jsouc však na svátost, sděluje se vším, co s ním podstatně souvisí, tento nadpřirozený charakter, vše utužujíc, povyšujíc a posvěcujíc.

Bylo-li již manželství přirozené spojením svatým, tím světějším jest nyní, jsouc účinným prostředkem

posvěcení manželů. Vše, co mu již z přirozenosti náležel, jest vlivem svátosti zdokonaleno.

Jsou to především nutné požadavky platnosti manželství, které zůstaly sice nezměněny, novými však jsou rozmnoženy. Přirozenost smlouvy manželské, která jest podstatou i manželství svátostného, jest nezměněna, milost však povýšena jest v řád nadpřirozený a vlastnosti její sesíleny. Také manželství svátostné povstává smlouvou, z níž nerozlučné spojení muže a ženy plyne. Toto spojení, které jest podstatou manželství, předpokládá jako u přirozeného manželství svobodné a vzájemné rozhodnutí se dvou osob různého pohlaví, které po právu přirozeném, božském a církevním jsou tělesně, duševně a právně manželství schopny. Nemají-li osoby ty náležitosti těmito zákony požadovaných, mluvíme o překážkách manželství buď vylučujících aneb bránících, které činí spojení osob takových buď neplatným, aneb nedovoleným.

Aby byl projev vůle manželské zákonným a dostatečným k uzavření smlouvy manželské, musí zase míti všechny vlastnosti, jak žádá jich každá smlouva vůbec a manželská zvlášť. Tedy to musí býti vůle: manželská, odnášející se k založení manželství a ne jiného druhu společnosti, a mající za účel to, co jest účelem manželství; vůle ta musí býti vzájemná, jak žádá toho oboustranná smlouva, již jest manželství. Dále potřebí, aby souhlas manželský stal se s rozvahou a dobrovolně, neboť tam, kde učiněn by byl souhlas z donucení, nelze mluvit o společnosti mravní, jakou manželství jest, právě tak jako nelze o ní mluvit tam, kde učinila jej vůle, která neschopna jest pochopiti jeho význam, aneb oblouzena jsouc, za něčím jiným se nese.

Proto vylučuje se a vůli manželskou zlehčuje omyl a oblouzení, týkající se podstaty úkonu, poněvadž oblouzený nemá vůle konati to, co fakticky vykonal. Vylučuje se násilí a strach zevní příčinou k vynucení souhlasu způsobený.

K pojmu souhlasu manželského rovněž patří, aby projeven byl opravdově a vážně, t. j. aby zevnější projev odpovídal vnitřnímu smýšlení, dále aby

stal se zevně, to jest slovy neb případnými znameními, o nichž druhá strana má nepochybné přesvědčení, že projevuje se jimi vůle manželská. Že projev ten učiniti musí určitá osoba osobě určitě vyčtené ve stejné době a sice k manželství, které v přítomnosti uzavřeno býti má, a v zákonné formě, t. j. před farářem a 2 až 3 svědky, kde předpis tento je závazným, jest požadavkem každé smlouvy manželské.

Všecky tyto vlastnosti projevu vůle manželské musí míti každé manželství, tedy také manželství svátostné. Svátostný charakter na nich nic nemění, leč že je utužuje a posvěcuje.

2. Také účel manželství svátostného nemůže jiný býti, nežli manželství přirozeného (1. Mojž. I. 27—28, II. 18—24.). Jest to plození a výchova dětí a vzájemná pomoc, což předpokládá tělesné spojení manželů, vlastně právo na toto spojení.

Tím však, že manželství křesťanů je svazkem svátostným, který povznesen je v nadpřirozený řád milosti, jest i účel tohoto nadpřirozeného svazku zúšlechtěn.

Manželství křesťanské nemá jen sloužiti zachování a rozvoji pokolení lidského, jako činí to manželství přirozené, nýbrž množiti má počet členů církve, vyznavačů pravého Boha, býti školou křesťanských ctností a mravnosti (Arcanum § neque iis), v níž by se synové Boží a dědici království nebeského vychovávali. Jako zajisté, dle Katechismus řím. (II. díl VIII. ot. 15.), manželství jako přirozené spojení na počátku založeno jest k rozplozování pokolení lidského: tak jest mu potom udělena důstojnost svátosti, aby se rozplozoval a vychovával lid k úctě a službě pravého Boha a Spasitele našeho Krista.

Aby tohoto účelu se dosáhlo, je nutno, aby snoubenci vzájemně scizili si právo, které každý přirozeně na neporušenost svého těla má. Od použití tohoto práva však nezáleží manželství, jak domnívalo se staroněmecké právo a po něm někteří kanonisté, tvrdíce, že vedle projevu vůle manželské jest nutná také manželká soulož. Právo kanonické, berouc se v té příčině za právem římským (l. 50. D. de R. J. 50. 17.), které

vyjádřeno krátce v Ulpianově větě: *Nuptias non concubitus, sed consensus facit*, učí, že manželství vzniká řádně projevenou vůlí manželskou, jak napsal již papež Mikuláš I. v odpovědi své na dotaz bulharský roku 866 č. 3.: »*Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia, etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur.*« Není tedy soulož podstatnou součástí manželství, než jeho podstatným účinkem. Proto, bylo-li tohoto práva na tělo druhého manžela soulož použito, či nic, na podstatě manželství nic nemění a záleží jen na vůli manželů, chtějí-li tohoto práva použiti, čili nic. Jakmile dvě manželství schopné, pokřtěné osoby projeví si v zákonné formě řádně vůli manželskou, uzavřely svátostné manželství, aniž by bylo potřeba také tělesného spojení. Tomu výslovně učí církev v instrukci Eugena IV. k Arménům, že z vyšších důvodů použití tohoto práva vzdáti se mohou, aniž by tím snad manželství přestávalo. Že tělesného spojení k jakémusi doplnění manželství potřebí není, dokazuje manželství sv. Josefa a neposkvrněné Rodičky Boží.

Pohlavní spojení je právo, které z manželství plyne, je náplní ne jeho podstaty, nýbrž jeho zevního projevu. (*Summa th. III. q. 42. a. 4. c.*) Že má tato druhá náplň manželství důležité účinky, nelze popírati, a proto jakkoli není tělesné spojení manželů podstatnou součástí manželství, jest přec jeho součástí integrální, a pokud nenastalo, nedostoupil svazek manželský svého vrcholu, kdy teprv stává se úplným obrazem spojení Krista s církví. Použijí-li však manželé tohoto práva, přistoupí tím k manželství nový, je utužující moment, který v tom záleží, že smlouva manželská netrvá jen právně (*matrimonium ratum*), nýbrž že skutečným použitím práv, ve smlouvě zaručených, je také ve svých účincích skutečně dokonanou (*m. ratum et consummatum*) a absolutně nerozlučnou.

3. Svátostné manželství je nerozlučným spojením jednoho muže a jedné ženy. Jednota a nerozlučnost, která mu po přirozenosti náleží, stanovena v zákoně evangelickém jako nezměnitelný zákon, který nepři-

pouští výjimek, t. j. manželství křesťanů je svazkem podstatně monogamickým. Tyto vlastnosti pro posvátný charakter, který Kristus manželství vtisknul, jsou tak utuženy, že nepřipouštějí více výjimek, jakých připouštěl Starý Zákon. Kristus prohlásil, že manželství autoritou lidskou rozloučeno býti nemůže (Mat. 19. 3—6), a že nelze ani spolužití manželů uvolnit (rozvod od stolu a lože), leč jen ve zcela mimořádných případech.

Tím zrušeno starodávné trpění rozluky manželské lístkem zapuzení u národa israelského a zrušena také všeliká současná polygamie, poněvadž odporuje prvotným zákonům manželským, neboť s počátku nebylo tak (Mat. 19. 3—6.).

Tím, že zakázal Kristus mužům propouštěti manželky své a jiné pojmouti, nazvav to cizoložstvím a ženě muže opustiti a jiného pojmouti (Marek 10. 11—12.), tím také zakázáno jest v Novém Zákoně vedle jedné i jiné ještě ženy míti. Neboť, kdyby směl muž míti více žen — případně podotýká k těmto slovům sv. Marka římský katechismus,¹⁾ — žádná naprosto neviděla by se příčina, proč by se mnohem více musil z cizoložství vinit ten, kdo by mimo ženu, kterou doma má, ještě jinou pojal, než ten, kdo první opustiv s jinou se oddává.

Jednota a nerozlučnost manželství spočívá na právu přirozeném, u větší však ještě míře na svátosti, Kristus povýšiv je na svátost a obdařiv je milostí svátostnou mohl přísněji žádati zachovávání monogamického manželství, které jen s velebností svátosti se snáší, poněvadž milostí svátostnou plnění těchto předpisův usnadnil. Kristus mohl roztrhnouti starozákonní lístek zapuzení, manžely až do smrti nezrušitelným poutem svázati a kategoricky žádati jeho původní jednotu, poněvadž dal manželům v Novém Zákoně k tomu ve svátostné milosti sílu, aby i za nejtěžších okolností ve svazku jednou utuženém věrně stáli.

4. Vliv svátosti patrný je také v dobrech a účincích manželství křesťanů, které touto z řádu přirozeného povýšeny jsou v řád nadpřirozený. Přísluší-li tato dobra, jak již dříve o tom promluveno,

¹⁾ II. pl. VIII. otázka 19.

manželství přirozenému, tím více a u vyšší míře patří manželství svátostnému, čímž slává se manželství svazkem daleko vznešenějším, než manželství přirozené, z čehož však také plyne zvláštní úcta, která mu proto náleží. O tom všem však zvláště pojednáno bude.

§ 4. Zákonodárná a soudní moc církve v příčině manželství.

1. Svátost manželství, jsouc smlouvou manželskou, není jen zřízením církevním, nýbrž i zřízením přirozené právním a božským. Tím přísluší církvi vzhledem k manželství tolik moci, kolik jest jí právem božským dáno. Manželství jako stav se svými právy a povinnostmi vymyká se zákonodárné moci církevní; moc soudní ovšem církev nad ním provozuje. Také na smlouvu manželskou, či vznik manželství může zákonodárná moc církevní jen potud vliv míti, pokud odpovídá to božskému právu.

Širší pole zákonodárné moci církve vymezeno jest při uzavírání manželství, v něž církev zákony svými zasahuje, omezujíc přirozenou schopnost snoubenců vedle zákonů přirozených a božských také svými zákony.

Z dogmatu katolického o svátostnosti manželství plyne, že církev má vrozené, nezadajné právo vydávati zákony a vykonávati moc soudní ve věcech manželských. Neboť věříme-li, že Kristus církvi své dal správu nad přirozeného pokladu svých milostí, nutno za pravdu míti, že jen jí přísluší rozhodovati o tom, komu a jak lze svátost uděliti a kdy může ji křestan platně a dovoleně přijmouti.

Tot jasné učení církve, plynoucí z moci klíčů, jež Kristus církvi své dal (Mat. 18, 18, 16, 19; 1. Kor. 4, 1 etc.), z přirozenosti manželství a ze stálé, z dob apoštolských se datující praxe církve, kterou církev dogmaticky formulovala na sněmu tridentském dvěma památnými kánony: Řekl-li by kdo, že církev nemůže stanoviti překážek manželství vylučujících, aneb že by se mýlila stanovíc je, budiž vyobcován (XXIV. c. 4.), a podobně hrozí v kánonu 12. těm, kdož by tvrdili, že

o záležitostech manželských nepatří rozhodovati soudům církevním.

Témito kánony projeveno učení, jehož církev vždy se držela a které opětovně připomíná encyklika Arcanum slovy: *Igitur cum matrimonium sit sua vi, sua natura, sua sponte sacrum, consentaneum est, ut regatur et temperetur non principum imperio, sed divina auctoritate Ecclesiae, quae rerum sacrarum sola habet magisterium.*

Tím nepopírá církev významu, jaký má manželství pro stát, ani neupírá státu zájenu, který oprávněné na manželství má, nýbrž tvrdí, opírajíc se o nerozlučné spojení svátosti se smlouvou, že manželství není v první řadě zřízením občansko-právním, nýbrž zřízením nábožensko-mravním, o němž jen církev, která Kristem ustanovena za strážce a neomylného vykladače božského práva, jest rozhodovati. Kdyby církev neměla moci zákonodárné, která popředně v tom záležel, že svými zákony omezuje právní způsobilost osob manželství uzavírajících, čili že stanoví manželské překážky, poněvadž pro zřízení takového dosahu, jakým je manželství, nestačí jen nejširší hranice zákona přirozeného a bližší vymezení ani dobrému zdání kontrahentů, ani někomu jinému, na př. státu ponecháno býti nemůže, jelikož jedná se o svátost — kdyby se nebylo dostalo církvi od Krista moci soudní, aby rozsuzovala o věcech, týkajících se svazku manželského, a účincích, podstatně s ním souvisejících, pak by nemohla dostáti svému vychovatelskému úřadu, který jí Kristus svěřil.

Ani zákonodárná, ani soudní moc církve není však neomezená. Právo stanoviti překážky, či jistým třídám osob ve formě zákona manželství zakazovati a sice tak, že buď je spojení těchto osob proti vůli církve učiněné pouze nedovoleným, avšak platným (překážky bránící), aneb že spojení takové je neplatným, žádným manželstvím (překážky vylučující), přísluší církvi jen do té míry, pokud to nutno a manželství s prospěchem. Či jinými slovy: úkol zákonodárné moci církve ve věcech manželských v tom záležel, nad právem božským bděti, je ostříhati a v daných případech neomylně vykládati, což činí hlavně stanovením překážek.

A tohoto rozsahu je i soudní a s ní spojená donucovací moc církve ve věcech manželských.

Po právu přirozeném lze všem lidem manželství schopným, jimž překážky tohoto práva v cestě nejsou, ve spojení manželské vstoupiti. Proto může církev stanoviti překážky jen ze spravedlivých příčin, bráníc manželství osob, které podstatným požadavkům manželství nevyhovují buď proto, že nedostává se jim způsobilosti k právním činům, aneb způsobilosti k plnění práv a povinností manželských.

Proto jsou manželské překážky církevní tak staré, jako manželství samo, formulování jich však v zákon církevní je arci původu mladšího. Tato moc církevní stanoviti překážky není totožnou s učitelským úřadem církve, jímž církev autenticky a neomylně prohlašuje rozsah své zákonodárné moci.

Pokud jde o překážky práva přirozeného a pozitivně božského, kromě práva, prohlásiti je, jiné moci církev nemá.

2. Tím církev nepopírá moci státní účast v zákonodárství a soudnictví manželském; připouští ji ovšem jen do té míry, pokud státu skutečně přísluší, t. j. jen potud, pokud jde o účinky manželské smlouvy, které s manželstvím-svátostí podstatně nesouvisejí.

Dle encykliky »Arcanum« přísluší státu rozhodovati: *de iis, quae matrimonium quidem consequuntur, sed in genere civili versantur*, t. j. upravovati svými zákony pouze civilní účinky manželství, jež lze od podstaty manželství oddělit, jako jsou ustanovení o věně, dědictví, poměru vlastnickém manželů k sobě, k dětem atd. a to způsobem, který vnitřní podstatě manželství odpovídá. Z kompetence jurisdikce státní moci však po názoru katolickém zcela se vymyká: Stanoviti požadavky pro platné a dovolitelné uzavření manželství (či stanoviti překážky manželské), vynášeti soudní nálezy, zda v tom, či onom případě jsou zde nutné podmínky, aby manželství platně neb dovoleně uzavřeno býti mohlo, stanoviti zákony o účincích, které z manželství bezprostředně plynou, a rozlučovati, aneb rozváděti manželství od stolu a lože a stanoviti totéž o zasnubu.

Z této moci, která státu sluší ohledně občanských účinků manželství, chtějí však dovozovati, že manželství je právním zřízením, jest zrovna tak málo správné, jako tvrditi, že zrození a smrt člověka, které přece vykazují hojně právních konsekvencí, jsou institucemi právními.

V jistém smyslu je ovšem manželství právním institutem, avšak církevním, a sice do té míry, že třeba jsouc svátostí, na rozdíl od jiných svátostí smlouvou se koná. Neboť jakkoli tato smlouva na svátost je povýšena, má přece jen povahu smlouvy a jako každá jiná smlouva, jak jsme již pověděli, podléhá manželskému zákonodárství lidskému, které však meze přirozeného a pozitivně božského zákona překročiti nemůže. A poněvadž jedná se o věc svatou, nemůže jiným, leč jen církevním býti. Tohoto práva církev vždy užívala, stanovíc zákony i formu, v níž manželství uzavřeno býti má.

Zdálo by se, hledíme-li na manželství jako smlouvu, že ustanovení o této sluší vrchnosti světské; manželství křesťanů je však více než smlouvou, je svátostí-smlouvou a proto příslušným jejím zákonodárcem jen Bůh a ten, komu On moc tu svěřil, býti může. Proto pořizuje církev právem o tom, co k platnosti smlouvy manželské náleží, pokud není o to postaráno právem přirozeným a pozitivně božským, a i tehdy zákony tyto vykládá, majíc zřetel k časovým, místním a osobním poměrům. Poněvadž smlouva je zároveň svátostí, nemůže církev pořizovati o látce a formě této svátosti, poněvadž Bohem jest dána. Až sem jde zákonodárná a soudní moc církve ve věcech manželských. Na tomto principiálním stanovisku nic nezměnil středověký zvyk, že církev ve své zákonodárné a soudní moci dále šla, a že také o civilních účincích manželství, jako jeho accessoriu, z dovolení, ba často na žádost moci státní rozhodovala.

Svědčí to spíše o tom, že tehdejší vlády byly o svátostném charakteru manželství, pro nějž jen foru církevnímu nad ním jurisdikce přísluší, plně přesvědčeny, vědouce, že kdo rozhoduje o principale, také o accessoriu nejlépe pořídí.

3. Právo církve na pořádání záležitostí manželských, které plyne jak ze svátostného charakteru manželství, tak i z přirozenosti církve, je tak staré jako církev sama.

Již Kristus, jako nejvyšší zákonodárce, pořizuje o věcech manželských (Mat. 5. 32; 19. 4 násled., Marek 10, 2., Luc. 16. 18.) a apoštolé jej v tom následují, hlavně sv. Pavel, který vydává popředně v 1. listu ke Korint. kap. 7. mnohá nařízení o manželství. Dějiny nejstarší církve svědčí o tom, jak církev vědoma jsouc si svého práva a své povinnosti, bděla svými zákony nad čistotou a svatostí manželství, a ty, kdož se jim protivili, tresty k poslušnosti donucovala. Ba nerozpakovala se i některá spojení, po zákonech občanských platná, prohlásiti za manželství neplatná a naopak, řídíc se zásadou sv. Jarolíma (ep. 73. ad Oceanum): *Aliae sunt leges caesarum, aliae Christi: aliud Papi-anus, aliud Paulus noster praecipit.*¹⁾

S počátku ovšem nemohla se církev ihned vymaniti z područí názorů manželského práva římského a to tím méně, že křesťané, občané římské, nechtěli-li přijíti do nemilých styků s mocí státní, a nechtěli-li ohrožovati oprávněnost sňatků svých před zákony státními, musili se těmto podrobiti, pokud duchu křesťanskému neodporovaly. Církev přizpůsobovala se v mnohém i starému právu římskému, pokud neodporovalo přirozenému zákonu a zjevené pravdě, ba přijala za své i mnohá ustanovení křesťanských císařů, která týkala se nejen občanských účinků manželství, nýbrž svazku samého, bylo-li lze je sloučiti s jejím právem, kanonisujíc je a jako zákon církevní věřícím předkládajíc.

Naopak zase uznávali císařové křesťanští zákonodárství církve, propůjčujíc církevním ustanovením manželským jako zákonům státním místa ve svých zákonících, jak se s tím v církvi řecké i západní po celý středověk setkáváme. Panovala tehdy mezi církvi a mocí státní svornost i na tomto poli.

¹⁾ Příklady podává Schnitzer l. c. str. 40 násled.

Proto nabádá Benedikt Levita, aby věřící »canonice et legaliter« v manželství vstupovali, a tento názor sdílí s ním i Pseudoisidor (c. 2 C. 35, q. 2 a 3). Podobně o tomto svorném spolupůsobení obého zákonodárství mluví i Hadrian II. (Migne, Ser. lat. CXXII. col. 1318): Si enim alias personae convenientes et legitimae fuerint et contractus ipse legibus concordans, ita quod non videatur ei de sacris canonibus obviare, tale matrimonium non debet ullatenus impediri.

Ještě Gratian nezná výlučného manželského práva církevního, ač církevní názory, které tehdy již právo římské pronikly, svědčí tomu, že v praxi církevní moc zákonodárná a soudní ve věcech manželských byla tenkrát již výlučnou.

S apoštolskou odvahou hájili Mikuláš I., Řehoř VII., Innocenc III. a Klement VII. výlučné manželské právo církevní i proti korunovaným hlavám, tak že o tomto právu církve až do dob humanismu a reformace nikdo nepochyboval a manželství posuzováno juxta constituta sanctorum patrum et juxta decreta canonum.

Tak po celý středověk spočívala zákonodárná a soudní moc ve věcech manželských v rukou církve.

Teprve když Luther vyřknul osudné slovo: »Die Ehesachen soll man den Juristen befehlen und unter das weltliche Regiment werfen, weil der Ehestand gar ein weltlich, äusserlich Ding ist« (Bebel I. c. 78) a jinde »weil die Hochzeit ein weltlich Geschäft ist, gebührt uns Geistlichen nichts darin zu ordnen, oder regieren«, a tak se svátostností manželství zavrhlul také staleté právo církve, nastal pro církevní jurisdikci v oboru manželství neblahý obrat. Podobně vyjádřil se i Kalvín (Institut. relig. christ. I. 4. c. 19. § 34) a následek toho byl, že v územích kalvínských, Holandsku a Frísku, zavedeno nejdříve manželství občanské, zde fakultativní, v Anglii kalvínistou Cromwellem obligatorní, které však trvalo jen 7 let. A tak stala se reformace v idej matkou sňatku civilního, který v život uveden byl teprve dítětem jejím, revolucí.

Manželství jsouc prohlášeno za smlouvu občanskou, uchváčeno bylo mocí státní, nejprv v zemích

protestantských, znenáhla však i v zemích katolických. Učitelé tak zv. přirozeného práva hájená theorie o odlučitelnosti smlouvy a svátosti, přímo se protivící učení církevnímu, došla praktického upotřebení i u pánovníků katolických, vedla k zavedení státního práva manželského a na konec k občanskému sňatku.

Marně bránila církev své výlučné právo manželské, marně co nejdůrazněji se opírala profanací veliké v Kristu a církvi svátosti svými úchvalami trident-skými a neomylnými výroky náměstků Kristových (mějme na zřeteli hlavně Pia VII. Auctorem fidei proposit. 59, 60, Pia IX. Syllabus n. 68—72, 74., Lva XIII. Arcanum): absolutistické vlády, vidouce ve státním právu manželském mocnou podporu svého systému, nedbaly více práva církve, neboť zásadou jejich bylo, že kdo moc třímá i právo má, a hlas církve volající po svém právu byl hlasem volajícího na poušti, až po naše časy.

4. Principiální stanovisko církve, jímž jest se křesťanu řídit, jest však nezměněno a jasno. Poněvadž je manželství svátostí, přináležel o něm rozhodovati ne státu, nýbrž církvi. Pro tuto zákonodárskou moc církve užívají kanonisté věty: církvi přísluší stanoviti vylučující překážky manželské. Tím nechce se říci, že by zákonodárská moc církve jen ze stanovení překážek manželských záležela, aneb že by světské moci slušelo právo stanoviti překážky zabraňovací, nýbrž že vše, co týká se svazku manželského v jeho vzniku a trvání, patří před forum církve. Tedy nejen stanoviti překážky a od nich dispensovati, nýbrž rozhodovati také o otázkách, které týkají se platnosti sňatku, rozluky, rozvodu a zasnubu, jímž se sňatek připravuje.

Proto zákonná ustanovení státní, týkající se vylučujících a zabraňujících překážek, na nichž spočívá dovolitelnost a platnost sňatku, dále zákony, týkající se podstatných účinků, plynoucích bezprostředně z manželství (legitimita dětí, práva a povinnosti manželův atd.), týkající se rozluky, rozvodu a zasnubu, jako takové nemají před církví, neuznává-li jich, právního významu (dekret z 13. března r. 1879).

Tím ovšem nechce církev státní zákony manželské, třeba v principu oprávněnosti jejich neuznávala, v očích věřících zlehčovati, a neradí jim také, aby snad jimi opovrhovali. Naopak, církev dovoluje, aby věřící zákonů těch po obecných mravních zásadách o občanské poslušnosti dbali, a to již z vlastního prospěchu, vždy však za podmíněk, že neohrožují jejich svědomí.

To platí hlavně o tak zv. občanském sňatku, který je vyvrcholením názoru, že manželství jsouc pouze smlouvou občanskou, jako takové jen zákonům zeměpanským podléhá.

Jeho zavedení církev opětovně prohlásila za popření nadpřirozeného charakteru manželství a násilí páchané na jejím výlučném právu, ba za nebezpečí hrozcí víře a mravům věřících.

Proto však přec dovoluje věřícím, tam kde sňatek ten je nuceným, této zevnější ceremonii jako takové se podrobiti, aby občanských výhod sňatku došli a vyhnuli se pro sebe i své potomstvo právním škodám, které by jim ze zanedbání této zákonné formality vzejítí mohly (Pia VIII. lit. apost. 25./3. 1830). Spojení to však před církví jest jen tehdy platno, bylo-li uzavřeno též po zákonech církevních. Tot článěk víry, od něhož nelze katolíku ustoupiti, neboť »matrimonia reguntur jure poli, non jure fori«, manželství spravují se zákony nebeskými a ne zákony světskými.

5. Nemá-li tato zákonodárná moc církve býti lichou, nutno, aby ve věcech manželských měla církev také moc soudní, jejíž míra určuje se podstatou manželství a zákonodárnou mocí církve, v níž moc soudní již jest obsažena. Tato jurisdikce církevní rovněž spo-
léhá na dogmatu, že každá platná smlouva manželská mezi křesťany jest svátostí. Obsahem jejím jsou po
znění 12. kan. sněmu tridentského *causae matrimoniales*.

Těmi rozumíme všechny rozepře, jejichž předmětem jest svazek manželský, a které také proto slovou *causae vinculares*. Sem patří: a) Rozhodování o tom, zda jistá smlouva manželská neb zasnub jest po zá-

konech církevních skutečným, platným a dovoleným manželstvím neb zasnubem.

b) Soud, zda to či ono manželství (neb zasnub) co do svazku má býti rozloučeno neb ne.

c) Rozhodnutí o tom, zda v určitém případě může býti dovolen dočasný neb trvalý rozvod, aneb má-li žádost toho druhu býti odmítnuta.

Tot causae matrimoniales stricto sensu, poněvadž o svazku a o tom, co s ním podstatně souvisí, jednají. Jiného druhu rozepře, které sice také z manželství plynou, k svazku však jen zevně se druží, poněvadž týkají se spíše záležitostí světských, které jsou se svazkem manželským v příčinné souvislosti, jmenujeme účinky občanskými. Ty soudní moci církve nepodléhají, poněvadž ani zákonodárné moci nad nimi nemá, po slovech Kristových: Člověče, kdo mne ustanovil nad vámi soudcem, nebo děličem? (Luk. 12. 13.) O těchto věcech dříve již staročeské právní pořekadlo: Konsistoř soudí o statky manželů neb dětí nečiní, než o jiné věci (Rybička č. 2114). Také nemá církev moci soudní ve věcech manželských nad nepokřtěnými, jako nepřísluší jí v té příčině ani moc zákonodárná, po slovech apoštolských: Nebo, co já mám souditi ty, kteří vně jsou (1. Kor. 5, 12.). Zákonodárcem jejich jest moc světská, která toto právo ovšem vykonávati má v mezích přirozeného a pozitivně božského zákona, a proto jest i soudcem jejich záležitostí manželských. Nejlépe zajisté aplikuje zákon v konkrétních případech zákonodárce sám.

Z téhož však důvodu přísluší zase moc tato církvi, jak je článkem víry (Trid. XXIV. c. 12.), jedná-li se o rozepře manželské křesťanů, neboť církev jest nejautentičtějším vykladačem svých zákonů manželských, jí jen přísluší soud o svátostech. Toto vrozené, původní právo své hájila církev neméně horlivě než právo zákonodárné proti těm, kdož uchvátivše moc zákonodárnou, s ní i moc soudní ve věcech manželských provozovali.

Směrodatnou je v té příčině odpověď Pia VI. z roku 1788 k biskupovi motulskému: Dogma

enim fidei est, matrimonium unum ex 7 legis evangelicae sacramentis a Christo D. institutum . . . Hinc fit, ut ad solam Ecclesiam, cui tota de sacramentis est cura concredita, jus omne ac potestas pertineat suam assignandi formam huic contractui ac proinde de matrimoniorum validitate, aut invaliditate iudicium ferre . . . Spiritus vero vel ratio legis (Trid. XXIV. c. 12) adeo late patet, ut nullum exceptioni, aut limitationi locum relinquunt: si enim hae causae non alia ratione ad unum Eae. iudicium spectant, nisi quia contractus matrimonialis est vere unum ex 7 sacramentis, sicut haec sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hae causae spectare unice debent ad iudices ecclesiasticos, cum eadem sit ratio in omnibus . . .

Podobně i Pius VII. v listu k arcibiskupovi mohučskému (1803) dí: Soudcům církevním výlučně přísluší právo o záležitostech tohoto druhu (manželských) rozsuzovati.

Nemenší důležitosti jsou i výroky téhož papeže k Napoleonovi a k biskupům německým a papežem Piem IX. zavržená věta: Causae matrimoniales suapte natura ad forum civile pertinent (syllab. n. 74.) a j. v.

6. Po platném dnes právu církevním jest jen církev oprávněna, stanoviti jak překážky manželské, tak rozhodovati v záležitostech, týkajících se svazku manželského a zasnubu.

Důvodem této výlučné církevní příslušnosti záležitostí manželských, jak řekli jsme, je svátostný charakter manželství; mnohým kanonistům však nezdá se, že by jedině ze svátostnosti manželství tato výlučná moc církvi příslušela,¹⁾ nýbrž z ustanovení církevního, a dovolávají se pro své tvrzení staré církve a církve řecké, která vedle svého práva uznávala v té příčině i právo státní. Dovolávají se také sv. Tomáše,²⁾ Petra Soto a 19 otců na sněmu tridentském, kteří v jistém smyslu mluví pro občanskou jurisdikci ve

¹⁾ Schnitzer I. c. str. 46, pozn. 3. násl.

²⁾ Suppl. III. q. 54 a. 3. c.

věcech manželských. Dovolávají se dále té okolnosti, že svátost manželství valně od ostatních se liší, poněvadž tyto jediné účelům nadpřirozeným slouží a se státní společností jako takovou nijak nesouvisejí, kdežto manželství vedle svého nadpřirozeného určení jest fundamentální důležitosti pro společnost občanskou. A že by všem potřebám státu zákonodárství církevní stačilo, nelze prý také tvrditi, poněvadž zákonodárná činnost církve vychází ponejvíce se stanoviska náboženského, vedle tohoto jest však i množství nutných zájmů profanních, které také čekají na své vyřízení, tak že dnes i katolické vlády katolických zemí, nemluvíc ani o krajinách smíšených, těžko by se obešly bez jurisdikce ve věcech manželských.

Na základě těchto a jiných ještě důvodů tvrdí, že příčinou, proč nepřislušnou jest moc státní zákonodárná a soudně ve věcech manželských pořizovati, není svátostnost manželství, t. j. že nespočívá tato nekompetence moci státní na právu božském, nýbrž na pozitivním právu církevním, které z důležitých důvodů toto výlučné oprávnění církvi vyhradilo.

Církevního rozhodnutí ve věci té dosud není, obecným však je názor dřívější.

Že toto učení církve o výlučné církevní příslušnosti záležitostí manželských hluboce vniklo také u vědomí českého lidu, dokazují i staročeská právní úsloví. Čtemeť u Rybičky: Sliby manželské konsistoř soudí (č. 2112); pře, které se manželství dotýkají, soudcem duchovním rozeznány býti mají (č. 2113).

Byloť zajisté přesvědčením věřícího lidu, že o manželství v rukou církve nejlépe je postaráno, poněvadž jiná společnost toto božské zřízení, jak dějiny učí, zhoubnými zákony nezřídka snížila, kdežto církev prohlásivši dogmaticky jeho svátostný charakter vdechla mu ducha oné čisté, posvětilé lásky, který je záštitou všeliké ctnosti, nijak ho tím neodcizujíc jeho světovému významu a jeho lidským účelům. Dekretály papežské na každém listu svědčí tomu, že církev pro živel nadsmyslný nezapomněla také na fysický živel života manželského, proto však tento onomu podřídila, aby

manželství povznesla a posvětila a učinila spojením člověka důstojným.¹⁾

7. Jako hned s počátku nemohla církev uplatnití právo své zákonodárné, tak bylo tomu i s jurisdikcí ve věcech manželských. Teprve ve středověku přišlo právo církevní k výlučné platnosti.

Ještě Hinkmar přidržuje se tehdy platného manželského práva franckého, po němž ve věcech týkajících se svazku manželského, církevní a světské soudnictví úplně bylo samostatné, jedno druhé uznávající. Nezná ještě výlučné církevní jurisdikce, neboť mluví o rozvodu učiněném »legibus saeculi, lege civili, justa et sancta«.

Také Gratian, jako neznal výlučně církevního zákonodárství manželského, neznal ani výlučného práva soudního církve. Když však svazek manželský počal se vlivem zákonodárné a soudní moci světské hrozivě uvolňovati, církev věrna poslání svému důrazněji začala výlučné právo své zákonodárné a soudní hájiti i proti panovníkům, kteří, třeba rozsudkem papežským nejednou byli stiženi, neodvážili se přec o kompetenci církve pochybovati. To vyhrazeno bylo až reformaci a jejím nohšledům jansenistům, febronianům a josefinistům, kteří nerozpakovali se, nemohouce 12. kánon sněmu tridentského (sez. 25) popřiti (S. q. d. causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos a. s.), užiti podivuhodného výkladu, že slovy iudices ecci rozuměti se mají křesťanská knížata světská, aneb že rozumějí se tím sice biskupové, sněm však že neudává pramene této jejich moci, neboť moc tu prý vykonávají ex indulgentia et concessione principum laicorum. A v nejhorším případě že lze prý větu onu tak vyložití, že záležitosti manželské patří sice před forum církevní, nikoli však výlučně, a tudíž stejně oprávněnou že je i moc světská. Nezapný tento výklad Jana de Launoi, který jako nit vine se spisy regalistů, častěji byl církví odmítnut jako sententia eversiva et haeretica, mající za podklad haereticale princi-

¹⁾ Laurin: *Introductio in jus matrim.* Vindobonae 1895 str. 76.

pium, zavržené Piem VI. (Auctorem fidei n. 59), Piem IX. (syllab. n. 77.) a nejnověji Lvem XIII. slovy: »At quia matrimonium inter christianos semper est sacramentum et quoniam de sacramentis statuere et praecipere ex voluntate Christi sola potest et debet Ecclesia, plane absonum potestatis ejus vel minimam partem ad gubernatores rei civilis velle esse translata (»Arcanum«). Tohoto práva Kristem sobě daného, třeha dnes je zcela vykonávati nemohla, ustupujíc, avšak protestujíc proti násilí, církev nikdy se nevzdala a vzdáti se nemůže.

§ 5. Poměr mezi církevním a státním zákonodárstvím manželským.

Nepopíráme, jak již dříve pověděno, že má také stát, právě jako církev, veliký zájem a tudíž i právo rozhodovati o poměrech manželských, avšak jen ve své sféře; vystupuje-li z ní, zasahá v právo církve, leč by se mu zvláštními úmluvami se strany církve práva toho dostalo.

Sama sebou však nemá státní moc právomoci nad manželským svazkem osob pokřtěných a jeho podstatnými účinky, poněvadž řádnou v té příčině vrchností, pro svátostný charakter manželství, jest církev.

Ve státech křesťanských má vrchnost světská povinnost a právo žádati od svých křesťanských poddaných, aby uzavírali manželství po zákonech církve katolické. To platí o svazku manželském samém, nikoliv o jeho občanských účincích, které s ním sice souvisejí, neboť jej předpokládají, pro svůj čistě občanský ráz však patří vrchnosti světské.

Proto pokládá církev sňatek občanský za neplatný všude tam, kde jistým, církví předepsaným náležitostem dostiučiněno nebylo. Stát mohl by nanejvýš toliko žádati, aby snoubenci, když byli již po katolicku oddáni, představili se úředníku a jemu oznámili, že sňatek uzavřeli. Žádá-li však stát více, ruší právo církevní a to i tehdy, když by žádal, aby po sňatku občanském konal se sňatek církevní.

Mezi nekřesťany má stát právo, jak řekli jsme, dávatí zákony o manželství a stanoviti vylučující překážky.

V praxi nedá se však upříti, že má věc ta své obtíže. Ve státu nábožensky jednotném vystačí se zajiště s církevním právem manželským, jako tomu bylo v Rakousku až do dob Marie Terezie, která první z panovníků rakouských roku 1753 a 1756 státními předpisy o nezletilcích a manželství osob vojenských prolomila výhradní právo církevní. Jinak ovšem jest tomu v moderním státě, kde jsou různá vyznání. Manželství, jsouc pro společnost zřízením v ohledu politickém a společenském dalekosáhlého významu, nemohlo býti ponecháno jakémus samostatnému vývoji, aby nesešlo na scestí s největší škodou pro celou společnost. Proto ujal se ho právní řády, jak církevní, tak státní, jejichž účelem je chrániti životní podmínky lidské společnosti. Oběma těmito mocnostem podrobeno jest v té míře, v jaké v působnost jejich spadá. Jsouc popředně zřízením nábožensko-mravním, z největší části spadá v obor působnosti církve; majíc však nepopíratelný význam i pro stát, pro své občanské účinky hlavně, i ve sféru působnosti tohoto spadá. Z této zásady ovšem ještě neplyne, že by nutně musilo býti zvláštní právo církevní a zvláštní státní, neboť je jistě možno, a celý středověk s tím dobře vystačil, že stát uzná církevní právo za své. Ovšem tam, kde více je různých vyznání, soudí stát, že by s ohledem na zaručenou rovnoprávnost všech vyznání s tímto jedním právem pro svůj obor nevystačil, a to bývá hlavní příčinou zavedení státního práva manželského, které má stačiti, ne-li všem vyznáním, aspoň všem občanům

Věc má své obtíže a odtud značná neurčitost, jež ve všech těchto státních právech manželských se jeví. Kdyby chtěl stát při vymezování poměrů manželských přidržeti se stanoviska náboženského, což jest jeho povinností, poněvadž manželství jest po výtce zřízením náboženským (proto manželské právo rakouské v jistých mezích o to se snaží, ne tak práva jiných států, na př. francouzský Code civil, který setřel se

svého práva manželského v zemi ryze katolické všechen ráz církevní), měl by dvojí cestu. Buď by mohl právo jednoho vyznání uznati za platné pro všechny, tedy u nás na př. manželské právo katolické, právo to největší části obyvatelstva; tu však přišel by snad pro svůj obor v kolisi se zaručenou rovnoprávností všech uznaných vyznání. Ostatně v kolisi tu přijde se všemi vyznáními, oktrojuje-li jim právo své, poněvadž to také není manželské právo po jejich vyznání a nad to uráží náboženský cit velké většiny obyvatelstva. Aneb by mohl zůstaviti každému vyznání jeho zvláštní právo manželské. To však dalo by se snad se strany státu provésti jen tehdy, kdyby příslušníci různých vyznání nevstupovali mezi sebou v manželství, aneb kdyby jim to moc světská zákonně znemožnila.

Jediným snad východištěm byl by zde ne civilní sňatek, jak jej dnes skoro všechny státy nezávisle na církevním právu a na názorech různých společností církevních zavedly, nýbrž dohoda státu s jednotlivými konfessemi, po níž jen ty uzná za manžely a jen těm skytne občanské účinky manželství, kdo církevně jsouce oddáni dostáli by povinným formálností občanským. Pro ty nekřtěné poddané, kteří žádné z uznaných konfessí nenáleží, nechť zavede stát manželství občanské z potřeby, neboť i jejich sňatky nemohou býti ponechány soukromé libovůli a mohou jen státem býti upravovány, poněvadž zde není náboženské autority, která by o manželství jejich péči měla.

Vychází-li se však ze zásady, že stát má býti na církvi nezávislým, a že jen tenkrát, bude-li zákonodárství jeho zcela nezávislým na názorech různých náboženských společností, bude moci volně své právo manželské přizpůsobiti změněným potřebám a poměrům, s tím církev, pamětliva svého práva a svých povinností oproti věřícím, nikdy souhlasiti nemůže. Třeba různost státního práva a církevního jeví se býti do jisté míry výsledkem poměru, v jakém je novověký stát k různým náboženským vyznáním, nesmí přece jíti přes míru danou mu jeho působností a přes úmluvy, které v té příčině s náboženskými společ-

nostmi byly učiněny, nesmí zapomínati, že první charakter manželství je nábožensko-mravní a pro ten že v první řadě spadá v kompetenci moci duchovní.

§ 6. Orgánové zákonodárné a soudní moci církve ve věcech manželských.

1. Zákonodárnou moc v rozsahu vzpomenutém třímal ve staré církvi římský biskup, jak patrně z jednání papeže Kalixta I. v příčině manželství otroků, čímž první z papežů prakticky prohlásil neodvislost zákonodárství církevního od světského. Táž moc příslušela i obecným sněmům (Nicej. I. c. 8.) a synodám partikul. až do dob vydání zákoníka Řehoře IX. Tak zavedl sněm neocesarejský v 2. kan. překážku švagrovství a podobně v různých diecesích různé překážky zaváděny; celkem však panoval v právu manželském souhlas s církví římskou, třeba úplná jednoty nebylo. Té dosaženo recepcí zákoníka Řehořova, o nějž opírá se dnes v té příčině platné právo, které stanoví, že právo stanoviti překážky manželské (a v tom popředně moc zákonodárná spočívá) náleží papeži, buď že sám aneb s biskupy na obecném sněmu církevním shromážděnými je prohlásil.

Biskupové ve formě zákona nemohou manželství zakazovati, mohou však ve formě předpisu manželství pro určité případy a jistou dobu zakázati. Podobné právo přísluší i farářům, ovšem z jiného titulu. U biskupa je právo to výronem jeho jurisdikce a moci pastorální, u faráře plyne jen z moci pastorální. Obecného zákona však biskupové a tím méně faráři měniti nemohou.

2. Také obecnou zvyklostí celé církve může vzniknouti překážka jak bránící, tak manželství vylučující. Tímto způsobem zavedena v církvi překážka různého náboženství a duchovního příbuzenství. Dáme-li obecnou zvyklostí, míníme tím obecnost morální a ne fyzickou. Rozumí se samo sebou, že zvyk ten musí býti zákonný t. j. rozumný, právně vydržený a papežem mlčky neb výslovně schválený. Zvyklostí částečnou po dnešní praxi se překážka nezavádí, poněvadž by

se tím ohrožovala jednota; avšak schopnost zavést nové překážky, stojí-li se všem podmínkám, aby zákonem státi se mohly, zvyklosti té neschází.

Pokud týče se vrchnosti světské, jak vzpomenuto, jest jisto, že překážky manželské stanoviti nemůže. Může však stanoviti jisté předpoklady, jimž ti, kdo v manželství vstoupiti míní, nechtějí-li připraviti se o jeho občanské účinky, dostáti musí (*prohibitivae civiles, nikoli impedimenta*). Jisto jest také, že může vrchnost světská dávatí zákony upravující občanské důsledky sňatku, a sice je orgánem této moci dle ústavy toho kterého státu ten, komu zákonodárná moc zde vůbec přísluší.

S mocí zákonodárnou měla by se bráti stejným krokem i moc dispensační; v té příčině jsou však biskupům dána mnohá plnomocenství již právem samým a značnější ještě nejvyšším zákonodárcem církevním.

3. Moc soudní ve věcech manželských v první stolici vykonává diecesní biskup. Druhou instancí jest metropolita a třetí tam, kde primaciální důstojnost spojena s jurisdikcí, jako v Uhrách při arcibiskupství ostruhomském, primas, další pak instancí a tam kde není jurisdikční hodnosti primaciální, je třetí instancí Stolicí apoštolská.

Papež jest nejvyšším soudcem ve věcech manželských.

4. Záležitosti manželské, které biskup ze svazku metropolitního vyňatý (*exemptus*) aneb metropolita pro svou diecesi jako první instance již rozhodnul, v druhé instanci rozhodují se u Stolicí apoštolské, která však za tím účelem deleguje soud jiný, což činí, i když jako třetí stolice rozhodovati má.

Tak jest na př. pro diecesní soud budějovický druhou stolicí metropolitní soud pražský a třetí apoštolská Stolicí, která však delegovala k tomu manželský soud vídeňský.

Pro první instanci soudu pražského jest druhou instancí manželský soud olomoucký a třetí manželský soud vídeňský, oba jako soudy delegované apoštolskou Stolicí, na jejímž místě *appellace* přijímají.

Moc soudní vykonávají tito představení církevní pravidelně sborově, přibírajíce si k tomu buď jiné kleriky aneb i laiky.

V Rakousku po smyslu §§ 97—100. Instruct. pro judiciis ecclesiasticis musí biskupové k projednávání záležitostí manželských zříditi si zvláštní soud, sestávající z předsedy, aspoň čtyř radů a jednoho náhradníka, sekretáře a defensora manželství.

Po této odchylce, kterou učiniti za potřebné jsem měl, aby dnešním snahám proti podstatným vlastnostem manželství a obraně jich církví lépe bylo rozuměno, přejdeme k vlastnostem svátostného manželství.

§ 7. Jednota manželství křesťanského.

1. Žádá-li již pojem manželství přirozeného, aby svazek manželský děl se současně jen mezi jedním mužem a jednou ženou, tím elementárněji vystupuje požadavek ten v pojmu manželství křesťanského. Jednota manželství byla staré církvi tak zřejmou, že ani za nutné neuznávala v příčině té zákony vydávati, a to z téhož důvodu, pro nějž druhdy Solon nevydal také žádných zákonů a trestů na otcovrahy, poněvadž domníval se, že něco, co jest neslýchaným, nemusí býti teprv zakazováno.¹⁾

Spíše mohla by se starověku křesťanskému činiti výtku, že pokud jde o jednotu a nerozlučnost přeháněl, nepokládaje manželství ani smrtí za rozloučené, maje druhý sňatek po smrti manžela za bigamii a za monogama (vir unius uxoris) jen toho, kdo spokojil se se s jedním manželstvím.

Neodpovídáť opětne spojení ideálu manželství: spojení Krista s církví, a proto až posud má za následek irregularitu a mnozí Otcové nepokrytě zvali je εὐπρεπής μορφή.

Vše, co se této zásadě přičilo, tvořilo absolutní překážku manželství, již jest dnes všeliké současné mnohomužství a mnohoženství zakázáno, a to nejen po zákonech církevních, nýbrž i po zákonech svět-

¹⁾ Wanner Archiv XXXI. 396 násl.

ských všech civilisovaných států (srovn. § 206. trestn. zákon. rak.).

2. Charakter křesťanského manželství jest podstatně monogamický, jak tomu svědčí již přirozený cit, třeba, jak dějiny učí, mnoho bylo proti němu hřešeno. A když již vznešená vlastnost jednoty manželství, kterou po vůli Boží manželství míti mělo, aby zcela účelů svých dojíti mohlo, i u národa vyvoleného v zapomenutí upadala a význam její dosti oceňován nebyl, znova ji Kristus, nejvyšší Zákonodárce, za nedotknutelný požadavek božského řádu světového prohlásil.

Potvrdiv slova Adamova: »A budou dva v jednom těle« (Mat. 19. 5.), zřejmě tím projevili vůli svou, že manželství takým býti má, jakým je Bůh na počátku založil, spojením toliko dvou a ne více osob. Témuž učí, když dříve u sv. Marka (10. 11): »Kdobykoli propustil manželku svou, a jinou pojal, cizoložství se s ní dopouští, a jestližeby žena propustila muže svého, a za jiného se vdala, cizoložství.« (Mat. 19. 9., Luk. 16. 18.) Ten jest evangelický zákon, vylučující všecko mnohoženství (tím spíše ovšem mnoho mužství, které již po zákonu přirozeném jest nepřipustno, odporující účelu manželství), z něhož není výjimky jako v Starém zákoně.

Zákon božského Mistra rozvádí apoštol jeho sv. Pavel, prisuzuje ženě totéž právo, jaké má muž (1. Kor. 7, 2), které se ovšem s mnohoženstvím nesnáší, a stavě manželství za symbol svatého spojení Krista s církví, zřejmě káže jednoženství, které jen schopno jest nebeské spojení to znázorňovati.

3. Po jasném smyslu těchto slov Písma sv. nedivno, že nebylo slýcháno v celém starověku křesťanském, že by kdo beztrestně více manželek zároveň míti mohl.

Víry plná doba tehdejší pojímala správně podstatu manželství křesťanského, třeba podrobné vytvoření a zformulování nauky o jeho svátostném charakteru dokonalo se teprve v dobách pozdějších. Věřící snažili se všemožně o to, aby zrealisovali ve svém životě plnou měrou ideu takového manželství, jakým je chtěl míti Kristus a jeho apoštol, zovoucí je svátostí

velikou v Kristu a církvi, odleskem manželství Syna Božího s církví, ¹⁾ manželství monogamické.

Již Justin Mučedník v rozmluvě s Tryfonem (Migne t. VI. col. 800.) připomíná, že není křesťanu volno, oženiti se s kým by chtěl a s kolika by chtěl. Tertullian píše (sice v duchu bludu montanistického) »de monogamia« celou knihu, v níž jednopárovost manželství předpokládá, a zavrhuje sňatky druhé jmenuje je cizoložstvím, a sbírá různé důvody z Písma sv. na prospěch učení montanistického, které druhým sňatkům nepřálo. Byla tedy tehdy monogamie něčím, co samo sebou se rozumělo.

Pastor Hermův z polovice století 2., který takové vážnosti ve staré církvi požíval, že mezi knihy kano-nické počten byl, praví v knize II. mandatum 4., že muž má ženu cizoložnou propustiti, sám pak neženat zůstat, neboť kdyby jinou pojal, i sám se dopouští cizoložství.

Athanagoras, filosof athenský, ve svém přesebném listu za křesťany z 2. století zakazuje sňatek druhý, jmenuje jej »decorum adulterium«, čím více ovšem sňatek těch, kdož by první manželku pro cizoložství propustili.

Sv. Ambrož máje v knize I. »de Abraham« c. 8. zření k 1. Kor. 7, 27, takto poučuje katechumena : »Nikomu není dovoleno poznati ženu, kromě manželky. Proto je ti dáno právo manželství, abys v osídla ne-upadl a s jinou ženou se neprohřešil. Jsi-li připoután k ženě, nechtěj hledati rozloučení, poněvadž nelze ti za života manželky ženu pojmuti, neboť hledati jiné, když svou máš, hřích jest cizoložství.«

Táž slova apoštolská vykládaje sv. Augustin dí : »Tato slova apoštolská, tolikráte již připomenutá, pravivá jsou, živá, zdravá a jasná jsou. Není pozdějšího muže manželkou žena, která nepřestala býti manželkou dřívějšího. Přestává pak býti manželkou jeho, jestliže zemřel, a ne dopustí-li se cizoložství. Jest dovoleno ženu propustiti pro cizoložství, svazek dřívější

¹⁾ Tumpach: Manželství ve světle nejstarších památek, str. 2.

však trvá, a proto jest vinen cizoložstvím, kdo by tu, která pro cizoložství propuštěna byla, pojal.«

Otcové a spisovatelé křesťanští, vykládající svrchu vzpomenutá slova Páně a slova sv. Pavla, nejčastěji mluví o nerozlučnosti manželství; poněvadž tato vlastnost co nejúžeji souvisí s jednotou jeho, lze výroků jejich i pro patristický důkaz monogamického charakteru manželství užíti.¹⁾

4. Z úchval sněmovních nelze neuvéstí ustanovení sněmu elvirského, který v kánonu 8. stanoví, že ženy, které bez příčiny muže opustily a za jiné šly, ani v hodině smrti nemají účastny býti Těla Páně. A kán. 9. dří, že žena, která by opustila muže cizoložce, a za jiného šla, nemá býti připuštěna k stolu Páně, dokud první její muž nezemřel. Podobné ustanovení, svědčící o nerozlučnosti a jednotě manželství, jakož i o rozporu, v jakém byly zákony církevní se světskými, čteme v kan. 10. sněmu arleského I. (314).

Sněm andegavský z r. 453 v kánonu 6. dří: »Kdo cizích žen, jichž mužové dosud žijí, zneužívá pod jménem manželství, budiž vyobcován.«

Sněm nannteský (r. 658) v kánonu 12. totéž stanoví, přidává však, že chtěl-li by muž s cizoložnou ženou svou v manželství žíti, oba po sedm let pokání činiti musí a pak že mohou ve společenství manželské zase vejíti.

Synoda římská z r. 826 stanoví, že nikdo nesmí současně mlíti dvě ženy, aneb ženu a souložnici.

Mimo tyto celá ještě řada církevních sněmů provinciálních vlastnosti manželství hájí tak, jak učení to od apoštolů přijaly a jak také některé knihy kajíčcích (*libri poenitentiales*) o věci té jednají. Gratian zná již překážku stávajícího svazku manželského, která na jednotě a nerozlučnosti manželství spočívá, a vztahuje ji i na nepokřtěné, třeba označení této překážky bylo mu cizí a teprv od dob Rolandových jest běžné.

¹⁾ Výroky nejčelnějších Otců církevních o nerozlučnosti manželství sebral A. Frenzel: *De indissolubilitate matrim.* Paderbornae 1863.

5. Že manželství po vůli Boží jednopárové býti má, bylo přesvědčením celé západní i východní církve všech věků až do dob reformace, a uchránění této vlastnosti před polygamickými choutkami i korunovaných hlav jest jedním z nejslavnějších listů v dějinách katolické církve. Za to však skutek Lutherův, Bucerův a Melanchtonův a 5 hessenských bohoslovců, kteří již ve dvacátých letech trvání reformace, »očistý církev od ohavnosti papežství,« Filippovi hessenskému dovolili r. 1540 mnohoženství, »aby tak o blaho těla a duše jeho bylo postaráno a čest Boží se podporovala,« jest slabostí, ba ohavností přísným slovům evangelia a stálému učení církve přímo odporující. Skutek ten neomlouvá okolnost, že »paupercula et miserabilis ecclesia lutherana indigens erat probis (!) dominis regnantibus« ani strach, že by byl Filipp, jak hrozil, odpadl k císaři. Jaký to rozdíl mezi nimi a Stolicí papežskou, když jednalo se o manželství Jindřicha VIII.!

Sami protestanté vidí v tom skvrnu věci evangelické (Möller-Kawerau, Kirchengeschichte III. 123.)

Tento příklad bigamie není však v dějinách evangelické církve ojedinělý. Friedberg ¹⁾ vypravuje o bigamii kurfirsta falckého Karla Ludvíka, který, aniž by se byl dal rozvésti (věděl as, co o rozvodu tom má souditi) od zákonné manželky své Charlotty, za ženu pojal Louisu z Degenfeldů (die Raugräfin). Vévoda würtemberský Eberhard Ludvík podobně r. 1707, nepostarav se o rozloučení manželství svého s badenskou princeznou, vedle ní za ženu vzal pověstnou hraběnkou z Urachu (Grävenitz, původu meklenburského). Kroť těchto případů nebylo nikoho, kdo by tvrdil, že polygamie jest s křesťanským manželstvím slučitelná.

Také Hus, jako vůbec církevního byl smýšlení o manželství, uznává, že svazek manželský jest jedin. »Die najprve muže a ženy, aneb panny a panice, a nedie: muže a žen mnohých, aby ukázalo Písmo, že muž s ženami mnohými nemůž v manželství vstúpiti, ani žena s mnohými mužemi, neb by to byl blud,

¹⁾ Kirchenrecht str. 354, pozn. 1.

který jest zde v Čechách byl za časuův sv. Vojtěcha, ježto sú nemanželsky živi byli.«¹⁾

Ano i Chelčický, třeba uchýlil se podstatně v učení o manželství od církve a razil cestu názorům reformace, přec jeho jedinnost zastává, zamítaje všelikou polygamii. Praví o tom: »Jiní lidé potupuje manželství, ješto sú rozpuštění a nepořádní v pojiemanie jeden muž mnoho žen, a jedna žena mnohé muže, pro neskrovné smilstvie, jemuž přezdievají svoboda synův Božích a nový život²⁾ . . . a tiem ruší řád manželský od Boha ustanovený muže jednoho s jednú ženú spojenie.«³⁾

Důvod, proč jest polygamie zavržitelná, podává těmito slovy: »Tiem by se rušilo obecné dobré, kdyby to ve mnohé lidi vešlo, neboť najprve milost prvá manželská přestala by tiem, žeby muž máje mnohé ženy nemohlby ke každé mieti zřízení milosti, jednu by více miloval než druhú, vneslby nenávisť mezi ty ženy pro své nachýlení k některé. Tak také jest, kdyžby žena jedna měla více mužův.⁴⁾ Taktéž ztratila by se všecka milost k dítem.«

Tento řád manželský je prý tak potřeben, »jako jedna věc králova jest potřebna k ukročení mnohého lidu, aby dosti měl na svém a na cizí nezahali.« »A když se takého řádu nedostává, jako teď nyní jest, tak hubený chce panovati nad počtivým, a ktož měl, ten nemá, a ktož nedílal, ten požívá. Protož, jakož se skrže moc jednu múdrú řídí zemie, takéž se řídí skrže svornú jednotu.«

»Jen jedinností manželství,« pokračuje Chelčický, »zachová se milost muže k ženě a ženy k mužovi a milost k dítem, i budou rodiče je pilně chovati, pro ně strádati, a tak řád, pravá milost a pokoj se zachová.« Protož má každý vážiti, že »množ mnoho dobrého na zemi býti, když tak zřízení ve dvou osobú

¹⁾ O manželství III. 200. Erben.

²⁾ Má na mysli a) výstřední tehdejší sekty, snad Adamity.

³⁾ O sedmi svátostech L. 181 a) až 181 b).

⁴⁾ ibid. 182. a)

manželstvie stojie, jako jest Buoh ustavil.«¹⁾ V příčině té ani Hus ani Chelčický nezašli od církve, jako Viklif, mistr jejich, který »occasione peccati« dovoluje, aby jeden ženich zasnouben byl více ženám, jako bylo v Starém zákoně.²⁾

Kdežto zákon Kristův, jak vykládá jej sv. Pavel, zná jen manželství monogamické, dovoluje Luther a soudruzi, hlasatelé čistého evangelia, jak sami se zovou, bigamii, jsouce překonáni toliko mormony, smíme-li tyto k vyznáním křesťanským počítati.

Avšak i mormoni v nejnovějších dobách aspoň formálně se mnohoženství vzdávají, třeba za ně jedna z dcer Brigham Younga, spíše snad z piety k otci než z přesvědčení, ještě láme kopí.

Zjev tento jest ovšem právě tak nezdravým výplodem protestantského sektářství, jako druhdy novokřtění.

Předhůzky, které se církvi katolické činí, jako by i ona v některých případech mnohoženství dovolila, jsou ničím neodůvodněnými bajkami a pomluvami, roztrušovanými mezi davy v tom přesvědčení, že vždy i z nejnemožnější lži něco uvízne.

Tak bájce o dvojženství hraběte Lamberta II. z Gleichenů, která vymyšlena byla na skrytí dvojženství Filippa hessenského, ani protestanté více nevěří, a sám Mayerův konversační lexikon píše o tom: »Ostatně historické badání odkázalo dávno pověst o dvojženství hr. Gleichena, legitimovaném prý papežskou dispensí, kam patří, mezi romantické bájky, z nichž vzal ji Musäus pro lidovou svoji báchorku »Melechsala«.

Pravíme, že to bajkou a nedorozuměním, jak jasně se o tom každý přesvědčiti může v Döllingerových »Papstfabeln« a v Schauertově: »Die Doppelhehe des Grafen von Gleichen« (Frankfurt 1883).

Jest jen s podivem, že bajka tato, i církvi nepřátelským lexikem a každým vážným historikem dávno odbytá, našla ještě místo v Ottově Naučném slovníku,

¹⁾ Srov. Lenz: Petra Chelčického učení o sedmeře svátosti Praha 1889 str. 93. násl.

²⁾ Téhož: Vzájemný poměr učení Chelčického etc. Praha 1895, str. 182.

kde (svazek X. str. 186) čteme: »Z rodu hrabat z Gleichenu pocházel hrabě Lambert II. (1188 až 1227), jenž s křižáky někdy roku 1188 do Palestiny se vydal, tam do zajetí Saracenů se dostal, ale Melechsadou, dcerou knížete jednoho, u něhož otrokem byl, vysvobozen byv do Evropy s ní se odebral. Byl sice hrabě L. již s hraběnkou Žofí z Orlamüundy oddán, ale papež Coelestin III. (sic!) dovolil mu na jeho prosbu, že směl zachránitelku života svého po jejím pokřtění jako druhou ženu pojmouti. Náhrobek jeho posud se zachoval v kostele P. Marie v Erfurtě, a jen tou náhodou, že dřevěný štít hraběte Sigmunda z Gl., r. 1494 zemřelého, jenž dvě manželky za sebou měl, v kostele naproti náhrobku Lambertovu zavěšen byl, na němž jak Žofie z Orlamüundy tak Saracenka po stranách Lamberta vyobrazeny jsou, vznikl omyl, že Lambertův náhrobek Sigmundovi náležel.«

Potud Slovník naučný, kde rovněž hlavním argumentem, že církev hraběti Gleichenovi dvojženství dovolila, zakazující je císařům a králům a nerozpakující se ani za monogamický charakter manželství vzdáti se celého království, jest pomník erfurtský, kde zobrazen hr. Gleichen uprostřed dvou žen. Jsou-li to manželky současné, nebo znamenají-li postavy ty vůbec manželky aneb jsou-li jen allegoriemi, s nimiž často na náhrobech se setkáváme, o to se ti, kdož potřebovali protějšek ku dvojženství Filippovu, nestarali; měli se však starati o to pořadatelé vědeckého díla.

Rovněž tak neprávem předhazuje se církvi, že svolila k rozluce manželství Napoleonova a vědomě podpisovala prý bigamii. Nedá se upřít, že civilní sňatek, který Napoleon r. 1796 s Josefínou, vdovou po zemřelém vikomtů Alexandru Beauharnaisovi, před municipálními úředníky druhého pařížského okresu a 4 svědky uzavřel, byl sňatkem platným i před tvářmi církve. Nebyla sice zachována forma tridentská, již k platnosti manželství všude tam potřebí, kde prohlášena byla, je-li splnění její fysicky a mravně možné. Manželství Napoleonovo však uzavřeno bylo v době, kdy ve Francii církvi oddání kněží popravováni a všichni, kdo s nimi ve styk vešli, podezříváni z royalismu. Ne-

bylo tedy možno předpisům dekretu Tametsi, jímž forma manželství předepsána, dostáti, a stačilo za těch okolností i pro církev manželství občanské, uzavřené aspoň před dvěma svědky.

Tím méně bylo mravně možno generálu republiky najítí příslušného faráře a to nepřisežného, tedy jurisdikcí církevní opatřeného kněze. Také nedá se pochybovati o vůli manželské, že manželství s Josefínou uzavřítí chtěl, neboť bezdětnost tohoto manželství, a nikoli nedostatek svolení byla příčinou rozloučení tohoto sňatku.

Proti tomu nelze namítati, že by byl dle tehdejší laxní praxe Napoleon, jak tvrdí Metternich (Helfert: Maria Louise str. 65.), chtěl jen rozlučitelnému svazku. Ten vůbec není možný. K platnosti manželství náleží, aby snoubenci manželství uzavřítí chtěli, třeba se bludně domnívali, že sňatek ten může dobrovolnou úmluvou býti rozloučen. Poněvadž sňatek Napoleonův s Josefínou byl před církví sňatkem platným a pravděpodobně i tělesně dokonán, nemohl nikým, ani papežem, tím méně diecesním soudem, prohlášen býti za neplatný. Ceremonie, kterou vykonal kard. Fesch před korunovací Napoleonovou r. 1804, že sňatku tomuto i církevně požehnal, neměla pro církevní platnost sňatku Napoleonova žádného významu.

Toto manželství dal Napoleon výrokem senátu ze dne 16. prosince 1809 občansky za neplatné prohlásiti a šlo jen o církevní rozloučení sňatku Napoleonova, aby pojmouti mohl Marii Ludoviku rakouskou. A tu je příslušnou stolicí pro panující knížata papež. Napoleon však nedůvěřuje spravedlnosti své věci, dal o záležitosti té rozhodovati před pařížským soudem církevním. Tento soud, po výroku oficiála Boilesve, měl se v manželské záležitosti Napoleonově za stolicí kompetentní, poněvadž prý nebylo mravně možno obrátiti se k papeži, zajatci Napoleonovu v Savoně, který prý mohl právem býti pokládán za soudce proti Napoleonovi zaujatého, který nad to byl by první a poslední stolicí, od níž více odvolání nebylo. Výslech svědků na tomto soudě odnášel se však jen k církevnímu požehnání z r. 1804, a nikoli k řádnému manželství

z r. 1796; o tom vůbec, jakoby platným manželstvím nebývalo, nejednáno.

Dne 8. ledna 1810 vynesen rozsudek na neplatnost manželství r. 1804 uzavřeného, pro nedostatek formy tridentské. Podobně učinil i soud metropolitní, zahrnuv appellaci obhájce manželství Rudemara, uváděje vedle tohoto důvodu také nedostatek vůle manželské, a tak byl dvěma souhlasnými rozsudky sňatek Napoleonův s Josefínou prohlášen neplatným a odvolání k primaciálnímu soudu lyonskému neučiněno. Krátce po té slaven sňatek s Marií Louisou (20. března r. 1811), proti jehož platnosti 13 kardinálů svou nepřítomností protestovalo, poněvadž nenabyli přesvědčení o neplatnosti prvního sňatku. Apoštolská Stolica o neplatnosti prvního a platnosti druhého sňatku se nevyslovila, poněvadž věc jí předložena nebyla.

V otázce sňatku Napoleonova nejedná se tedy o nález Stolicе apoštolské, jakoby jí byla platný svazek manželský rozloučila a nový neplatný dovolila, nýbrž o nález diecesního a metropolitního soudu pařížského. Ten, i kdyby byl býval příslušnou stolicí, dopustil se přec, a to nátlakem Napoleonovým, hrubé nedbalosti tím, že nezkoumal občanský sňatek Napoleonův s Josefínou. A proto jest jeho nález o sňatku Napoleonově nesprávným, poněvadž nejednal o sňatku uzavřeném r. 1796, nýbrž o církevní ceremonii z roku 1804, pokládaje jen tuto za manželství, o jehož rozluku Napoleonovi šlo.

Z toho však jde, že druhý sňatek Napoleonův s Marií Louisou pro překážku stávajícího svazku manželského byl církevně sňatkem neplatným. Poněvadž však zachována při něm byla forma tridentská a byl uzavřen. ne-li z obou, aspoň se strany Marie Louisy v přesvědčení, že v pravé manželství vstupuje, byl sňatek ten manželstvím domnělým (*matrimonium putatum*), a proto z manželství toho vzešlý syn Napoleon II. byl manželským synem Napoleona a Marie Ludoviky. Neplyne však z toho, že by církev byla dovolila Napoleonovi bigamii; o tu se zde vůbec nejednalo, nýbrž jen o prohlášení neplatnosti prvního sňatku Napoleonova, které se sice stalo, nikoli však Piem VII.,

jehož soudu záležitost patřila, nýbrž nekompetentním soudem diecesním a metropolitním. Papež právě tak, jako předchůdcové jeho, by byl musil říci rozhodně »non possumus«, kdyby byl býval v potaz brán a kdyby sám nebyl měl pochybnosti o platnosti civilního sňatku Napoleonova, čehož svědectvím je ta okolnost, že před korunovací neústupně na tom stál, aby civilnímu svazku tomu i církevně bylo požeňáno.¹⁾

6. Princip jednoty svazku manželského, spočívající na právu přirozeném a pozitivně božském, patří k základním článkům učení církve katolické o manželství. Učitelský úřad církve prohlásil tuto víru o monogamickém charakteru manželství, tak starou jako církev sama, za dogma, odmítaje tím pro vždy odchýlnou praxi novotářů 16. věku.

»Tvrdil-li by kdo,« praví sněm tridentský v sezení XXIV. kan. 2., »že jest křesťanům dovoleno míti zároveň více manželek, a že není to zákonem božským zakázáno, budiž vyobcován.«

Jinými jen slovy vyznává zde koncil tutéž víru v jednotnost manželství, kterou druhdy na sněmu lyonském II. (1274) vyznával jménem církve východní Michael Palaeologus, když řekl: »O manželství věří, že ani jednomu muži nedovoluje se míti současně více manželek, ani jedné ženě více mužů.«

Tímto kánonem prohlášeno za článek víry to, čemu církev od svého počátku věřila, učení o jednotnosti manželství, za něž trpěla, které však vedle nerozlučnosti manželství bylo nejmohutnější baštou křesťanské civilisace, poněvadž učinilo ze ženy rovnocennou družku mužovu. Tím však, že žena, a to jen principem jednotnosti a nerozlučnosti, povznesena v křesťanském manželství na stejný sociální stupeň s mužem, a tím, že svazek lásky mezi mužem a ženou prohlášen za zřízení nábožensko-mravní, doznalo umravnění sexuálního života nejmocnějšího popudu. Láska člověka na vyšším stupni civilisace může býti jen monogamní a

¹⁾ Kryštlůfek: Dějepis církve. III. 728 násl., Schnitzer I. c. 646 násl.

musí se opíráti o trvalou smlouvu,¹⁾ jak tomu odpovídá skutečnost.

§ 8. Nerozlučnost manželství svátostného.

Jako již v ráji chtěl (míti Bůh manželství toliko mezi jedním mužem a jednou ženou, tak chtěl také, aby svazek ten byl trvalým, nerozlučným, na život a na smrt.

Založiv manželství, musil, jsa nejvyšš moudrý, založiti je nerozlučným, a to i pro jeho účel i s ohledem na vzájemný poměr manželů mezi sebou i poměr manželství k celé společnosti.

Snoubenci, vcházejíce v manželství, nemají míti naděje, že by manželství to za života jejich mohlo býti rozlučeno, nemá-li trvání svazku toho nésti v sobě zárodek smrti. Nemůžeť člověk toho rozlučovati, co Bůh spojil. Že manželství již při svém založení touto podstatnou vlastností opatřeno bylo, prohlášeno za článek víry slovy tridentského sněmu (sez. 24. decr. de matr.): Trvalý a nerozlučný svazek manželství praotec pokolení lidského veden Duchem svatým prohlásil, když řekl: totot jest kost z kostí mých atd. A Pius VI. (epist. ad episcopos Agriae ze dne 11. července 1789) dí: Z toho zřejmě plyne, že manželství ve stavu přirozenosti a daleko dříve, než k důstojnosti svátosti bylo povzneseno, tak Bohem bylo zřízeno, že samo sebou nerozlučitelným svazkem bylo, který tudíž žádným občanským zákonem uvolněn býti nemůže. A tak třeba se mohla příčina svátosti od manželství odloučiti, jako tomu mezi nepokřtěnými, přec i toto manželství, pokud je skutečným manželstvím, záleží z onoho trvalého svazku, který od prvního počátku právem božským tak je s manželstvím sloučen, že žádné moci občanské podléhati nemůže.

Je-li pravdou, že právem přirozeným je svazek manželský nerozlučným, a za to ručí neomylný úřad církve (syllab. n. 67), tím větší měrou přísluší vlast-

¹⁾ Kraft-Ebing: Psychopathia sexualis str. 4.

nost ta manželství svátostnému, poněvadž oné svátostné, slučovací milosti dostává se v první řadě manželům za tím účelem, aby zušlechtovala přirozenou lásku manželů, utvrzovala nerozlučnou jednotu svazku jejich a je posvěcovala, čili jinými slovy, aby dobré i zlé snášejíce, ve spojení tom až do smrti vytrvali.

Nerozlučnost tato nepřísluší však každému sňatku svátostnému měrou stejnou, neboť nejsou všechny svazky manželské stejné pevnosti, různými pouty jsouce utuženy.

Absolutně nerozlučným jest jen svátostné manželství, které také tělesně je dokonáno, utuženo jsouc trojím poutem. Jest to především pouto vyplývající ze smlouvy, kterou manželé uzavřeli projevem své vůle a proto zoveme je *vinculum voluntatis*.

Druhé pouto, které tento svazek utužuje, je pouto duchovní, ze křtu vzházející (*vinculum gratiae*), pro něž pevnější je manželství křesťanské než manželství nepokřtěných.

Třetí pak pouto jest tělesné dokonání manželství (*vinculum corporis*), nad jiné pevnější pro účinky, které z tělesného spojení plynou, a proto jest manželství tělesně dokonané co do svazku daleko pevnější než manželství tělesně nedokonané.

Kdežto manželství pokřtěných tělesně dokonané, utuženo jsouc těmito třemi pouty, je absolutně nerozlučno, jest manželství pokřtěných tělesně nedokonané, sepjaté jenom poutem křtu a vůle, ve dvou případech rozlučitelno.

Manželství pak nepokřtěných tělesně dokonané je rovněž nerozlučno, pro nedostatek pouta křtu, je však v případě výsady Pavlovy rozlučitelno. O tom však již bylo pověděno.

§ 9. Nerozlučnost svátostného, tělesně dokonaného manželství.

1. Tělesně dokonané svátostné manželství v Zákoně Novém jest co do svazku absolutně nerozlučné, a to jak po právu božském, tak po právu církevním.

Učení toto jest článkem víry po smyslu slov dekretu Eugeniova na sněmu florenckém: »Třetí jest nerozlučnost manželství, proto že znamená nerozlučné spojení Krista s církví. Jakkoli pro smilstvo lze manželství co do lože rozloučiti, nelze však nové manželství uzavřítí, poněvadž svazek řádně uzavřeného manželství jest trvalý.«

Opírá se učení to o výslovné ustanovení Kristovo: Kdokoli by propustil manželku svou a jinou pojal, cizoloží proti ní (Mar. 10. 11.). Každý, kdo propouští manželku svou a jinou přijímá, cizoloží; kdo přijímá propuštěnou od muže, cizoloží (Luk. 16. 18.).

Jasný smysl slov těch jest, že každý a vždy dopouští se cizoložství, kolikrátkoli propustiv manželku jinou pojímá. Propuštěním ženy aneb rozvodem se tedy manželství nerozlučuje, a proto marně dovolávají se slov Páně ti, kdož snaží se rozloučiti to, co Bůh spojil.

Nejinému učí apoštol, praví-li, že manželství jen smrtí se rozlučuje. »Nebo žena, která za muže vdána jest, dokud muž živ jest, přivázána jest k zákonu; pakli by umřel muž její, rozvázána jest od zákona muže. Protož, dokud živ jest muž, slouti bude cizoložnice, bude-li s jiným mužem: pakli muž její umřel, svobodna jest od zákona muže, takže nebude cizoložnicí, bude-li s jiným mužem« (Řím. 7. 2—3.).

Těm pak, kteří jsou v manželství, prikazují ne já, ale Pán, aby žena od muže neodcházela: pakli by odešla, ať zůstane nevdaná, aneb ať se zase smíří s mužem svým. A muž nepropouštěj manželky (1. Kor. 7, 10—11.).

Má-li po slovech téhož apoštola (Efes. 5. 24. násl.) manželství býti obrazem nerozlučného spojení Kristova s církví, samo nerozlučitelným býti musí.

2 Stejně o nerozvížitelnosti manželství soudí nejstarší Otcové a spisovatelé církevní, tvrdíce, že jen smrt a nikoli zjetí, vzájemná neláska, aneb cizoložství může je rozloučiti. Jejich výroky o nerozlučnosti, spoléhající na svrchu uvedených textech Písma sv., lze čísti v každé dogmatice a proto spokojíme se jen s nejnvýznačnějšími.

Již kánony apoštolské (47., 48.) dí: Jestliže by laik zapudil ženu a jinou pojal, aneb propuštěnou pojal, budiž vyobcován z církve.

Z nejstarších Otců jsou to již uvedení Hermas, Justin, Athenagoras, Tertullian a Klement Alexandrijský, kteří navazujíce na slova Páně (Mar. 10. 11., Luk. 16, 18.), varují před rozlukou a novým manželstvím, které po právu římském buď z obapolného souhlasu (*divortium ex consensu*), aneb propuštěním jednoho z manželů (*divortium ex rationabili causa*) i bez dovolávání se soudu nastati mohlo.

Sv. Ambrož v 8. knize komentáře k evangeliu sv. Lukáše dí: Slyš, co praví Pán: kdo propouští manželku, vydává ji v cizoložství. Neboť, komu nelze za života muže změnití manželství, může vlouditi se žádost hříchu.... propouštíš tedy ženu.... a domníváš se, že ti tak lze učiniti, poněvadž občanský zákon toho nezakazuje, zakazuje však zákon božský. Ty, jenž posloucháš lidí, Boha se boj. Slyš zákon Páně, jehož poslouchají i ti, kdo zákony dávají. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Řekne snad mnohý, jak tedy, že Mojžíš kázal dáti listek zapuzení a propustiti manželku? Ten, kdo tak mluví, žid jest, křesťan není. A proto, kdo namítá to, co namítáno bylo Pánu, tomu nechť odpoví Pán: Pro tvrdost srdce vašeho... na počátku nebylo tak. Mojžíš dovolil, praví, Bůh neporučil. Na počátku však zákon Boží jest. A který zákon? Opustí člověk otce a matku a přidržel se manželky své a budou dva v jednom těle. Tedy, kdo opouští manželku, tělo své trhá, rozděluje tělo... Poněvadž řekl, že ze zákona jeho ani čárka nepadne, přidává: Každý, kdo by propustil manželku svou a jinou pojal, cizoloží.

Svatý Jan Chrysostom vykládá v 17. homilii 5. hlavu evangelia sv. Matouše (31—32) dí: Kdožbykoli propustil manželku svou, uvádí ji v cizoložství, a kdo by propuštěnou pojal, cizoloží. Onen, byť i jině nepojal, jest zločinný, poněvadž uvedl ji v cizoložství, tento však tím, že jinou pojal, stal se cizoložcem. Nenamítejž, že ji druhý propustil, neboť i zapuzená manželka jest ženou toho, kdo ji zapudil.

A vykládá v homilii 63. kapitulu 19. ze sv. Matouše (3. násl.) praví: Neřekl Pán, že muže a ženu jednu toliko stvořil, avšak také že poručil, aby jeden s jednou se spojil. Neboť kdyby byl chtěl druhou ještě ženu muži dáti, stvořiv jednoho muže, byl by více žen učinil; nyní tedy i způsobem stvoření i ustanovení poučil, že jedna jednomu má býti připojena a nikdy rozloučena . . . Jako tedy zločinem je ve dvě jedno tělo dělit, tak i ženu od muže odtrhovati nešlechtné jest. Než ani na tom jen nestanul (Pán), nýbrž i Boha dovolával se říka: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Tím ukázal, že mimo přirozenost a proti zákonu jest zapuzení; mimo přirozenost, poněvadž jedno tělo se rozřezává, proti zákonu však, poněvadž, když Bůh spojil a kázal nerozlučovati, vy proti příkazu Božímu opovážili jste se jednati.

Sv. Jarolím, odpovídaje Amandovi knězi (Epišt. CXLVII.) k některým otázkám z Písma sv., praví: Apoštol toho svou autoritou nerozhoduje (Řím. 7, 2—3.), nýbrž z Krista, který z něho mluví, Kristova slova následuje. Pozoruj co praví: kdo propuštěnou pojme, je cizoložník, ať již sama muže opustila, aneb od muže byla propuštěna.

A v komentáři k evangeliu sv. Matouše dří: Tím, že praví se: muže a ženu stvořil je, ukazuje, že druhého spojení (polygamie) jest se vystříci. Nepravíť muže a ženy . . ., nýbrž muže a ženu, aby s jednou manželkou společenství se uzavíralo.

Sv. Augustin (de nupt. et conc. l. 1. c. 10.) praví, že manželství v tom záleží, že muž a žena v manželském spojení po celý život setrvati mají, aniž je dovoleno, kromě případu smilstva, jednoho od druhého odlučovati (Mat. 5. 32.). Ojímítaje výklad Pollentiův (1 Kor. 7, 39.), že má zde apoštol za mrtva toho muže a tu ženu, kteří smilnili, a že lze takovému, jako kdyby druhý mrtev byl, v nový sňatek vstoupiti (názor, jehož se drží i Řekové), praví sv. Augustin v II. knize de bono conjugali kap. 3.: Po zdravém učení žena připoutána jest, pokud muž žije, to jest pokud nezemřel. Jestliže zemřel, t. j. život opustil, prázdna jest zákona muže . . . Tato slova apoštolská

tolikrát vštěpovaná pravdivá jsou, živá jsou, zdravá jsou, jasná jsou.

Papež Innocenc I. v listu k biskupu Exuperiovi Tolosskému ty, kdož opustivše manžely v nové manželství vstupují, jmenuje cizoložníky, kteří zbaveni mají býti společenství věřících. Lev I. rozhoduje, aby žena, jejíž muž do zajetí byl odveden a ona domnívající se, že mrtev jest, v nový sňatek vstoupila, vrátila se k prvnímu, vrátí-li se muž její. A nechce-li tak učiniti, má býti vyobcována.

Někteří z papežů hájíce nerozlučnost manželství, ohražují se proti zákonům světským, které rozluku dovolovaly, a nutí manžely, kteří by proti vůli žen svých do kláštera vstoupili, aby navrátili se k ženě své, třeba již tonsuru přijali (Řehoř Vel. I. 9. ep. 44). A tak čím dále tím jasněji již u Otců a spisovatelů církevních učení církev jest formulováno skoro v téže podobě jako dnes (c. 39. C. 27. q. 2; c. 16. C. 32. q. 7; c. 2. C. 28. q. 2). Všimněme si ještě některých synod.

3. Synoda elvirská (306) proti zákonům občanským hájí princip nerozlučnosti v kán. 8. a 10., kde praví, že ženy, které by bez příčiny muže opustily a za jiné šly, nemají ani v hodině poslední obdržeti sv. přijímání. Porušil-li však manželství muž, zakazuje se ženě za jiného jíti; učiní-li tak přece, zbavuje se účasti při stole Páně, dokud by řádný její manžel nezemřel, aneb nenutila k tomu hodina smrti.

Podobně ohražuje se kánon 9. synody arleské (314) proti zákonům civilním, dovolujícím nevinné straně nový sňatek, a ti, kdož by tak činili, mají býti z církve vyobcováni.

Sněm milevitský, slavený r. 416 za pontifikátu Innocence I., horlivého obhájce nerozlučnosti proti zakořeněnému zlu rozluky, který podporován byl světským zákonem, dožaduje se v kánonu 17. zákona císařského na ochranu nerozlučnosti: *Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjugantur: sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quodsi contempserint, ad poenitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari.*

Sněm andegavský roku 453 v kánonu 6, jak již vzpomenuto, praví: Ti, kdož pod jménem manželství zneužívají žen, jichž manželé dosud žijí, nechť jsou vyobcováni.

Synoda pařížská z r. 829 zakazuje mnohoženství a jmenuje ty, kdož propustivše z příčiny smilstva manželku jinou pojímají, cizoložníky.

Podobná ustanovení čteme i v jiných synodách téže doby.¹⁾ Než zlo rozluky, u pohanských národů zakořeněné a zákony občanskými podporované, nemohlo u nově obrácených národů hned býti vymýceno. A proto přes stálé napomínání církve ještě daleko ve středověku hlavně mezi stavy vyššími potkáváme se s nemravnou snahou, nepohodlná manželstva po světských zákonech rozvázati a nová uzavřítí. Nezbyvalo tehdy církvi, než trpělivě čekati a napomínati a snažiti se vymoci lepší zákony světské, jak o tom mluví synoda milevitská.

Proto nesmí nikoho překvapovati u některých Otců nápadná v té příčině shovívavost. Zmíněná synoda arleská v kánonu 10. stanoví: O těch, kteří ženy své v cizoložstvu dopadli a jsou mladší . . dává se rada, aby za života žen svých, třeba cizoložných, jiné nepojímali. — Sv. Jarolím omlouvá Fabidu, která se za života svého muže za jiného provdala, neznalostí zákona evangelia.

4. Hlavně jsou to Otcové řečtí, kteří vlivem zákonů světských proti rozloučení sňatků, cizoložstvím poskvrněných, mnoho nenamítají. Origenes vypravuje o biskupech, kteří dovolovali ženám za života mužů znova se provdati, a neodvažuje se jim proto činiti výčitek; neschvalovali prý, nýbrž jen po zákonech císařských rozluku beztrestně trpěli (commentar. in evang. S. Math. c. 23.).

Sv. Epifanius v haeresi 59. proti Katarům a Novacianům v kap. 4. dovoluje druhé sňatky po smrti

¹⁾ Ku př. orleanská r. 533 v kán. 11., toledská z r. 681 k. 8., forojulská z r. 791 k. 10., herudfordská v Anglii z r. 687 za předsednictví Theodora, arcibiskupa canterburského, v k. 10., triburská r. 895 v kán. 51., a j. v.

manželky, a smrtí tou rozumí i smrt mravní, rozluku pro cizoložství a jiné ohavnosti, a sice z ohledu na slabost lidskou. Sv. Basil v listech kánonických k Ampiliovi, biskupu ikonskému, navazuje na občanský zákon v kánonech 9., 21. a 58. vyslovuje pochybnost, zda ženu, která vstoupí v manželství s mužem, kterého první žena opustila, zváti lze cizoložnicí. A míst těch hlavně Řekové pro praxi svou, rozlučovati manželství cizoložná, se dovolávají. V těchže listech, a sice v kán. 58., jasně však mluví o nerozlučnosti svazku: Ta, která od muže je propuštěna, po mém názoru má tak setrvati (nevdaná). Tak praví totiž Pán: Jestli by kdo opustil ženu, kromě příčiny smilstva, uvádí ji v cizoložství; protože jmenuje ji cizoložnou, vylučuje ji ze společenství s jiným. Jak může býti muž vinným jako příčina cizoložství, žena však žádnou vinou stížena, která nazvána jest cizoložnicí pro obcování s jiným mužem?

Hlavně snažili se Otcové toho dosíci na vládě, aby odstraněna byla rozluka ze vzájemné dohody manželů, a někteří křesťanští císařové skutečně hleděli tomu přítrž učiniti. Tak Theodosius a Valentinian III. zákonně ustanovili příčiny, z nichž jen manželství mohlo býti rozloučeno; zcela odstranil rozluku dohody Justinian r. 542 novellou 117. a r. 556 novellou 134. a zakázal, aby manželství z jiných, než zákonem stanovených příčin bylo rozlučováno. Císař Justin II. r. 566 sice obnovil zase *divortium ex consensu* (»*Ut consensu matrimon. solvi possit, praecipue si conjuges inter se odio correpti fuerint.*«), avšak trullská synoda r. 692 kánodem 87. tuto novellu zavrhl a stanoví na takový rozvod přísné tresty, a Lev Isaurický a syn jeho Constantinus v 10. století nečiní více o ní zmínky.

Těžký boj vedla tehdy církev východní, než zlomila závaznost novell Justinových a dospěla k 87. kánonu trullskému, který každé dobrovolně rozloučené manželství zavrhuje. Zavrhuje tedy i rozloučení manželství pro nepřekonatelný vzájemný odpor manželů, pro nějž rakouský zákon po § 115. ve smyslu novell Justinových rozluku příslušníkům nesjednocené církve

východní dovoluje. Církev západní v těchto dobách méně již podléhala ordonancím východních císařů, tak že v obecnou praxi zákony ty nikdy nevešly.

Tři jsou hlavní příčiny, z nichž dovoluje církev řecká rozloučiti manželství. Všimněme si jich blíže.

Kromě smrti fysické rozlučuje manželství každá okolnost, která jeho mravní aneb náboženský základ ničí, tedy také jakási smrt, ovšem ne fysická.

Tento názor založila církev východní na pojmu manželské svátosti, na hlubokém jeho významu pro život sociální a náboženský¹⁾ a na Písmu sv., vykládající klausuli u sv. Mat. 5. 32. doslovně o úplném rozloučení svazku a nikoli, jako církev západní, jen o zrušení manželského společenství.

Kristus, tak praví manželské právo církve řecké, rozkázal, aby neodlučoval se muž od ženy své. Toto přikázání učinil však závislým na lásce a věrnosti ženy k muži, jakmile věrnost manželská přestává, přestává i manželství. Každý, kdo by propustil manželku svou kromě příčiny smilstva, uvádí ji v cizoložství. (Mat. 5. 32.)

Rovněž není po Zákonu Novém muž povinen v manželství se ženou setrvati, jestliže tato od víry Kristovy odpadla. Dle této nauky božského práva a dle vzpomenutých tří momentů, obsažených v pojmu manželství fysickém, mravním a náboženském, dovoluje právo východní církve rozluku manželství v těchto třech případech: smrtí fysickou jednoho z manželů, smrtí mravní, dopustí-li se manžel neb manželka cizoložství, a smrtí náboženskou, odpadnutím od víry křesťanské. Tři jsou tedy důvody, z nichž zákonně uzavřené manželství, dle učení církve východní, oprávněně se o sv. Mat. 5. 32, lze rozloučiti: smrt, cizoložství a apostasie.

V prvním případě rozlučuje manželství příroda, v dvou ostatních církevní vrchnost, kterou Bůh ustanovil na zemi strážcem a plnítelem předpisů Nového Zákona. Její činnost omezuje se jen na to, že konsta-

¹⁾ Milaš: Die unüberwindliche Abneigung als Ehetrennungsgrund etc. Vídeň, 1906, str. 80 násl.

tuje fakt, že svazek manželský jest zrušen, poněvadž u těchto manželů není proň více základu a svazek ten nemůže více naplniti účelu manželství.

K těmto důvodům rozluky, které přijala církev východní ze 117. novelly Justinianovy, přistoupily ještě jiné, které co do účinků rovnají se této trojí smrti a které rovněž církev řecká přejala ze zákonodárství státního. Matouš Blastares vypočítává ve svém Syntagmatu (první polovice 14. stol.) tyto důvody rozluky: dokázané cizoložství, úklady jednoho manžela o život druhého, zločin, který má za následek víceleté vězení, dlouholetá a neznámá nepřítomnost manželova, úmyslné zmaření plodu se strany manželky, kmotrovství vlastnímu dítěti, odpadnutí od víry, a spiknutí jednoho z manželů proti státu.

Kromě toho připomíná se ještě vstoupení jednoho z manželů do kláštera, aneb přijme li muž s dovolením ženiným hodnost biskupskou. V obou těchto případech může žena, která ve světě zůstala, v nové manželství vstoupiti.

Tyto důvody rozloučení manželství obsaženy jsou v krmčiji slovanské z počátku XIII. stol. a byly v platnosti ve všech slovanských státech. Nyní má každá autokefalní církev východní své rozlučovací důvody, které v podstatě snášejí se s vyjmenovanými; jen Rumunsko, následující francouzský Code civil, přijalo ve své zákonodárství za důvod rozluky také nepřekonatelný odpor, tedy *divortium ex consensu*.

Že však také v theorii církev východní drží se starobylé víry o nerozlučnosti manželství, dokazuje nejen nejnovější snaha, pokud možno důvody manželské rozluky omeziti ¹⁾ a na tělesné a duchovní cizoložství je uvést, nýbrž i dějiny koncilu florenckého, liturgie a modlitby, jichž při oddavkách užívají (*Deus aeterne, qui divisa a se invicem in unitate cogis et in solubilem eis compositionis nexum imponis*), a okolnost, že nikdy opačnou praxi jako odpornou Písmu a a tradici církvi západní nevytýkali, čehož by nikdy neopomenuli, majíce k tomu příčiny, a j. v.

¹⁾ Milaš I. c.

Proti tomuto učení církve řecké, jež nesrovnává se s nerozlučností, kterou hlásá evangelium a apoštol, držela se církev západní z počátku již absolutní nerozlučností, ač podařilo se teprv po tuhém boji zjednatí zásadě té všeobecnou platnost.

Církev řecká dovolává se na potvrzení učení svého v první řadě slov Páně u sv. Matouše 5. 32—33. (παρεκτός λόγου πορνείας a 19. 9. μὴ ἐπὶ πορνείᾳ), čímž rozumí rozluku jen proto, že Pán uvádí slova »kromě příčiny cizoložství« ve spojení se starozákonním lístkem zapuzení, který jen rozluku, a nikoli rozvod znamenal. Rozvod prý protíví se obecnému obyčeji církve. Že ostatní evangelisté mluví jen o rozvodu bez všeliké výjimky, není prý důkazem proti této výjimce. Neboť výjimce stačí, uvedena-li na místě jednom.

Ne tak církev západní. Ta na potvrzení učení svého dovolává se všech tří evangelií a sv. Pavla, kdekoli se o nerozlučnosti i domnělé rozluce manželství mluví. Ovšem u výkladu slov Páně: Ale já pravím vám, že kdožkoli propustil by manželku svou kromě příčiny smilstva, uvádí ji v cizoložství, a kdož propuštěnou pojme, cizoloží, — mínění obou se rozcházejí.

Kdežto církev řecká bez ohledu na ostatní evangelia vykládá místo toto slovně, rozuměje tím okolnost manželství rozlučující, církev západní, opírajíc se o texty ostatních evangelistů, listy Pavlovy a o tradici uloženou u většiny Otců církevních a spisovatelů prvních dob a neomylný učitelský úřad, rozumí tím okolnost, přivodící rozvod od stolu a lože či rozvod spolužití manželského. Zvláště sv. Augustin ve spisu de conjugis adulterinis tento názor hájil. Ve svých retractationes I. 2. c. 19. sice o vývodech těch pochybuje, zůstává však přece z Otců všech nejhorlivějším zastáncem nerozlučnosti manželství.

5. Jak tedy vykládá církev západní slova sv. Matouše, nechťse připustiti, že z cizoložství lze manželství rozloučiti? Slova πορνεία, praví jedni (Schegg, Patrizi, Palmieri), nelze vykládati slovem cizoložství, poněvadž znamená původně smilstvo vůbec a Pán, kdykoli v evangeliích o cizoložství mluví, vždy užívá slova

μοιχεία. Pak ale je smysl místa zmíněného: manželství rozloučiti nelze, leč jen tehdy, jedná-li se o spojení, které není manželské nýbrž πορνεία, to jest souloženství.

Druhý a obecnější výklad jest ten, že Kristus dovoluje sice propustiti manželku, ale nikoli z jakékoli příčiny, jak se fariseové domnívali, nýbrž jen z cizoložství, a také ne tak, že by svazek byl rozloučen, nýbrž jen společenství manželské. Za důvod uvádí se dodatek Kristův: »Kdo by propuštěnou pojal, cizoloží.« Jak mohl by cizoložiti, kdyby manželský svazek byl uvolněn? Dále uvádějí bližší poučení učedníků (Marek 10. 11.), kde o nějaké výjimce ze zákona nerozlučnosti není řeči. Učedníci diví se této přísnosti, která nijak s ná-zory židovskými se nesrovnává, Pán však žádné výjimky nečiní, ani ne cizoložství, které Šammajova přísná škola připouštěla. Tomu nasvědčují i slova svatého Pavla, který mluví o privileji manžela pokřtěného, jehož manželství v pohanství uzavřené za jistých okolností rozloučeno býti může, o manželství pokřtěných však praví, že jen smrtí jsou rozlučitelna. (1. Řím. 7. 1. násl.; 1. Kor. 7.)

Praví-li apoštol v 1. Kor. 7. 10, že ženě volno jest, má-li k tomu spravedlivou příčinu, a tou je zajiště cizoložství mužovo, muže opustiti, opustí-li ho však, že má zůstatí nevdanou aneb s mužem se smířiti: jak srovnalo by se to s výrokem Páně, když by tímto dovolovala se rozluka manželství a nový sňatek? Tu by vlastně na tom byla cizoložná žena daleko lépe, než žena, která ze spravedlivé příčiny muže opustila aneb nespravedlivě propuštěna byla. Nedá se ani mysliti, že by ten, jenž nepřišel zákona rušit, ale naplnit, který zreformovat chtěl manželství a původní ideí nerozlučného svazku vrátit, zase z části dovolil to, co židům pro tvrdost srdce bylo trpěno.

Účelem horské řeči Kristovy, kde mluví mimo jiné také o tom, jak velice liší se manželství novozákonné od manželství, které listkem propustným bylo rozlučitelno, jest, poukázati na rozdíl, jaký mezi oběma zákony panuje. Také v Novém Zákoně jest dovoleno manželku propustiti, nikoli však, jako ve Starém Zá-

koně, z jakékoli příčiny, nýbrž jen z cizoložství; avšak tu nebyl by Kristus větším učitelem než Šammaj, který také jen z této příčiny propustiti dovoloval; novozákonné manželství musí jíti i přes obzor Šammajův. Nejen příčiny k propuštění, nýbrž i propuštění samo dokonalejším býti musí, takové, které by od povídalo ideí prvotní nerozlučnosti. A tím je propuštění ze společenství manželského, či jak obyčejně se říká, rozvod od stolu a lože, při němž svazek jest nedotčen, tak že ani propouštějícímu ani propuštěné v nové manželství nelze vejíti, nýbrž tak zůstatí aneb se usmířiti. Toť názor, který jen odpovídá vznešené ideí manželství novozákonního, symbolu nerozlučného, věčného spojení Krista s církví.

Tak rozuměla církev Kristem hlásané nerozlučnosti manželství, jak svědčí tomu některá dříve uvedená místa z nespočetných v té příčině výroků Otců a sněmů církevních. Také církev řecká dovolává se pro tvrzení své Otců a spisovatelů nejstarších dob; mnoho jich však uvéstí nemůže, a i z těch to učení, které na jisto jest postaveno, svědčí stejně praxi církve východní jako západní.

Dovolávají-li se zákonů občanských, a to je praxe jejich důvod nejhlavnější, byť i křesťanských, odpovídáme jim, že tyto nemohou nikdy býti svědky tradice křesťanské. O těch lze říci, co řekl sv. Chrysostom, jehož se rádi na potvrzení rozlučné praxe své dovolávají: »Ne mihi leges ab exteris conditas legas praeicipientes dare libellum repudii et divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas, quas ipse statuit.«

Dovolávají-li se u Otců vět: *matrimonium adulterio rumpi, dissociari, licere in eo casu divortium*, jsou to termíny obojetné, které právě tak svědčí rozvodu od stolu a lože, jako rozluce manželství.

Uváží-li se vše to, ze všech Otců a spisovatelů prvních 4 století zbude pro tvrzení církve východní, že lze manželství z příčiny cizoložství rozloučiti co do svazku, skoro jediný jen Lactantius.

A pokud jde o úchvaly sněmovní, jichž dovolávají se na potvrzení svého učení, jsou to jen kánony ně-

kterých částečných sněmů, které nejvýše potvrzují fakt, že v některých provinciích tento zlovyk rozluky se zahnil. ¹⁾

6. Netvrdíme, že by u všech národů na západě byla hned s přijetím učení Kristova v život vešla vznešená zásada nerozlučnosti. Trvalo to dosti dlouho, než vžil se princip ten v zemích, kde apoštolé a jejich bezprostřední nástupci víru Kristovu hlásali; tím déle trvati to musilo u národů, k nimž daleko později světlo víry vniklo a kde rozluka manželství byla domácím, obecným zákonem, který s lidem srostl a v jedné neb druhé generaci vykořeniti se nedal.

Najmě s národy germánskými, a jak vzpomenuto, i s českým měla církev značné potíže, poněvadž požadovali od ženy, pokud jde o věrnost manželskou, daleko více než od muže. A neradi upouštěli v té příčině od domácích zákonů.

Čechové přijali víru z východu; církev východní však ve větší odvislosti od moci státní, tedy i od státních důvodů rozluky manželské, než církev západní, nekladla as ani u nás hned s počátku takovou váhu na nerozlučnost manželství, jako církev římská, posuzující ji po zákonech svých.

Proto sv. Vojtěch, odchovaný přísnými názory církve západní, našel v Čechách tak široké, jako neutěšené pole své obtížné činnosti, vymýtití nemrav rozluky. A že nedařilo se počínání nové církve, která hned se všl přísností proti starodávné zvyklosti zakročila, ukazuje nevalný výsledek jeho horlení.

V Německu nebylo lépe. Tam však vedl si svatý Bonifác obezřetněji; nezačal s celou přísností zákona evangelického, nýbrž znenáhla jeho křesťanství přitahoval, a když pak za nástupců Bonifácových byli národové germánské již ve víře utuženi, nepřicházelo jim za těžko křesťanským požadavkům mravním dosti učiniti.

Tím jen dá se vysvětliti, že v některých anglosaských a franckých knihách kajícníků dovoluje se rozloučiti manželství a nový sňatek uzavřít, a že jsou

¹⁾ Hurter: Theologia specialis III. str. 580 násl.

i starší některé synody, jako venneská (465) kánon 2., irská, slavená od sv. Patrika r. 456 (kán. 26.), které dovolují pro cizoložství manželství rozloučiti a manželovi v nový sňatek vejíti, tak jakoby manželka první byla zemřela.

7. Že stále ještě byla obecná praxe daleka toho, následovati přísné svrchu uvedené kánony sněmů elvirského, arleského a angerského (453 kánon 6)¹⁾ a j. a ustanovení papežská, zakazující i v případě cizoložství rozluku a nový sňatek, nejlépe dokazují synody vermerijská a compiègueská.

První (r. 753) stanoví v kán. 5., že muži lze ženu, která o bezživotí jeho usiluje, jsouc s jiným srozuměna, propustiti a jinou pojmouti, žena ta však musí svobodnou zůstati. Kán. 10. dovoluje ženě, že nemusí muže do cizích krajín následovati, musí však zůstati svobodnou, muž však v nový sňatek vejíti může.²⁾

Synoda compiègueská, slavená r. 755 v přítomnosti papežských legátů Jiřího a Jana, v kán. 16. stanoví: Dovolí-li muž ženě, aby do kláštera vstoupila, může jinou pojmouti, a v kán. 19.: Dovolí-li malomocný muž, aby zdravá žena jeho jiného pojala, může tato tak učiniti.³⁾

Teprve když sbírka Dionysio-Hadrianova stala se v říši Karla Velikého podkladem církevních oprav, uplatňovalo se čím dále tím více přísnější církevní římské právo o nerozlučnosti manželství i v případě cizoložství, a synoda pařížská r. 829. výslovně již zavrhne laxní v té věci názory některých knih kajícných.

Benedikt Levita, Pseudoisidor a Hinkmar znají již jen nerozlučné manželství a Gratianem tento vývoj skončen. Dle něho může manželství křesťanské, tě-

¹⁾ Připomínám ještě k. 12. synody nauteské (658), který ponechává muži na vůli, chce-li cizoložnou ženu propustiti neb ne. Tato však povinná 7letým pokáním veřejným. Propustil-li, zůstane neženat. Kánon 51. synody triburské (895) dává muži právo cizoložnou ženu zapuditi, sám však neženat zůstane, pokud ona žije. Srovň. Hefele: Concil. Geschichte vol. I. 122 seq. 179, II. 87 násled.

²⁾ c. 4. C. 34. q. 1.

³⁾ Hefele I. c. III. 574, násl. 594.

lesně dokonané, jen smrtí býti rozloučeno; ¹⁾ nerozlučuje ho ani cizoložství, tím méně kterákoli jiná příčina. Cizoložství způsobuje jen rozvod od stolu a lože. Jediný případ jen zná Gratian rozluky manželství tělesně dokonáního: casus apostoli seu privilegium Paulinum (C. 28. q. 1. 2.) a dovozuje výsadu tuto z místa, které mylně připisuje sv. Řehoři Velikému, jež však z Ambrosiastera pochází.

Názor Gratianův o absolutní nerozlučnosti doznal souhlasu školy a byl směrodatným pro příslušné zákony církevní, vydané Innocencem III. Změna stala se jen potud, že na víru obrácený manžel musí v manželství setrvati, chce-li nepokřtěná strana s ním žíti »sine contumelia Creatoris« (c. 7. 8. X. IV. 19.).

Od dob, kdy pojato učení církve západní o nerozvížitelnosti manželství v zákoník církevní (De divortii X. IV. 19.), ani v theorii, ani v praxi nebylo proti němu poblouzeno (nehledíme-li k některým výstřelkům efemerním, jako na př. Adamitům, kteří měli kommunismus žen), až do dob reformace.

8. Hus výslovně učí, že manželství je svazek nerozlučný. »Matrimonium est insolubile vinculum, sic videlicet, quod dum te persona legitima per consensum et per verba de praesenti cum muliere legitima ligaveris, solutionem usque mortem ipsius vel tuam, sicut possis alteri jungi licite non habebis.« ²⁾

Svazku toho ani cizoložství nerozlučuje: »Ještě věř, že manželství je svolení muže a ženy nerozdílné až do smrti. Kdy dím řádné, tu se míní, aby byla svoboda s obou stran, aby i muž byl svobodný i žena, slibem nižádným nezavázaný jiné ženě, ani ona jinému, ani Bohu; také řádné, aby nebyli sobě přirozeni do kolena, do rodu mým čtvrtého, ani sobě příbuzní, jako jsou: nevěsta, svač, zeť, kmotra, kmotr a tak i o jiných. A kdy dím svolení, tu věz, že svolení s obou stranou činí manželství, takže když žena a muž beze lsti svolila se, aby spolu bydleli manželsky,

¹⁾ c. 39 C. 27 q. 2. dict., c. 2. C. 28, q. 2. dict., c. 16. C. 82. q. 7. dict.

²⁾ De matrimonio Tom. I. 33.

tehdy již je svazek obou nerozdílný v manželství . . . A to svolení jest nerozdílné do smrti jednoho z nich, takže již nemůže některý z nich odvoliti, aniž jich kdo může rozdělit, aby nebyli manželé; ač druhdy pro cizoložstvo bývají rozloučeni, takže spolu nepřebývají, ale nebývají rozloučeni v manželství.¹⁾

Žádná tedy moc nedovede, podle Husa, sňatku platného rozloučiti, ani manželé, byť i oba svolili, ač o své vůli za sebe šli, ani cizoložství, třeba manželstvím valně otřáslo.

Učení Husovo o nerozlučnosti odpovídá zcela učení Wiklifovu, který v tomto článku nepobloudil. Dí v triologu (IV. ep. 21.), že manželství je nezrušitelné, tak že ani cizoložstvím nemůže býti zrušeno, a to hned, jakmile bylo uzavřeno, dříve ještě než bylo tělesně dokonáno (ep. 24.).

A nejinak soudí i filosof Chelčický, neboť dí, že manželství je svolení k bydlení do smrti.

Teprve protestantismus, prohlásiv manželství za věc světskou, za smlouvu ostatním světským smlouvám rovnou, stanovil i její rozvížitelnost i důvody, z nichž rozvázána býti může, sáhnuv pro ně do staropohanského zákoníka římského.

Luther a soudruzi jeho zaujali, pokud jde o rozloučení manželství, celkem stanovisko církve východní, dovolující rozloučiti manželství jen ze 3 příčin: z cizoložství, zlomyslného opuštění manžela a opětovného zlého nakládání s manželem.

Během doby však důvody ty valně rozšířeny a přijata všeobecná zásada, že manželství rozlučuje vše to, co ruší řádné dosažení účelu manželství.

Důvody ty vyčerpává Benedikt Carpzov, oraculum juris prudentium, v díle: Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis (Lipsiae 1649) a pro vážnost, již se ve světě právním těšil, důvody ty všude sbory protestantskými uznány, a také rozluka vzájemným souhlasem ujednaná, na př. při nepřekonatelném odporu manželů k sobě, připuštěna.

¹⁾ Postilla II. 89. Erben.

9. Církev katolická stojí pevně při učení Kristově a dobře znamenajíc, s jakou škodou byla by rozluka manželství pro veškeren život člověka, ¹⁾ prohlásila nerozvížitelnost sňatku na sněmu tridentském v sezení 24. dvěma kánony.

V kánonu 5. ve formě výslovného dogmatu, máje sněm zření k praxi protestantů, dí: »Řekl-li by kdo, že pro bludařství, aneb obtíž spolubydlení, aneb zúmýslnou nepřítomnost druhého manžela rozloučen může býti svazek manželský, budiž vyobcován.«

Tím zavrženo učení protestantů o příčinách rozluky manželství. Jinak vedl si sněm, vyslovuje se o praxi církve řecké.

Jednomyslně vyslovili se Otcové shromáždění pro učení v církvi zachovávané o nerozlučnosti manželství, a již byl navržen kánon, aby na ty, kdož tvrdí, že manželství z příčiny cizoložství jest rozlučitelno, a že oběma těmto rozloučeným, aneb aspoň nevinnému manželu volno jest v nový sňatek vstoupiti, klatba vynesena byla jako na ty, o nichž mluví kánon 5. K zakročení však vyslanců republiky benátské, kteří na zřeteli měli Řeky, poddané republiky, kteří spojeni byli s církví západní, žili však dle starého východního ritu, rozlučující a uzavírající nová manželství z příčin cizoložstva, nebylo učení církve direktně definováno, nýbrž užito formy indirektní, a proto praví se v kánonu 7.: Řekl-li by kdo, že církev bloudí, když učila a učí dle evangelické a apoštolské nauky, že pro cizoložství druhého z manželů svazek manželský nelze rozloučiti, a že oba, neb nevinný, který nebyl příčinou cizoložství, nemohou za života druhého manžela jiný sňatek uza-

¹⁾ »Arcanum div.« vypočítává zla tato následovně: »Eorum (divortiorum) enim causa fiunt maritalia foedera mutabilia, extenuatur mutua benevolentia, infidelitati perniciose incitamenta suppeditantur, tuitioni atque institutioni liberorum nocetur, dissuendis societatibus domesticis praeбетur occasio, discordiarum inter familias semina sparguntur, n inuitur et deprimitur dignitas mulierum, quae in periculum veniunt, ne cum libidini virorum inservierint, pro derelictis habeantur . . . Multoque esse graviora haec mala constabit, si consideretur frenos nullos futuros tantos, qui concessam semel divortiorum facultatem valeant intra certos, aut ante provisos limites coërcere.«

vříti ; a že ten, který propustiv cizoložnici, jinou pojal, dopouští se cizoložství, a ta, která propustivši cizoložce, jiného pojímá: budiž vyobcován.

Tomu učí také katechismus tridentský, když říká: Ale tímž Krista Pána výrokem (Marek 10. 11.) zřejmě se dokazuje, že svazek manželský žádným rozvedením zrušen býti nemůže. Neboť kdyby žena po svém zapuzení závazku svého k muži zproštěna byla, mohla by pak bez hříchu cizoložství vdáti se za jiného muže. Avšak Pán zřejmě prohlašuje: každý, kdo by propustil manželku svou a jinou pojal, cizoloží. Z toho patrno, že svazek manželský žádným jiným způsobem nepřestává, než smrtí. A to potvrzuje též Apoštol, když říká: Žena vázána jest zákonem, dokud muž její živ jest; pakli by umřel muž její, svobodná jest, nechť vdá se, za koho chce; toliko v Pánu (1. Kor. 7. 39); a jinde píše: Těm, kteří jsou v manželství, přikazuji ne já, ale Pán, aby žena od muže neodcházela; pakli by odešla, ať zůstane nevdaná, aneb ať se zase smíří s mužem svým. (1. Kor. 7, 10).

Tato volba mezi nevdáním se a smířením s mužem ponechává Apoštol jen takové ženě, která muže opustila pro zákonitou příčinu, neboť nedovoluje církev svatá muži a ženě, aby jeden od druhého odcházeli, leč z nejvážnějších příčin.

Ale, aby se někomu nezdál příliš tvrdým tento zákon manželský, poukazuje katechismus v otázce následující na užitky, které s ním spojeny jsou.

»Nejprve mají lidé z toho poznati, že při uzavírání manželství více na ctnost a podobnost mravů sluší hleděti, než na bohatství a krásu; a že toto celé společenství lidské přemnoho prospívá, nikdo nemůže bráti v pochybnost. Mimo to, kdyby rozvedením manželství úplně se rozlučovalo, sotva by kdy scházelo lidem příčin k nesvárům, kteréž by se jim naskytaly od starého nepřítelů pokoje a cudnosti. Nyní však, když věřící u sebe rozváží, že by i od společného stolu a obcování manželského rozdělení byli, přece však svazkem manželským vázáni zůstávají, a že jim všechna naděje odňata jest jinou manželku pojmouti: tím

se stane, že si uvyknou v hněvu a různicích býti zdržlivější. A když druhdy přece rozvedení se stane, nemohou-li na dlouho snést touhu po manželci, tuť snadno, jsouce pomocí přátel smířeni, opět se navrátí k společnému živobytí.*

Tak katechismus, vydaný z nařízení sněmu tridentského, o nerozlučitelnosti manželství.

Jako jest učením církve, že svazek manželský tělesně dokonaný nelze leč jen smrtí rozloučiti, tak jest zase učením jejím, že manželství tělesně nedokonané (*matrimonium ratum non consummatum*) vedle smrti lze rozloučiti ještě ve dvou případech.

§ 10. Nerozlučnost svátostného, tělesně nedokonaného manželství.

1. Svátostné manželství tělesně nedokonané kromě smrti jest rozlučitelno dispensí papežskou a slavnými sliby; není pouto manželské utuženo tělesným spjetím.

Učení to v církvi jest mladšího původu. Druhdy za dob Gratianových známo dosud nebylo a tělesně nedokonané manželství, nelišeno od zasnubu, mohlo kdykoli býti rozloučeno.

Dle Gratiana (c. 26. C. 27. q. 2.) mohl jeden z manželů i proti vůli druhého sliby složiti a tak manželství rozloučiti. Roland (Alexander III.)¹⁾ vypočítává 8 případů, kdy *matrimonium initiatum* ihned za rozloučené pokládáno: Když jedna strana zasnoubila se s osobou třetí a zasnub ten tělesně dokonán (tím tento zasnub *de futuro* stal se hned *sponsale de praesenti* = manželství), dobrovolným tělesným skutkem s osobou jinou, únosem, kouzlem, vstoupením do řádu, dopuštěním se těžkého zločinu, zdoluhavou nemocí, aneb zajetím.

Značný pokrok v té příčině učinilo zákonodárství Alexandra III., který sice má též jen tělesně dokonané manželství, kromě případ smrti, za absolutně neroz-

¹⁾ Tak čteme v traktátu Gottveigském *de matrimonio*, viz Freisen: *Geschichte des canon. Eherechts* str. 164. násl.

lučné, rozvížitelnost tělesně nedokonaného svazku záležel však jen od manželů v případě, kdy jeden neb oba slavné sliby složil, jinak vyhrazena jsouc jen papeži (c. 2. 7. X. III. 32.)

2. Prvý případ byl od těchto dob obecně uznáván a na něm tridentským za dogma prohlášen (sez. 24. can. 6.). Že však tělesně nedokonané manželství lze rozloučiti dispensí papežskou, bylo dlouho kanonisty, hlavně skotisty, popíráno.¹⁾

Za důvod této moci papežské uváděno, že může-li papež dispensovati od slavných slibů, jimiž se manželství tělesně nedokonané rozlučuje, tím spíše může rozloučiti takové manželství, které se sliby těmito ruší, po zásadě: »si vinco vincentem te, a fortiori vinco te.«²⁾

Jakkoli není de fide, že moc tato papeži přísluší, nelze ji přece bez nebezpečí popírati, poněvadž sv. Stolicе skutečně moc tuto vykonávala a vykonává, a to někdy i proti vůli druhého manžela. Právo, které si manželé, uzavírajíce smlouvu, zadali, ustupuje rozvažující moci papežské, již přísluší o slibech věčících rozhodovati a mocí klíčů smlouvu manželskou za jistých okolností právního účinku zbaviti. Vnitřní důvod rozvížitelnosti manželství tělesně nedokonaného v tom dlužno hledati, že právně a dle smlouvy jsou sice tací manželé jedno tělo, nikoli však skutečně. Takové manželství, ač je pravým a svátostným (ratum), není přec úplným obrazem spojení Krista s církví, nejsouc utuženo nejpevnějším poutem tělesného obcování, poutem fysickým, a proto jest rozlučitelné, ovšem jen tehdy, je-li mravně jisto, že nikdy tělesně dokonáno nebylo a mluví-li pro rozlučení závažné důvody. Že manželství »initiatum« již záhy rozlučováno bylo, tomu svědčí odpor Řehoře I. proti mluvení práva římského, že by autoritě církevní příslušela také moc, rozlučovati manželství tělesně dokonaná. Volnou v té příčině druhdy praxi omezil Alexander III., stanoviv, že roz-

¹⁾ Schnitzer I. c. str. 599 pozn. Opírali se o učení tridentské o nerozlučnost manželství.

²⁾ Benedicti XIV. »Dei miseratione« § XV. a odpověď S. C. C. ad archiepiscopum Varšaviensem 16/6 1894.

loučení svazků tohoto druhu státi se může jen slavnými sliby klášterními, aneb »per iudicium Ecclesiae«.

Že tato moc papeži přísluší, dovozuje sv. Alfons z moci, kterou má papež nad sliby věřících, a srovnává manželství to se sliby, od nichž papež dispensuje, praví: »In iis, quibus ius divinum votum habet a voluntate humana, prout in votis, in iuramentis (a v našem případě je tou vůlí manželský souhlas), certum est apud omnes, Papam habere facultatem dispensandi; tunc enim, licet ipse non auferat ius divinum, aufert tamen fundamentum obligationis, quam homo sibi imposuit actu humano: quo sublato, cessat iuris divini obligatio.«¹⁾

Jinak tomu arci při manželství tělesně dokonaném, kde k poutu lidské vůle přistouplilo i pouto fysické.

Proto směrodatným jest pro věřící výrok Benedikta XIV., že nemůže býti více řeči o tom, příslušeli papeži právo dispensy z manželství tělesně nedokonaného, »cum hodie opinio affirmativa sit communis inter theologos et canonistas et in praxi recepta« (quaest. can. q. 479.)²⁾

Důvody, z nichž tělesně nedokonané manželství k žádosti manželů se rozlučuje, jsou trojího druhu; jsou to důvody, týkající se způsobu uzavření manželství, a pak ty, jež plynou ze změněného vzájemného poměru manželů a z povinnosti manželů k manželství. Tedy na př. nepřekonatelný odpor, který vylučuje naději na smíření manželů, obava velikého pohoršení, odůvodněné podezření nemohoucnosti a poloviční důkaz nedostatku manželské vůle, nakažlivá nemoc vyskytnuvší se během manželství, obava odpadnutí od víry a j. v.

V případě skoro nemyslitelném však, že by snad sv. Stolicе dala dispens bezdůvodně, má Gasparri (se

¹⁾ Theolog'a moral. de matrim n. 1119.

²⁾ Hojně příkladů z dob pontifikátu Pia VII., Řehoře XVI. a Pia IX. uvádí Perrone, z dob dřívějších Schmalzgrueber IV. XIX n. 46 Dnes rozhoduje o dispensích těch S. C. C. a S. C. Off., zřídka však dispens se udílí.

Schmalzgruebrem, Sanchezem a j.) za to, že by dispens platnosti neměla.¹⁾

3. Druhý způsob, jímž rozlučuje se manželství tělesně nedokonané, jsou slavné sliby klášterní.

Vzájemné právo, které si manželé, uzavřevše smlouvu manželskou, dali, ustupuje právu vyššímu, právu Boha, jemuž jeden z manželů neporušenost těla svého zaslibuje a jemuž v první řadě právo na všechny statky člověka, tedy i na tělo jeho, náleží.

Proto definováno sněmem tridentským (sez. 24. kan. 6.): Řekl-li by kdo, že manželství svátostně tělesně nedokonané slavnými sliby se nerozlučuje, budiž vyobcován.

Neníť zajisté příčina, proč by nemohlo býti takové manželství rozloučeno, má-li se tím dosáhnouti vyššího dobra. Bezpráví se tím druhému manželi neděje, poněvadž je mu svobodno v nové manželství vstoupiti; nečiní se tím však také násilí nerozlučnosti manželské, poněvadž tato plně přísluší teprv manželství tělesně dokonanému, jímž manželé stávají se jedno tělo.

Mocí, sobě Kristem svěřenou, rozlučuje církev dispensi tento druh manželstev za jistých podmínek, a k těm počítá jednou pro vždy na prvním místě slavné sliby, nikoli pouhé vstoupení do řádu. Moc slavných slibů, rozloučiti manželství tělesně nedokonané, neplyne tedy z práva božského, jak domníval se svatý Tomáš (suppl. III q. 53. a. 2.), nýbrž z práva církevního. Poněvadž slavnostnost slibů je původu církevního, jest i ona manželství rozlučující síla, která v nich spočívá, původu církevního. Církevním zřízením je, že že slavné sliby mají tuto moc rozlučovati manželství tělesně nedokonaná, nikoli však, jak domnívalo se římské civilní právo (l. 53. § 3. C. de Episcopis et clericis 1., 3), že by měly moc rozlučovati také manželství tělesně dokonaná.

Použije-li tedy jeden z manželů právem mu příslušejícího dvouměsíčí a nedokoná tělesně manželství, aneb je-li dokázáno, že i po této době manželství tě-

¹⁾ Gasparri: Tractatus can. de matrimonio II. str. 248.

lesně nedokonal a vstoupiv do kláštera složil slavné sliby, tím samým i manželství rozlučuje.

4 Manželství osob nepokřtěných, ať tělesně dokonané či nic, dá-li se jedna z nich po sňatku pokřtiti, rozlučuje se též výsadou víry v často vzpomenutém případě apoštolském (*privilegium Paulinum*).

Připomínám jen ještě, že o původu této výsady panují dva názory. Jedni mají ji za výsadu práva lidského, které dáno bylo apoštolem jen obci Korintské mocí apoštolskou, a po té teprv Apoštolskou Stolicí rozšířeno na celou církev. Jiní učí, že jest práva božského, od samého Krista ustanoveno a apoštolem toliko prohlášeno. Tento název je obsažnější a vlastní všem těm, kdož učí, že není v moci papežově rozloučiti manželství nepokřtěných.

Jedná se vždy jen o platný, ať tělesně dokonaný či nedokonaný svazek osob, z nichž jedna po sňatku dá se pokřtiti a druhá, nepokřtěná, přes vyzvání nechce s ní v manželství setrvati, aneb nechce s ní tak manželsky spolužít, aby pokřtěné straně nebyla přímou aneb nepřímou příčinou k těžkým hříchům nejen proti víře, nýbrž vůbec.

Jak toto opuštění manžela pokřtěného aneb nechota žít s ním *sine contumelia Creatoris*, tak i vyzvání k návratu, či pokojnému spolužití s manželem pokřtěným, jest nezbytnou podmínkou této rozluky.

Vyzvání (*interpellatio*) děje se od biskupa manžela pokřtěného, stačí však i vyzvání mimosoudní. Lze-li důvodně předvídati, že tato výzva bude nemožnou, škodlivou, aneb jistě bezvýslednou, lze z ní Apoštolské Stolicí dispensovati; důvody však této dispense musí býti tak závažné, že spíše lze mluvit v tomto případě o prohlášení nezávaznosti, než o dispensi od *interpellace*.

Jakmile *interpellace* manžela nepokřtěného bezvýsledně se stala nebo manžel pokřtěný dispens papežskou od předsevzetí *interpellace* obdržel, nic novému jeho sňatku nebrání a na základě tom uzavřené manželství je platno, i kdyby pak nevěřící strana prohlašovala, že chce v míru se svým bývalým

manželem žíti. Manželství první rozlučuje se novým sňatkem manžela pokřtěného, a teprv potom možno je také nepokřtěné straně v nový sňatek vstoupiti. Kdyby pokřtěný manžel v nový sňatek nevstoupil, jest manželství to stále platným.

V dějinách potkáváme se s tímto způsobem rozluky manželství dosti často. Sv. Otcové citují v té příčině sv. Pavla a vykládají v příkladech, co znamená slovo »discedere«, jímž apoštol rozluky manželství tohoto druhu dovoluje. Nemluví-li o nějaké dispensi, po níž manžel pokřtěný měl by nepokřtěného vyzvati k pokojnému spoluzítí, nesmíme z toho usuzovati, že by byli výzvu tuto zavrhovali. Máme však již příklady z nejstarších dob, že dispensováno bylo od této výzvy, na př. na synodě toledské r. 633.

Veliká plnomocenství v té příčině udělována byla v 16. století, a ta k vývoji této výsady nemálo přičinila.

Od dob Pia V. platí zásada: in dubio (de valore matrimonii inter infideles contracti) iudicium sit in favorem fidei, t. j. manžela pokřtěného. Kongregace sv. Officia prohlásila instrukcí, danou apoštolskému vikáři gallas. černochoů (11. VII. 1866), za názor svatě Stolice praxi, která rozvížitelnost platných sňatků osob nepokřtěných jen v případě výsady apoštolské připouští.

Po občanském zákonu rakouském (§ 136 obč. zák.) není manželství osoby, která dala by se pokřtiti, rozvížitelným, leč jen z příčin uvedených v § 133—135.

5. Poznámka. Poněvadž každé řádné manželství křesťanů samo v sobě jest svátostí (Arcanum), jest jí i manželství všech platně pokřtěných nekatolíků, ať uzavírají je mezi sebou, aneb s osobami katolickými. Nezáleží, ví-li akatolík o tom, že svátost přijímá: ať chce nebo nechce, jen když chce platnému manželství a sňatku jeho nebrání překážka přirozeného nebo pozitivně božského a církevního práva. Proto vše, co pověděno o jednotě a nerozlučnosti manželství svátostného vůbec, platí i o manželství akatolíků, jelikož křtem jest jejich manželství svátostí a křtem vzali na se pod-

danství církve. Proto jest stálým učením a praxí církve, že bludaři aneb od církve odpadlí právě tak jako katolíci před církví jen svátostné, aneb žádné manželství uzavírají.

Okolnost, že sami aneb stát nepokládá je za poddané církve a že tedy předpisů církve, uzavírajíce aneb rozlučující manželství, nedbají, na věci nic nemění. Nedbají-li jich, jsou manželství respektive rozluky jejich neplatny, třeba se o tom dosud církev nevyslovila, pokud jednání o těchto sňatcích před forum její nepřišlo.

Že nepokládá je církev za zbaveny poddanství svého, třeba sběhy byli, nejednou prohlásila (S. C. C. 19/1, 1605, 26/8. 1612, 2/8. 1725, 29./7. 1780 ad episc. Rosnaviensem; Denzinger: *Enchiridion* n. 1350 násl.; *Benedictus XIV. »Singulari«* § 13. etc.), neboť nechce, aby odboj jejich sloužil jim snad k pohodlí a obcházení přísných zákonů církevních. Ty, kteří se snad v bludařství neb schismatu zrodili, církev, jak obecně za to se má, z milosrdenství všemi zákony neváže, jistě však, jak uvedená rozhodnutí dokazují, je zavazuje svými předpisy o překážkách a nerozlučnosti manželství.

Tomu svědčí nejnovější prohlášení sv. Stolice, týkající se závaznosti formy tridentské v říši německé (*»Provida«* ze dne 15. dubna 1906), jímž prohlášena i pro akatolíky v říši německé za nezávaznou forma tridentská. Zákona takového vydání by církev nemohla, kdyby nepokládala akatolíků za své poddané a nepřislušela jí moc, rozhodovati o platnosti neb neplatnosti sňatků jejich.

§ 11. O rozvodu.

1. Z učení církve, že manželství jest svazek nerozlučný, nijak neplyne, že by manželé za všech okolností povinni byli v manželském spoložití setrvati. Církev uznává jisté důvody, z nichž spravedlivě lze rozloučiti spoložití manželské, aniž by však tím svazku manželskému bylo ublíženo, a toto rozloučení společenství manželského jmenujeme rozvodem. Mohou nastati případy, kdy bylo by spoložití manželů nesnesitelným

břemenem, ano snížením svazku manželského, a tu z právních důvodů lze spolužití přerušiti.

Rozvedením od stolu a lože rozumíme tedy rozloučení manželského spolužití a zrušení práv a povinností z něho plynoucích, nikoli však zrušení práv a povinností, z manželství plynoucích, poněvadž svazek trvá, byť i spolužití na čas aneb trvale rozloučeno bylo.

Rozvedení manželského spolužití může týkati se buď jen lože, aneb lože i stolu, t. j. úplného spolužití; může býti trvalé, aneb jen dočasné; zaviněné, aneb nezaviněné; stanovené ipso jure (právem samým), aneb soudním nálezem (per sententiam iudicis).

Rozvod od lože nastati může buď vzájemnou dohodou, za účelem křesťanské dokonalosti (1. Kor. 7, 5.), aneb z jiných důvodů, na př. trpí-li jeden z manželů nemohoucností, která teprv po sňatku se dostavila, aneb je-li jisto, že pro nějakou tajnou překážku domnělí manželé v neplatném manželství žijí a dispense dosud se jim nedostalo, nastupující překážkou a j. v. Nejčastějším však je rozvod od stolu a lože, a ten je buď trvalý, aneb dočasný. K oběmu pak potřeba zákonných důvodů.

2. Důvodem k trvalému rozvodu od stolu a lože jest a) vzájemná svobodná dohoda vstoupiti do kláštera aneb přijmouti vyšší svěcení, a b) cizoložství jednoho z manželů. První důvod vyplývá ze vzájemné dohody manželů a touhy jednoho, neb obou po životě dokonalejším. Jsou-li oba manželé mladí, nelze jednomu z nich do kláštera vstoupiti a slavné sliby učiniti aneb svěcení přijmouti (mám na zřeteli manžely, kteří manželství své tělesně dokonali, tak že toto nemůže více býti rozloučeno), aniž by také druhý slavné sliby složil.¹⁾ Výjimečně povoluje se jednomu manželu vstoupiti do řádu, aniž by i druhý tak učiniti musil, jen tehdy, je-li druhý pokročilejšího věku a není obavy nezdrželivosti a složil-li, ve světě trvaje, jednoduchý slib ustavičné čistoty. O tom ovšem rozhoduje biskup.

¹⁾ c. 21, 25. C. 27. q. 2.

Jen vstoupí-li žena, porušivši věrnost manželskou, do kláštera, netřeba muži i mladšího věku do kláštera vstoupiti a stačí jednoduchý slib čistoty. Po smrti její lze mu v nový sňatek vejít.

Rozvod tohoto druhu církev dovoluje jen z nejvážnějších důvodů.

Také rakouský občanský zákoník (§ 103.) má vzájemnou dohodu manželů, splnění jisté podmínky, o nichž soud civilní rozhoduje, za dostatečný důvod rozvodu.

Příčinou trvalého rozvodu může však býti též jen jedna strana, poruší-li cizoložstvím věrnost manželskou. Dřívější právo, přidržující se sv. Otců, přímo ukládalo za povinnost manželu nevinnému, aby odloučil se od vinníka, by snad další spolužití nebylo vykládáno za schválení cizoložství.¹⁾ Sv. Augustin však napomíná věřících, aby tuze nezdráhali se s manželkami, které pro cizoložství propustili, zase se smířiti, když provinění svého litovaly. Proč muž věřící, praví světec, nepřijal by ženy, kterou církev přijímá? Aneb proč by žena neměla odpustiti muži cizoložníku, který se kaje a jemuž Kristus odpustil? Když Písmo sv. bláznem a bezbožným nazývá toho, kdo chová cizoložnici, mluví o takové, která, prohřešivši se, toho nelituje a od počaté ohavnosti nechce upustiti.²⁾

A to je normou dnešní praxe církevní.

Formální, úplné a mravně jisté cizoložství dává nevinné straně právo domáhati se trvalého rozvodu svého manželství. Jest jí sice volno cizoložnému manželu odpustiti, za některých však okolností jest i dnes jeho mravní povinností na rozvodu státi, aby nezdálo se, že snad jednáním svým cizoložství druhého schvaluje. Aby však takové doživotní rozvedení se uskutečnilo, vyžadoje se rozhodnutí soudce církevního, neboť samovolný rozvod manželů není možný. Soudce církevní rozhodne na rozvod jen tehdy, je-li cizoložství dokázáno dle předpisů soudního řádu, ale může před

¹⁾ S. Hieronymi Commentar. in Math. I. III. in ep. XIX. 4. Pastor Hermae I. II. mandatum.

²⁾ De adulter. II. 6. 9.

konečným rozsudkem prozatímně odloučení manželů naříditi. Rozloučení však možným není, když druhý manžel sám proti věrnosti manželské se prohřešil, aneb cizoložství manžela podporoval (dovolil, zavinil, schválil), aneb když vinu vinníkovi odpustil, buď výslovně, aneb pokračováním v manželské souloži. Aby bylo cizoložství důvodem trvalého rozvodu, musí býti formálně a materiálně úplné, tak že nestačí jen pouhý pokus, spáchané vědomě a dobrovolně. Rovny jsou cizoložství v té příčině i zločiny proti přirozenému ukájení pudu pohlavního (sodomia et bestialitas).

I přes soudní rozvedení mohou však manželé, kdykolise smíří, zase manželské spolužití obnoviti. Nevěrný manžel k tomu přistoupiti má povinnost vždy, kdykoli toho nevinná strana žádá. Nevinná strana má právo, kdykoli za obnovu manželského spolužití žádati, nemusí však k danému návrhu přistoupiti. Církev byla vždy o právu manžela zrazeného přesvědčena, a proto z důvodu cizoložství, které mravně na jisto postaveno bylo, nikdy se rozvodu nevzpírala. Ano na sněmu tridentském nescházeli i Otcové (Pallavicini l. 22. c. 4.), kteří mluvili pro úplnou rozluku takového manželství, jako v církvi řecké. Největší část Otců však byla toho přesvědčena, že po smyslu Písma sv. a učení Otců manželství tělesné dokonané rozloučiti nelze ani v případě cizoložství.

Církev východní, jak již pověděno, dovoluje nejen z cizoložství tělesného, nýbrž i z cizoložství duchovního, jímž rozumí odpad od víry, rozluku manželství, neuznávajíc trvalého rozvodu po našem smyslu. Rozvod přý není nikde v Písmě sv. odůvodněn a jest institucí církve římské, která volí tuto střední cestu mezi manželstvím a rozlukou jeho, aby v praxi svůj pojem nerozlučnosti manželství provést mohla.¹⁾

Přes to však přece ve všech skoro zemích církve východořecké se dnes s rozvodem setkáváme, ovšem, že je to jen jakési provisorium, které má sloužiti k usmíření manželů a které na konec vede k rozluce.

¹⁾ Milaš l. c. str. 81.

3. Ač Kristus, mluvě o rozvodu, jen jedinou příčinu, cizoložství, za důvod uvádí, poněvadž podstatu a trojí dobro manželství nejvíce ohrožuje, zná právo církevní důvody ještě jiné, které však způsobují rozvod toliko dočasný

O tom platí zásada, že rozvod z příčin právem církevním stanovených může jen tak dlouho trvati, jak dlouho trvá příčina, která jej přivodila.

Důvody, které zase musí býti dokázány, aby na jejich základě soudce církevní pro rozvod rozhodl, neboť i zde samovolný rozvod manželů se vylučuje, jsou:

a) Cizoložství duchovní, t. j. odpadne-li jeden z manželů od víry, aneb upadne-li v blud. Hrozí-li tím víře věrného manžela zvláštní nebezpečí, může tento manželské spoluzití přerušiti, musí však vrátiti se, jestliže se odpadlík kajícně vrátí.

Kdyby však u víře věrná strana mezitím do kláštera vstoupila, má duchovní cizoložství za následek rozvod trvalý a strana nevinná není povinna vrátiti se k zbloudilému manželů, i kdyby se obrátil.

b) Hrozí-li jednomu manželů ze společenství manželského skutečná zkáza duševní (*periculum animi*), tu hledí ohrožený z blízkého nebezpečí vzdálenější učiniti; není-li tak možno, lze mu druhého manžela, který jest příčinou nebezpečí k hříchu, opustiti (Mat. 10. 36. násl.; 18. 8. násl.).

Jsou to pravidelně hříchy proti víře, aneb čistotě, tedy důvody práva přirozeného, pro něž lze v tomto případě spoluzití manželské ihned, ne však samovolně, rozvésti.

c) Trýznění a ohrožování života (*saevitia, periculum corporis*). Poškozuje-li jeden manžel hrubým nakládáním, trýzněním aneb tajeným nebo veřejným ohrožováním života zdraví druhého, jest to dostatečným důvodem, aby ohrožený u soudce církevního za rozvod žádal. Má-li spoluzití obnoveno býti, musí vinník dáti záruku, že druhého manžela nebude více ohrožovati.

d) Zlomyslné opuštění (*affectata absentia*) po výslovném znění tridentina nemůže býti příčinou rozluky (24. cn. 5.), jest však dostatečným důvodem rozvodu. Totéž platí o

e) nepřekonatelném odporu manželů proti sobě (molesta cohabitatio) a plynoucích z toho nesvářů.

Sporno jest, zda nebezpečné a odpor vzbuzující nemoci tělesné a duševní mohou býti příčinou rozvodu vedle práva církevního. Je-li nemoc nezaviněná, byť sebe těžší a nakažlivá, nemůže býti příčinou rozvodu, neboť právě takové těžké chvíle jsou zkušebním kamenem lásky a věrnosti manželů. Jinak tomu ovšem při zaviněných, zvláště venerických nemocech.

4. Shrňme-li tyto důvody dočasného rozvodu, lze je všechny uvést na cizoložství a ohrožení vlastní osoby, v něž také zahrnouti se dají početnější sice, avšak podobné důvody rozvodu po rakouských zákonech občanských (§ 109. obč. rak. zák.).¹⁾

Církevní rozvod nemůže u nás býti povolen, není-li k tomu důvodův, obsažených v §§ 207.—210. instrukce pro soudy manželské.

Ti, kdož samovolně spolužití manželské přerušili aneb rozvedeni jsou jen soudem světským, musí farář ke smíru, respekt. k vyžádání si rozsudku církevního přiměti. Každému soudu předcházející musí pokus smíření, a teprv když se nezdaří, zavede komisař, jež soud jmenuje, vyšetřování a zavede protokol, na jehož základě soud ihned vynese rozsudek na rozvod, aneb zavede probační proces v plné formě, a po té vynáší rozsudek, který musí obsahovati příčinu rozvodu. Rozvedení manželé mohou však kdykoli zase spolužití manželské obnoviti.

Nechtějí-li vyžádati si rozsudku soudu církevního, nejsou hodni rozhrěšení (synoda pražská 1872 str. 21.)

Dokáže-li původce rozvodu, že splnil podmínky, které mu za příčinou obnovení spolužití uloženy byly, rozkáže soud druhému manželovi, aby se opět v život manželský vrátil. Jen v případě rozvodu trvalého záleží to na jeho dobré vůli, sám-li se podobného zločinu nedopustil.

¹⁾ König (Archiv LX. 412.) vidí v důvodech rozvodu toho kterého zákonodárství výši pojmu, jaký národ ten o manželství si utvořil.

5. Účinky rozvodu záleží v tom, že ač svazek manželský je rozvodem nedotčen, manželé nejsou vázání spolužitím, tudíž také ne společným bydlením. Při trvalé separaci rozhodne soudce též o majetkových poměrech rozvedených, aneb, což je u nás případ obvyklý, odkáže manžely k soudu civilnímu. Při rozvodu dočasném učiní jen provisorní opatření co do alimentů a jiných, ač i to v našich dobách ponechává se soudům občanským.¹⁾

Po zákonech církevních stanoveno, že děti ponechány býti mají straně nevinné, aby je nákladem cizoložného manžela živila a vychovávala. Jen v případě, že by tou nevinnou stranou byl nevěřící aneb odpadlík, aby víra dětí nebyla ohrožena, odevzdávají se děti manželů katolickému, byť i vinnému. U nás rozhodují také o věcech těchto soudy občanské po §§ 117, 142 a 759.

6. Částečným omezením manželského spoluzití je manželství pokulhávající (*matrimonium claudicans*). Je-li manželství platně uzavřeno, jest vždy platné a nemůže žádnou potomní překážkou býti co do svazku rozloučeno. Dostaví-li se však taková překážka, když již manželství jest uzavřeno, nemůže mu více brániti ani je vylučovati, jeden aneb oba manželé však následkem této překážky ztrácejí právo žádati na druhém manželu povinnost manželskou. Manželství v tomto případě pokulhává.

Překážky, které mohou po uzavření manželství nastati, jsou: švakrovství, vzešlé ze soulože manžela s osobou, která je spřízněna s manželkou a naopak (*affinitas superveniens*), duchovní příbuzenství a slib čistoty.

Biskupové a ordináři mají dispensační právo ve všech těchto případech. Proto přece však propůjčuje Poenitentiaria pro překážku švakrovství přístupného a slibu čistoty, učiněného před sňatkem, zvláštní plnomocenství, ve zvláštních případech i zpovědníkům.²⁾

¹⁾ Henner: Právo církv. str. 714.

²⁾ Leitner l. c. str. 617.

Církev západní pokládala cizoložství za jeden z nejtěžších zločinů, proto však přec nešla tak daleko, jako církev východní, aby je měla za důvod rozluky manželství. Přísné odsouzení hříchu tohoto evangeliem (Mat. 5. 32.; 19. 9.), jakož i prastarý obyčej uvaliti naň veřejné pokání, na jehož dobu manželské obcování se zakazovalo, mělo za následek, že nevinná strana nabyla práva cizoložného manžela propustiti. Když pokání bylo vykonáno, mohl nevinný manžel, ale nemusil, manželské spolužití obnoviti. (C. 32. q. 1.)

Tomu učí i Gratian o dobrovolném a vědomém cizoložství jako příčině rozloučení manželského spolužití (C. 32. q. 6, 7; c. 5. C. 34. q. 1.), nebyl-li snad druhý manžel příčinou jeho, neodpustil-li je a sám-li se ho také nedopustil. Gratian zná také duchovní cizoložství, t. j. odpad od víry, a každé nebezpečí těžkého hříchu jako příčinu rozvodu a neméně i to, že život dokonalejší jednoho neb obou manželů po vzájemné dohodě k rozvodu vede. Za to nezná rozvodu z jakéhokoliv neduhu tělesného, ani malomocenství nevyjímajíc. Rozvod vždy musí spoléhati na příčině, která dá se uvést na tělesné neb duchovní cizoložství. Manželé nemohou samovolně se rozejíti, leč jen po výroku soudce. Toť příčiny rozvodu, již Gratianovi známé.

S těmito vývody Gratianovými souhlasí pozdější kánónisté úplně a Bernard Pavijský ve zvláštním titulu „de divortiis“ rozlišuje již mezi částečným a úplným, dočasným a trvalým rozvodem.

Tento titulus Bernardův přešel do zákoníka Řehoře IX., který přidává mezi důvody rozvodu ještě úklady o život manželův, a po té pozdější zákonodárství jen málo již přičinilo.

Nejpamátelnějším jest dogma sněmu tridentského, jímž dosavadní praxe církve za článek víry prohlášena a klatbou pohroženo všem těm, a to byli novotáři věku 16. i budoucí, kdož z bludu církev viní, jestliže z různých důvodů má se za přípustný rozvod od stolu a lože na určitý a neurčitý čas (sess. 24. c. 8. de sacr. matr.).¹⁾

¹⁾ Schnitzer l. c. str. 607 řásl.

Tážeme-li se, jak srovnává se kánon ten se slovy Kristovými, který zná toliko jednu příčinu, z níž žena může býti propuštěna a spolužití manželské rozvedeno, k tomu odpovídají bohoslovci s Perronem ¹⁾ as takto:

Poněvadž toliko cizoložství opravňuje trvalý rozvod, i kdyby vinník zločinu litoval, čehož při ostatních příčinách není, které také neodporují přímo dobré věrnosti tak, jako cizoložství. A druhou příčinou jest okolnost, že ostatní důvody rozvodu nejsou tak výlučné manželství jen vlastní, jako cizoložství, neboť jsou společny manželství i všem ostatním společenstvím. Tak pro odpadlictví, svádění ke hříchu, trýznění atd. odchází nejen žena od muže a naopak, nýbrž i děti od rodičů, rozcházejí se bratři a přátelé, poněvadž Kristus tak rozkázal. ²⁾ Cizoložství však vlastní jest jen manželství, a porušením věrnosti manželské nejvíce otřeseno jest manželství, čehož následek jeví se ne v roztržení svazku, nýbrž spolužití po zásadě: *Frangenti fide, fides frangatur eidem.*

§ 12. Moderní snahy o rozloučení manželství.

1. Že manželství křestanů platně uzavřené a tělesně dokonané co do svazku, nikoli však co do spolužití, jediné smrtí jednoho z manželů se rozlučuje, jest učením církevním, o němž nesmí katolický křesťan bez úhony své pravověrnosti býti v pochybnostech.

Jakkoli svátostné manželství jako takové od dob reformace jest předmětem stálých útoků žádostivosti a vášně lidské, přec prudčeji než dříve doráží se dnes, hlavně v Rakousku, na přední vlastnost tohoto svátostného svazku — nerozvížitelnost.

Nelze upříti, že nerozlučnost manželství dotýká se citelně svobody, ba celé osobnosti individua a že jako svazek manželský nerozlučným zákonem jest chráněn, má býti chráněn i jednotlivec, hrozí-li mu snad z nešťastného manželství ztráta spokojenosti celého života, aneb zkáza mravní. Nelze upříti, že jsou chorá man-

¹⁾ De matrim. III. c. 5.

²⁾ Mat. 10. 86 ; 18. 8.; Luk. 14. 26.

želství, kterým snad nejlépe by pomohl operační nůž soudcův, a že nezdá se by štěstím pro oba manžely, kdyby svazek jejich roztržen býti mohl. Jsou smutné obrazy nešťastných manželstev a zdá se někdy, že ani muž ani žena viny tohoto neštěstí nenesou; přihlídneme-li však k nim blíže, vždy leží příčina této poruchy svazku manželského v manželech samých, dle známých slov Schillerových: »Der Übel grösstes ist die Schuld.«

V Berlíně připadá již na 17 skoro sňatků jeden rozvod. Jakkoli z ohledů na rodinu v žádostech za rozvod není uveden vždy pravý důvod, cizoložství, bylo přece již v letech osmdesátých minulého století mezi 100 případy rozloučených manželstev 52 z důvodů cizoložství, tedy z viny manželů. A že poměry dnes nejsou v té příčině lepší, jest jisto.

A za to má, po názoru nepřátel nerozlučnosti, nevěrný manžel ještě býti odměněn rozloučením svazku, na němž se tak prohřešil, a to někdy jen za tím účelem, aby se ho zbavil.

Církev, vycházejíc ze zásady, že blaho jednotlivce musí ustoupiti blahu celku, které nutně nerozlučnosti žádá, má-li manželství cíle svého dojíti, na tom stojí, aby svazek i v tomto případě zůstal nedotknut, třeba spolužití rozvodem bylo zrušeno.

Jednaje o tom, že nerozlučnost je požadavkem přirozeného zákona, a vzpomínaje obtíží, které jednotlivci z ní vzniknouti mohou, praví sv. Tomáš (Suppl. III. q. 67. a. 1. ad 4.): Manželství pro svůj hlavní účel, jenž jest dobro potomstva, má v první řadě na zřeteli blaho obecné; ačkoli také pro druhotný účel svůj odnáší se k blahu osoby, která manželství uzavírá, poněvadž samo o sobě jest prostředkem proti žádostivosti. A proto při zákonech manželských více přihlíží se k tomu, co všem prospívá, než k tomu, co by jen jednotlivci bylo s prospěchem. Jakkoli tedy nerozlučnost manželství brání dobru potomstva u některého člověka (že totiž je manželství jeho bezdětné, ač by snad dítky míti mohl, kdyby v nový sňatek vejíti směl), přec jest s prospěchem dobru potomstva vůbec.

Jsou však i jiné příčiny, pro něž zdálo by se, že lépe jest svazek manželský rozpoutati; ani v těch však církev rozloučení svazku nedovoluje. A právě v těchto případech patrna jest svatost manželství a jeho vznesený účel vzájemné pomoci, jestliže manželé vytrvají, vzájemně se těšíce a podporující. Z milosti svátostné, použijí-li ji, dostává se jim dosti síly, a čím ušlechtleji o manželství soudí, tím méně, spoléhající na pomoc vyšší, po rozluce touží.

A proto církev, přidržující se neochvějných zákonů, na nichž Bůh manželství založil a po nichž je Kristus původní ryzosti vrátil, brání rozluce manželské, prohlášením za neplatné jen ty svazky, které pro nějakou rozlučující překážku nikdy sňatky před tvář církve nebyly. Toto prohlášení neplatnosti buď z nevědomosti, aneb zlomyslnosti často se od nepřátel nerozlučnosti zaměňuje a církvi se výtky činí, že v hájení principu nerozlučnosti není důslednou.

Dějiny neznají případu, že by Apoštolská Stolica byla platný, tělesně dokonaný svazek manželský rozloučila; případy prohlášení neplatnosti nejsou rozlukou manželství; poněvadž tohoto zde nikdy nebylo, nemůže tudíž ani býti rozloučeno.

Za to však chrání jednotlivce svým, až do nejmenších podrobností propracovaným zákonem o překážkách manželských, brání předem manželstvím, která by po soudu lidském nešťastnými býti mohla, chrání jej stálým svým napomínáním, aby jen po zralém uvážení, jak sluší se kroku neodvolatelnému, v manželství vstupoval.

Jakmile však svobodně se rozhodnul, nelze více ani jemu, ani církvi svazek platně uzavřený rozloučiti (vyjímaje 2 svrchu uvedené případy, jedná-li se o manželství tělesně nedokonané), poněvadž jí není dáno o zákonu Božím rozhodovati, aneb z něho dispensovati. A proto všechna světská zákonodárstva, která vedena snahou jednostranně chrániti svobodu jednotlivce, zbavila manželství charakteru nerozvížitelnosti, marně ohlížejí se po vhodném prostředku, jímž by také nutně nerozvížitelnosti svazku manželského nestranně dosti učinila.

Této povinnosti jsou si dobře vědomi ti, kdož zákony světské o manželství dávají, vědouce, že manželství jest základem státu. Bude-li však tento základ státu na sypkém podkladu rozlučnosti, zdaž celá budova obstojí?

A proto jest povinností státních zákonů, chrániti manželství v jeho ryzosti a nerozlučnosti, právě tak, jak církev činí, ovšem, činí-li nárok na to, býti strážcem základu státní společnosti a ochráncem jeho existence.

Již tedy zřetel k společnosti státní, aby dostalo se jí pevného základu v nerozlučné rodině, nutí prozíravé sbory zákonodárné k tomu, aby neponechávaly tohoto státotvorného zřízení libovůli jednotlivcově, který by o trvání jeho svobodně rozhodoval, nýbrž aby také zákony světskými jeho nerozvížitelnost utužily.

To označil krátce a jasně president severoamerických Spojených Států, Roosevelt, mluvě o rozluce manželství, těmito případnými slovy: Neučiníme-li toho, co učinili svými zákony manželskými katolíci, Amerika zhyne.¹⁾

Málo jest však již států, kde by i po zákonech občanských manželství nerozlučným bylo.

2. K jednomu z posledních patří také Rakousko, kde zákony občanské aspoň vůči katolíkům nerozlučnost manželství hájí. Rakouské zákonodárství hovoří v příčině rozvížitelnosti názorům jednotlivých vyznání.

Znamenáme pak v rakouském zákonodárství manželském pět fasí,²⁾ ty však, pokud se jedná o nerozlučnost manželství katolíků, celkem se nemění. V době předtridentské ani církev ani stát nestanovily zvláštní formy, jak by manželství uzavíráno býti mělo. Stát uznával je za svátost, jejíž správa církvi příslušela, a které tím samým nerozlučným bylo. V dobách, kdy vešly u nás v platnost tridentské předpisy o manželství, přijal je i stát za své a autoritou svou chránil.

¹⁾ Časopis »Čech« č. 20. r. 1906.

²⁾ Mayerhofer Ernst: »Handbuch für den polit. Verwaltungsdienst« etc. Wien 1901, V. svaz., pag. 2, 1.

Třetí stadium počíná manželským patentem císaře Josefa II. ze dne 16. ledna 1783, který přešel do občanského zákoníka z r. 1811. Manželství pokládá se tu za smlouvu občanskou, již dlužno lišiti od svátosti a proto rozhodování o ní přináležejí úřadům státním. Úřad duchovní teprve tenkrát, když smlouva jest již hotova, v manželství zasáhne a zaměstnává se pouze posloužením svátostí. Manželství jest však pro katolíky svazkem nerozlučným.

Toto manželské právo občanské, lišící se druhdy i podstatně od práva církevního, nikoli však co do nerozlučnosti, zachovávalo v Rakousku až do dob konkordátu, kdy článkem 10. a patentem ze dne 8. října 1856 zase jurisdikce ve věcech manželských katolíků přiznána církvi.

Pátá perioda začíná článkem prvním zákona ze dne 25. května 1868 (ř. z. č. 47.), jímž zrušeno ustanovení konkordátní a závaznou zase učiněna druhá hlavní část občanského zákoníka z r. 1811 také pro katolíky.

Všecko toto zákonodárství uznává nerozlučnost manželskou katolíků a jejich monogamický charakter. Pro ostatní vyznání a pro ty, kdo k žádné z uznaných náboženských společností nepřísluší, jest manželství svazkem rozlučitelným (srovn. § 111. a § 115. obč. rak. zák., jakož i zákon z 9/IV. 1870 č. 50 ř. z. § 2).

Poněvadž § 111. vázána jsou i manželství smíšená, byla-li v době uzavření sňatku jedna strana náboženství katolického, jest vysvětlitelným útok, který proti tomuto zákonu v dobách našich činí všichni ti, kdož po naprosté svobodě i ve věcech manželských touží. Hlavní důvod, jež pro rozluky manželství, neohlížejíce se na právo božské, a proti § 111. uvádějí, jest ten, že manželství smlouvou se uzavírá a že jako každá smlouva může vzájemnou dohodou aneb za jistých okolností býti zrušeno.

3. Kdyby manželství bylo totožno s ostatními smlouvami občanskými a nebylo smlouvou *«sui generis»*, kdyby obsah a trvání této smlouvy — svátostí, nebylo stanoveno samým zakladatelem manželství,

k čemuž snoubenci jen své ano neb ne přičiniti mají, nemohouce o obsahu jejím rozhodovati, pak nedalo by se pranic proti názoru jejich o rozvížitelnosti manželství namítati. Potom správným bylo by tvrzení jejich, že nerozlučnost sňatků katolických a původně smíšených je nepřirozená, břímě § 111. neúprosně tvrdé, snižující jak státní občany na otroky náboženských domněnek, tak i manželství, které jen svobodou manželů může býti zvýšeno.¹⁾

Potom správným byl by názor, jež čteme v Code civile o manželství, občanské rozlučitelné smlouvě, pak nemohl by Pius IX. ničeho namítati proti občanskému zákonodárství italskému (srov. syllabu č. 67.) a všem ostatním, jimž za podklad sloužil francouzský občanský zákoník, který s manželství všeliký náboženský ráz setřel.

Princip nerozlučnosti stanoven právem božským, od něhož není odvolání. Tážeme-li se, proč Bůh tak učinil, — a otázka ta, pozorujeme-li in concreto to které nešťastné manželství, jichž je v době naší, kdy manželství s trestuhodnou lehkomyšlností se uzavírají, hojnost, je velmi blízká, — odpovídáme: poněvadž rozluka manželství jest pro rodinu i společnost neštěstím a poněvadž rozvod, který z důležitých příčin i zákon církevní a u nás také zákon občanský dovoluje, stačí k odstranění nesrovnalostí, jež by z nerozlučnosti manželství za jistých okolností mohly vzniknouti.

Zda není tam, kde rozluka dovolena a někdy z příčin dosti malicherných, již skutečně frivolní návrh George Mereditha na jakési »manželství na čas«? Manželství žádá od ženy mnohem více, než od muže. Přistupující k oltáři, vzdává se žena všeho, co jí dosud bylo drahým, a důvěřující zcela nezrušitelnému slibu věrnosti, odhodlává se ku všem povinnostem, jež jí manželství ukládá. Jak odhodlala by se k této oběti žena rozvášná, vědouc, že vchází v manželství na čas, na výpověď? Zdaž nespátkovala by v době odkvětu své mladosti, v každé hezčí tváři nebezpečí pro své man-

¹⁾ Dr. Soldát: Za nerozlučnost manželství, »Časopis katol. duchov.« 1906 str. 46. násl.

želství? Zdaž nezačal by propustný lístek Hillelův hráti zase svoji úlohu? Odškodné, jímž se zlu z rozluky plynoucímu odpomáhati má, nemohl by každý muž, který by snažil se sňatek svůj rozloučiti, platiti, a byť i platil, nebylo by tak značné, aby zcela slušnou existenci opuštěné ženě zajišťovalo. A naděje, že by se propuštěná žena zase jako muž provdala, je velmi skrovná, neboť propuštěná žena, jejíž mládí, síla a jará mysl již jest zlomena, málo by as našla nápadníků. Muž byl by vždy ve výhodě, neboť zákonná příčina k rozloučení sňatku vždy by se našla, a již dnes neostýchají se v Paříži někteří advokáti anoncemi mužům v té příčině služby své nabízet. A tak k stávajícím již ženským otázkám existenčním přibyla by otázka nová, daleko palčivější.

O smutném osudu rozloučených žen a dítek může vypravovati oněch 60.000 paní a 100.000 dítek, které v New-Yorku mužové a otcové opustili.¹⁾ Zajisté, že úvaha o tom, co z těchto otců, matek a dítek bude, a úžasně stoupání rozluky manželské a že 1 rozluka na 8 sňatků připadá, vynutila Th. Rooseweltovi, přítomnému na národním kongrese matek, vážná slova: »Usnadněná rozluka manželství je zhoubou národa, kletbou společnosti, opovržením domova, pramenem neštěstí manželů, dráždivem nemravnosti, zlem pro muže, ještě větším však pro ženu.«

V Evropě vypadá to s rozlukou manželskou nej-smutněji ve Švýcarsku, kde v letech 1886—90 připadlo jedno rozloučené manželství na 23·3 sňatků, v Německu na 62, ve Švédsku na 134, v Uhrách na 171, v Belgii na 123, v Rakousku na 244, v Itálii na 370, v Norvéžsku na 376 a v Rusku na 539.²⁾

4. Tážeme-li se po příčinách těchto různých cifer, lze tvrditi, že příčinou tohoto menšího procenta v zemích severních je mrav pozdější ženitby; čím rozvážněji (tedy čím starší) kdo v manželství vstupuje, tím méně myslí na jeho rozluku. Dva jsou však hlavní

¹⁾ S. Chronik z 2. listop. 1905.

²⁾ Srovn. Krose: *D. Einfluss der Konfession auf die Sittlichkeit*. Freiburg 1900. Českého překladu ve Vzděl. knih. katol. svaz. XXV. str. 88.

důvody pro zvýšený počet rozloučených manželstev: státní zákony, které je umožňují, a stupeň zbožnosti a víry v lidu.

Dovolují-li zákony občanské, jako v Americe, rozluku již pro nepovolný temperament (Kentucky), nedostavení se k soudu (Virginie), aneb dokonce z jakéhokoli důvodu, domnívá-li se soudce, že z tohoto důvodu nemohou manželé nadále spolu žít (Washington), pak snadno lze vysvětliti číslce svrchu uvedené a lze říci, že stoupenci »volné lásky« pro svou theorii nemohou si lepších zákonů přát.

Ze zákoníků evropských nejdále v tomto amerikanismu pokročil švýcarský civilní zákon ze dne 23. května 1875, který vedle cizoložství uvádí ještě 7 příčin rozluky a na posledním místě také obapolné svolení manželů, lze li z poměrů usuzovati, že by další spožití manželů s podstatou manželství se nesnášelo. Tento důvod silně připomíná zákonodárství washingtonské, ovšem počet rozloučených manželství neméně.¹⁾

Se stanoviska práva přirozeného staví všichni kánonisté rozluku manželství a mnohoženství respektive monomužství na jeden stupeň, neboť účelu manželství stejně jsou odporny. Není zajisté příčiny, proč by se mnohem více z cizoložství měl vinit ten, kdo více žen pojal (polygamista), než ten, kdo první propustiv, s jinou se oddává (Katechismus trid. II. 8, 19.). Těm, kdo zákony takové dávají, a těm, kdož jich užívají, jest manželství smlouvou, nikoli však svátostí.

Kdyby věčně zelenal se krásný, zlatý čas mladé lásky, jak duchaplně poznamenává Cathrein,²⁾ bylo by snad možno, ovšem ne lidem, nýbrž Bohu, bez velkého nebezpečí pro společnost otevřítí bránu rozluce manželské. Než brzy, jak smutná zkušenost učí, dostavuje se drsná skutečnost a v té právě spočívá při rozvížitelnosti manželství nebezpečí, jež by manželství a tím společnosti hrozilo.

5. A proto všichni rozvášní státníci a mužové, o následcích rozluky manželské přemýšlející, proti roz-

¹⁾ Balt. Kaltner: »Ehe und Ehescheidung« str. 20. násl.

²⁾ Moralphilosophie II. 401.

luce manželské se vyslovili. Sám Göthe vyslovil se pro nerozvlčitelnost sňatku, poukazuje k tomu, jakého dosahu je pro společnost. Savigny, protestant, doznává, že pokud jde o nerozlučnost, za jedno jest s katolíky. Podobně Thiersch za jedno má rozluky s polygamií.¹⁾ Gladstone r. 1890 a americký ministr Phelps, kteří přece v zemích, kde rozluka manželská domovskému těší se právu, nejlépe mohli osudné její následky znamenati, rozhodně proti ní se vyslovili. Ano i o Bismarkovi známo, že nehorlil pro sňatek občanský, který všude jest rozvíjitelným. Proto uvážení hodná jsou slova Oldř. Kra máře, která čteme v Rozhledech XV., str. 1250—59: »Poučným příkladem jsou nám poměry mravní v Haběši (není však potřebí, ani tak daleko jíti!), kde rychlé a snadné rozvody manželstev jsou obyčejem všeobecným. Cestovatelé a missonáři podávají o tom přímo ohybný obraz. Čím pak se liší manželství, jež může býti rozvedeno a jiným nahrazeno a opět rozvedeno, od pouhé prostituce? Žena, která vícekrát od svých mužů odešla a za živobytí dřívějších zase se provdává, čím liší se od nevěstky? Takovéto ženě jest manželství jen pohodlnou záštitou prostituce. Zkrátka, má-li manželství tím býti, čím dle svého pojmu a své podstaty jest, totiž mravním omezením pudu pohlavního, pak musí býti nerozlučné.«

6. Jak velikého vlivu jest náboženství na počet rozvedených manželstev, dokazuje okolnost, že kromě Francie nečiní ani jedno procento uzavřených sňatků ve všech katolických zemích Evropy. Ve Francii až do roku 1884 připadal na 120 sňatků jeden rozvod, po vydání zákona o rozluce manželské potkáváme se zde již r. 1886 s jednou rozlukou na 51 sňatků.²⁾

Abychom vliv různých vyznání na rozluky lépe poznali, nutno srovnati počet rozvodů různých vyznání témuž občanskému zákonu podrobených. Vezmeme zase Švýcarsko. V letech 1876—1890 připadalo na 1000 sňatků v protestantských kantonech: Waadt 42·24,

¹⁾ Thiersch W., Christl. Familienleben, Frankfurt 1857, str. 24.

²⁾ Krose l. c. str. 44. Česk. vyd. str. 88.

Curych 75:61, Šafhusy 76:82, Appenzell 87:03 rozvodů. V katolických: Lucern 14:25, Zug 16:80. Švýc 989, Uri 6:27, Tessin 6:15, Wallis 3:46, Obwalden 0, Nidwalden 0. Kdežto má se počet protestantského obyvatelstva ve Švýcarských ke katolickému jako 3:2, byl v letech 1879 poměr protestantských rozvodů (695), ke katolickým (86) jako 8:1.¹⁾ A k podobným výsledkům přicházíme i v Prusku a Holandsku, srovnáme-li provincie protestantské s katolickými.

Jak málo může brániti vysoký stupeň vzdělanosti mravnímu úpadku a hromadné rozluce manželství, a jak podporuje ji přepych, dokazuje statistika velikých měst. V chudém, katolickém Irsku připadne průměrně jeden rozvod na 4000 manželstev, v bohatém Hamburku a Berlíně již na 20, ano i na 17. Není to tedy nesnášlivost, dí Pavel Bourget,²⁾ nýbrž hluboce cítěná náboženská a sociální potřeba, je to totožnost zjeveného učení a zkušenosti, která činí manželství nerozlučným. Bude-li hráz nerozlučnosti prolomena zákony světskými, nebudou lidské důvody s to, aby hnutí pro svobodný svazek a svobodnou lásku zastavily.

Proto zavedením rozluky nebude nešťastným manželstvím odpomoceno; zde doporučovaly by se právě opačné prostředky, hlavně však obnovený život, dle slov Kristových: Ale já pravím vám, že každý, kdož by pohleděl na ženu ku požádání jí, již cizoložil s ní v srdci svém. (Mat. 5. 28.) Potom bude také méně příčin k rozluce manželství, o níž dí mistr moderní statistiky J. C. Wappäus: K důležitým statistickým datům o stupni mravní vzdělanosti toho kterého státu náleží průměrné číslo ročních rozvodů. Rozluka manželství je závažným důkazem nemravnosti, která ji způsobila, a nemravnosti, kterou zase zplodí, a proto veliký počet rozvodů jasněji ukazuje mravní kleslost, než velký počet nemanželských plodení.³⁾

7. Statistika rozvodů jest statistikou mravnosti v užším slova smyslu. I mravně indiferentní člověk

¹⁾ Krose, I. c., česk. překl. str. 89.

²⁾ P. Bourget: Un divorce, Paris 1904.

³⁾ Handbuch der Geographie und Statistik (Leipzig 1855) str. 217.

musí viděti v soudním rozloučení manželství něco protipřirozeného, neboť manželství jest nejposvátnější tvrzí pozemského života, byť se na ni sebe prudčeji útočilo.¹⁾

Oettingen, protestant, který nestrání právě církvi katolické, neodvozuje smutných zjevů života manželského z příčin jen vnějších, nýbrž z příčin daleko závažnějších. »Daleko správnějším jest stálou veličinu osobních motivů cizoložství a opětovných sňatků osob rozloučených odvozovati z nemravné atmosféry, v níž dnes žijeme. Jinak nedá se tato stálá veličina vysvětliti. Jednotlivá rozluka, aneb cizoložný nový sňatek jest jen výrazem rozšířajícího se zla celé generace.« (Krose l. c. str. 89, českého překladu str. 81 n) Ať jest však manželství z té či oné příčiny rozloučeno, ať vinu toho nese jedna neb obě strany, jest povinností těch, jimž vedení společnosti svěřeno, o to pečovati, by zlu tomuto se odpomohlo. A jediným nejpůsobivějším prostředkem jest vědomí nerozlučnosti manželství. Kolik manželů, kteří dnes v lásce a věrnosti spokojeně žijí, bylo by dnes nešťastných a dávno rozvedených, kdyby v dobách navštívení nebylo jim vědomí o nerozlučnosti síly dodávalo, aby trpělivě snášeli různé kříže života manželského.

Pro nejhorší případy dovoluje církev rozvod od stolu a lože, který není nijak zřízením polovičatým bez sociálně prospěšného významu, neboť netrhá pouta manželského, netvoří nepřekonatelnou propast mezi manžely. Zbavuje tyto jen obtížného někdy spolužití, nebrání však, aby kdykoli zase společenství manželské obnoviti mohli.

Rozluka však není spásným prostředkem nápravy. Byť v prvních dobách nového sňatku rozvedení manželé zdáli se šťastnými, duše jejich nikdy se nenajdou: schází k tomu vzájemná úcta. Tací manželé sami nevěří v platnost svého pseudomanželství, jako tomu

¹⁾ J. Wernicke: Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik. Jena 1898, str. 261.

nevěří lidé, s nimiž se stýkají, třeba jim to do očí neřekli.

O škodách, jaké utrpí výchova dítek, platí totéž, co řečeno bylo při svazcích polygamních.

8. Snahy liberálních advokátů, kteří nejvíce dnes o prolomení »ztrnulé zásady nerozlučnosti pouta manželského« v Rakousku usilují, a sociálních demokratů, kteří tento prostředek rozvrátit rodinu mají za dosti dobrý k dosažení svého účelu, jsou příliš průhledny, než abychom se jimi zde obírali.

Připomínám jen, že to byl vídeňský spolek rozvedených manželoů, který první kroky činil k uzákonění rozlučitelnosti manželství v Rakousku, a to odstraněním §§ 62. a 111. obč. zák. A že snahy ty nejsou marné, dokazuje okolnost, že dostalo se mu dne 22. října 1904 ministrem spravedlnosti dr. Kleinem ujištění, že vláda snahy jeho podporovati bude. Se spolkem tím spojila se v lednu 1905 kulturně-politická společnost pod vůdcovstvím známého židovského advokáta dra Julia Ofnera, a téhož roku také advokátní komora dolnorakouská, která žádá, aby manželství katolíků z těchže příčin, jako manželství nekatolíků mohlo býti rozloučeno, aby odstraněna byla i překážka vyšších svěcení a slavných slibů na prospěch odpadlých kněží, a zavedeno nové právo manželské.

Také advokátní komora česká nezůstala za těmito vzory a přidala se v sezení dne 26. listopadu 1905 k těmto projevům.

Zaznamenáváme ještě, že za týmž účelem ustavila se ve Vídni zvláštní společnost, zvaná »Eherechtsreform« (6./I. 1906), mající za účel nejen odstranění překážky trvajícího svazku manželského (§ 62. obč. z.), nýbrž i odstranění překážek vyššího svěcení a slavných slibů (§ 63. obč. z.), které sňatkům osob katolických v Rakousku brání.

Snahy všech směřují k prohloubení hnutí proti »kruté nerozlučnosti manželství«. O prostředcích a důvodech, jichž užívají, lze říci to, co platí o moderních heslech a frásích v lid vnášených. Všechny mají třípytný háv svobodomyslnosti. Jen vzpomínám výroku člena kulturně-politické společnosti dra. Rosenfelda, (jemuz

přece nenedostává se štěstí lístku propustného a rozluky manželské § 133. obč. z., k čemu tedy tolik ochoty bojovati za ni pro jiné!), po němž není Bůh zakladatelem manželství, nýbrž tato tradice byla prý massám suggerována a znenáhla musí prý býti společnost této suggestce zbavena. V moderním manželství prý nebude smlouvy, nebude prázdných, ideálních slov. Také jeho »*ceterum autem censeo*« jest odstranění nerozlučnosti, hlavně však překážky katolicismu, jež záležel v tom, že po úplném rozloučení manželství akatolíků možno jest osobám rozloučeným v nový sňatek za života rozvedeného manžela vejíti pouze s osobami akatolíckými, nikoli však s osobami katolíckými; (srovň. dvor. dekr. ze dne 26. srpna 1814 č. 1099.).

Lékař dr. Vil. Stekel, také člen této společnosti, snažil se dokázati, že našel manželství i u zvířat, a proto popírá, že by Bůh byl jeho původcem, a doufá, že budoucí doba zlomí zastaralý zákon manželský a popřeje svobodě lásky více volnosti, nežli církve. A Christian z Ehrenfelsu v »*Politisch-anthropologische Revue*« ohřívá staré tvrzení Schoppenhauserovo, po němž normální ženě monogamie stačí, nikoli však muži; poněvadž jest tedy monogamie jednostranně nespravedlivou, má žena muži pohlavní svobodu dovoliti, či jinými slovy: zavedeno budiž mnohoženství.¹⁾

Tato ukázka stačíž. Snad nejedná se všem stoupencům tohoto směru o to, o co snažil se Liebknecht a Bebel, aby ukájení pudu pohlavního bylo tak osobní věcí každého jednotlivce, jako jest ukájení každého jiného přirozeného pudu;²⁾ jisto jest však, že k stejným dojdou výsledkům.

9. Manželství nechybělo nikdy nepřátel, poněvadž klade meze žádostivosti a vášním lidským, bez nichž svět od pádu Adamova nebyl a nebude; největším však útokům vysazeny jsou stěžejné vlastnosti jeho: jednota a nerozlučnost. Znamenajíť dobře jejich nepřátelé, že padnou-li tyto mocné věže, padne s nimi i zřízení manželství a s ním i stávající řád, proti němuž

¹⁾ Srov. »*Volk*« Litoměřice 1896, č. 14.

²⁾ Bebel »*D. Frau*« str. 484.

boj vlastně se vede. O manželství málo se jim jedná, neboť pro ty a takové nikdy svátostí nebylo.

Nevíme, co chystá nám budoucnost v Rakousku na poli zákonodárství manželského; tušíme to však velmi dobře. Massy a jistý druh lidí vždy více jsou přístupni huronskému křiku a frási, než klidné rozvaze a rozumnému slovu. Dojde-li však k rozluce manželské po zákonech občanských, neboť po zákonech církevních nikdy k ní nedojde a dojít nemůže, dojde-li snad i k závaznému sňatku občanskému, nebude věrný katolík dlouho na rozpacích, jak má se zachovati, dobře věda, že nesmí rozlučovati to, co Bůh spojil, a že více sluší Boha poslouchati, než lidí.

K radě sv. Otce Pia X., dojde-li k závaznému sňatku občanskému, bude i nám katolíkům jednati tak, jako činí věrní synové církve jinde; půjdou, uzavřevše po zákonech církevních sňatek na úřad, ne však, aby zde teprv sňatek uzavřeli, nýbrž zákonné formalitě dosti učinili a občanských a civilně právních účinků manželství stali se účastnými, poněvadž stanoviti podmínky, za nichž možno jich dosáti, jest věcí státu. A byť i sebe více katolíků v těchto těžkých dobách zapomnělo na své nejsvětější povinnosti a sňatek jen občansky uzavřeli a rozlučení manželství před státem dosáhli, tolik jest jisto, že církev bude vždy nerozlučnost manželství svátostného hájiti. Důvod toho je ten, že vázána jest slovem Božím, jehož více sluší poslouchati než lidí, a které se nemění a nad nímž církev moci nemá.

Kollsají-li zákony lidské, jestliže s lidmi přicházejí a odcházejí, změnám času se podrobují a duchu jeho hold vzdávají, není tomu tak se zákony božskými: ty jsou nezměnitelný a jako až dosud, tak i v budoucnosti bude si jich církev na výsost vážiti, až zase vrátí se doby, kdy poznají národové přelud, za nímž šli, a vrátí se k církvi, která byla, jest a bude jim jasným, na skále postaveným majákem, který ani brány pekelné nepřemohou, tím méně bouře vášní zaslepených lidí.¹⁾

¹⁾ Kaltner I. c., str. 28.

§ 13. Jak působí svátost na troji dobro manželské.

V míře daleko vyšší dostává se v manželství svátostném manželům trojího dobra, jež ze svazku toho plyne, než jak tomu jest v manželství přirozeném. Příčinou toho je svátostná milost, již dobra přirozeného manželství se posvěcují. Jako v náhradu zmírňují se těmito dobry ony těžkosti stavu manželského, na něž poukazuje apoštol (1. Kor. 7, 28.) slovy: »Trápení těla budou míti takoví,« a tělesnému obcování, jež mimo manželství zavrhovati dlužno, dostává se těmito dobry počestnosti.

1. První dobro jest potomstvo (*bonum prolis*), o němž praví apoštol (1. Tim. 2, 15.) »Žena spasena bude rozením dětí.« Tím nerozumí se však jen plození, nýbrž i vychovávání dítek, jak hned apoštol připojuje slovy: »jestliže setrvá ve víře.«¹⁾ Je-li manželství vůbec obrazem spojení Krista s církví, jest jím zajiště, a to v míře nejdokonalejší, manželství svátostné. A jako ze spojení Krista s církví dítky Boží vzcházejí,²⁾ tak jest i vznešeným účelem křesťanského svazku manželského, množiti řady synů Božích, t. j. těch, kteří k svatosti povoláni jsou, na zemi království Boží, církev, tvoří. A tak jest manželství svátostné nejen zřízeno k rozmnožování pokolení lidského, nýbrž i k tomu, aby se jím církev tělesně šířila (Eugen IV. *Exultate Deo*).

2. Druhým dobrem manželství jest věrnost (*bonum fidei*), kterou si vespolečně manželé moc nad tělem svým odevzdávají a slibují svatého toho spolku manželského nikdy neporušiti, jak patrně ze slov apoštolských (1. Kor. 7, 4): Žena nemá moci nad svým tělem, ale muž; podobně ani muž nemá moci nad tělem svým, ale žena.

Již přirozený a pozitivně božský zákon žádá jednosti manželství. V nekřesťanských svazcích nebylo však této vznešené vlastnosti pro žádostivost, která člověka zaslepovala, porozuměno a i vyvolený národ

¹⁾ Katech. řím. II. hl. VIII. ot. 28.

²⁾ Jan 1, 14, 12; 1 Kor. 12, 12; k Efes. 5, 25; I. Jan 3, 1 násl.

židovský holdoval mnohoženství. V manželství svátostném nemůže býti odchylek od jednosti manželství, má-li svazek ten býti nejdokonalejším obrazem spojení jednoho Krista s jednou církví, mají-li po slovech Písma býti dva v jednom těle.

Věrnost manželská žádá, aby muž a žena milovali se láskou svatou, jako Kristus miluje církev, ne pro vlastní prospěch a libost, nýbrž vyhledáváje jediné užitku této choti své. Obraz však musí skutečnosti odpovídati, nemá-li býti karikaturou.

3. Třetí dobro nazývá se svátost (bonum sacramenti), či nerozlučnost svazku manželského, jenž nikdy nemůže býti rozloučen, neboť: Pán přikazuje, aby žena od muže neodcházela; pakli by odešla, ať zůstane nevdaná, aneb ať se zase smíří s mužem svým, a muž nepropouští manželky (1. Kor. 7, 10.). Již právem přirozeným jest manželství nerozlučno (syllab. prop. 67.), toto dobro však, jak již pověděno, není absolutní, leč jen v manželství tělesně dokonaném. Zoveme dobro to svátostí, t. j. viditelným znamením, které tají v sobě vznešenou pravdu nerozlučného spojení Krista s církví. Jako však Kristus od církve své se neodlučuje, tak i manželům není dovoleno odloučiti se, a odtud znamená slovo svátost i nerozlučnost. Ne každé svátostné manželství jest však dokonalým obrazem spojení Krista s církví, nýbrž jen to, kde ke spojbě duší ve smlouvě manželské přistupuje i spojení tělesné. Spojení duchovní je podstatou, tělesné pak, které se k němu druží, dokonáním manželství, aby jako jeho pravzor spojení Krista s církví, které také ve svátosti křtu tělesně se děje, bylo absolutně nerozlučným.

4. Z těchto vzácných dober, tryskajících z podstaty svátostného manželství, plyne jeho povýšenost nad manželství přirozené.

Jak dalece předčí řád nadpřirozený a milosti pořádek přirozený, v té míře převyšuje manželství svátostné manželství přirozené nepokřtěných, byť i toto v nejširším slova smyslu, převyšuje všechny smlouvy světské, zvalo se též svátostí (sacramentum zde tolik jako sacrum signum). Převyšuje je svým ustanovením, neboť zakladatelem jeho jest Kristus, původce svátosti,

který nadal je milostí svátostnou, již nedostává se sňatkům přirozeným a pro niž daleko vyšší jsou požadavky svazku svátostného, než svazku přirozeného, jak o tom již pověděno.

Manželství svátostné předčí tajemstvím manželský svazek přirozený, poněvadž je nejvěrnějším obrazem spojení Krista s církví, jehož toto bylo jen stínem. Pokud jest tělesně nedokonané, označuje jen duchovní spojení církve s Kristem skrze milost a lásku; jakmile však tělesně dokonáno, znamená spojení Krista s církví skrze jeho tajuplné vtělení, o němž významně dí svatý Řehoř Veliký¹⁾: »V tom vystrojil Otec synu králi svatbu, že mu dal tajemstvím vtělení za družku církev svatou. Lůno pak Rodičky Panny bylo tohoto ženicha ložem svatebním.«

Má-li však spojení manželské, nad něž není něžnějšího, ale také ne pevnějšího, býti obrazem spojení Krista s církví, nutno, aby bylo spojením nejen tělesným, ale spojením duší vzájemnou láskou. Aby však tohoto nejužšího, svatou láskou posvěceného spojení dosáti mohli, toho silami přirozenými nelze, i jest jim potřebí milosti. Tam kde spojení to podmiňovala toliko smyslná náklonnost, spojení to pevnosti nemá. Jediné přátelská láska je pojídlem srdcí lidských trvalým. Aby však láska ta nepohasla a místo přátelství nezaujala chladnost a tak manželství účelu svého neztratilo, o to pečuje milost, která posvátný oheň lásky manželské stále živí.

Že také účelem svým převyšuje svátostné manželství svazky manželské zřízení pouze přirozeného, majíc za účel množiti členy církve a nebe plniti světci, již jsme řekli.

Nejvýše však vyniká nad ním svým účinkem, který záleží z milosti posvěcující, již zdokonaluje a povznáší se přirozená láska manželů, utužuje se nerozlučná jednota a již se manželé posvěcují. Právem proto dí o milosti té sněm tridentský: »Milosti pak, kteráž přirozenou onu lásku zdokonaluje a nerozlučnou sjednocenost utvrzuje a manžely posvěcuje, sám Kristus,

¹⁾ Lib. II. hom. 88. n. c.

posvátných svátostí ustanovitel a zdokonavatel, utrpením svým nám zasloužil. Působí tedy milost ta, jak dří katechismus řím. (II. hl. VIII. ot. 17), aby muž a žena, jsouce páskou lásky spojeni, jeden v blahovlnnosti druhého nalézal svého uspokojení, a cizího a nedovoleného milování a souložensství nevyhledával, a tak aby bylo manželství ve všem poctivé a lože neposkvrněné.¹⁾

Zároveň dává se manželům v této svátosti záruka zvláštních pomocných milostí, jichž se jim v čase potřeby dostane, aby povinnosti manželské ve všech okolnostech života mohli plniti.

Proto také sv. Otcové manželství svátostné velebí, dokazujíce, že je ústavem na právu božském, jak přirozeném tak pozitivním založeným, že jest věcí svatou a náboženskou. Při tom jest jisto, že jak spisovatelé, tak věřící prvních věků pojímali správně i podstatu i vlastnosti manželství křesťanského, byť podrobné vytvoření a zformulování nauky o jeho svátostném charakteru a vlastnostech dokonalo se teprve v dobách pozdějších.²⁾

Proto také od koncilů skoro všech a od papežů doporučováno jako jediný prostředek k zachování společnosti lidské před rozkladem, ovšem však jen takové manželství, jaké Bůh v ráji míti chtěl, jaké chtěl míti Kristus a jeho apoštol, zovoucí je svátostí velikou, to jest manželství jediné a nerozlučné.

Zejména jest to krásný spis Tertullianův († c. a. 240) »Ad uxorem«, jakási závět, svědčící jeho manželce, kde uvádí některá nebezpečí, jež hrozí z manželství křesťana s pohanem víře onoho, kde však jako světlo k stínu podává obraz velebného svazku manželství křesťanského (Ad uxorem I. II. c. 9): »Kde naberu slov, abych vylíčil štěstí onoho manželství, jež církev pojí, obět utvrzuje, požehnání zpečetuje, andělé ohlašují a Otec nebeský za pravé uznává?« A po té líčí štěstí to těmito dojemnými slovy: »Quale jugum fidelium duorum unius spei, unius voti, unius discipli-

¹⁾ K Žid. 13. 4.

²⁾ Dr. Tumpach: Manželství ve světle nejstarších památek. Praha 1901 str. 2.

nae, ejusdem servitutis! Ambo fratres, ambo conservi, nulla spiritus carnisve discretio. Atquin vere duo in carne una; ubi caro una, unus est spiritus. Simul orant, simul volutantur, simul jejunia transigunt alterutro sustinentes. In Ecclesia Dei pariter utrique, pariter in convivio Dei, pariter in angustiis, in persecutionibus, in refrigeriis. Neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri gravis est. Libere aeger visitatur, indigens sustentatur. Eleemosynae sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia (pobožnost) sine impedimento; non furtiva signatio (netřeba se kradmo křížem znamenati), non trepida gratulatio (dĕkŭvzdání Bohu), non muta benedictio. Sonant inter duos psalmi et hymni, et mutuo provocant, quis melius Domino suo cantet. Talia Christus videns et audiens, gandet. His pacem suam mittit. Ubi duo, ibi et Ipse; ubi et Ipse, ibi malus (zlý duch) non est.«

§ 14. Manželství není povinností každého člověka.

Pro tuto vznešenost hájila církev vždy manželství, ač dávala po příkladu a slovech Kristových a apoštolských přednost stavu panenskému proti oběma výstřednostem: i proti jednostrannému přeceňování i proti podceňování.

Církev nesrovnává se s moderními názory těch, kdož tvrdí, že manželství jest přirozenou povinností všech lidí, a ti, kdož neženati jsou, že působí škodu společnosti i sobě a že jsou ohrožením mravnosti. Námítky ty jsou tak staré, jako rady evangelické.

Původce přirozenosti lidské, založiv manželství přikázal, aby tímto člověka jedině důstojným způsobem pečovalo lidstvo jako celek o zachování svého rodu. Příkaz ten však netýkal a nemohl se týkati každého jednotlivce.

To, co vyžaduje blaho jednotlivce, jest povinen činiti každý člověk, nikoli však vše to, co vyžaduje blaho celku. Potřeb společenských je mnoho, a proto mohou někteří za předmět své péče o společnost zvoliti jinou potřebu než rozplozování lidstva, aby předmětu zvo-

lenému lépe se mohli oddati než ve stavu manželském.

Pud pohlavní a láska k dětem je tak obecna a mocna, že valná většina lidí vždy bude pečovati o rozplodování, tak že o mravní povinnosti každého jednotlivce, v manželství vstoupiti, mluvíti nelze.¹⁾

Pud pohlavní však není zase tak mocným, aby neukojení bylo proti přirozenosti. Bůh chce, aby pokolení lidské rostlo a množilo se, a proto dal každému skoro k tomu schopnost, které v manželství užití jest každému na vůli dáno. Jinak mocný pud pohlavní jest přec v moci rozumného člověka, který vyššími pohnutkami veden bez újmy svého zdraví jej může opanovati. Proti přirozenosti jedná toliko ten, kdo rozumu odporuje, který má říditi smyslné žádosti. Avšak rozum nežádá od každého jednotlivce manželství, ve kterém jen pud pohlavní může býti ukojen bez hřlchu. Ba žádati tak ani nemůže, poněvadž plnění této povinnosti ani všem lidem možno není pro nějaký fysický nedostatek (nemohoucnost, frigiditas etc.).

Proto příkaz rajský: »Rosttež a množtež se« byl přikázáním jen prvním lidem. Ostatním lidem jest jen příkazem in genere, povinností lidstva jako celku a požehnáním. A to z důvodu, že plnění této povinnosti ani všem lidem možným není, a i někteří z těch, jimž možným je, musili by k ní býti donuceni pro odpor, který v nich tělesné obcování vzbuzuje. To vše přičít se pojmu manželství, svazku mravního, jež jen svobodnou vůlí uzavřítí lze, a proto o fysické nutnosti manželství, pro niž by je všichni lidé uzavřítí měli, mluvíti nelze.

A proto zákony, manželství všeobecně prikazující, jako byly zákony římské: *lex Julia de maritandis ordinibus* (ze 4. r. po Kr.) a *lex Papia Poppaea* (z. r. 9.) lze vydati jen z nejvyšší státní nutnosti.

Nyní, když rozmnoženo jest již pokolení lidské, nejenom žádný zákon nikoho nenutí, aby ženu pojal, nýbrž spíše panenství co nejvíce se doporučí a každému v Písmě sv. se radí, jelikož je stavu manželského

¹⁾ Kadeřávek: *Morálka filosofická*. Praha 1906 str. 227.

vznešenější a vyšší v sobě svatost a dokonalost obsahuje (Katech. řím. II. 8, 12).

Avšak i ten, kdo jinak schopen jest manželství, může se ho a požitků s ním spojených vzdáti. Bezženství samo o sobě není ani dobré ani zlé, jest mravně lhostejné; stává se však účelem a okolnostmi mravně dobrým aneb zlým. Mravně dobrým jest, má-li pohnutku mravně dobrou. Toto právo zdržlivosti z pohnutek dobrých a vyšších nemůže jednotlivci nikdo uprati. Poněvadž však dle slov Kristových: „Kdo může pochopiti, pochop,“ jest panenství dobro dokonalejší než manželství, a po slovech Pavlových lépe činí ten, kdo panenství přednost dává před manželským stavem (1. Kor. 7. 25.), patrno, že brániti někomu ve snaze po lepším a dokonalejším nikdo nemůže. Tím se nepraví, že ten, kdo žije v coelibátu, již tím dokonalejší jest toho, kdo stavu manželskému přednost dal; může se státi, že někteří manželé, jak životy svatých nespočetné příklady toho skýtají, dospějí k vyššímu stupni dokonalosti než coelibátníci, neboť k pravé svatosti pouhý stav nestačí. Porovnáváme-li však stav se stavem, jest coelibát dokonalosti příměrenější a spíše jí napomáhá a překážky, v cestu se jí stavící, snáze odklízí než stav manželský, a proto Kristem a apoštoly těm, kdož ho pochopiti mohou, doporučen slovem i příkladem.

Tuto vznešenost stavu panického nad manželstvím dekretovalo Tridentinum jako článek víry (sez. 24. c. 6.) slovy: Řekl-li by kdo, že stavu manželskému přednost náleží před stavem panickým aneb coelibátem, a že není lepším a blaženějším setrvati v panenství aneb bezženství, než vstoupiti v manželství, budiž vyobcován.

Bezženství, dobrovolně za příčinou dokonalosti na se vzaté, které pochopiti může jen ten, kdo rozumí vyšším pohnutkám, pro něž je církev jistým stavům uložila, nesmí ovšem srovnáno býti s nuceným coelibátem, který ukládán zákony a zřízeními občanskými jistým třídám lidí a který do jisté míry schopen jest mravnost ohrožovati.

Vůbec soud o bezženství mohou vynést jen ti, kdož si jej zvolili, kdož poctivě v něm žijí a jemu rozumí, a to na základě statistických dat.

Že i u pohanských Řeků a Římanů stav panenský zvláštní úctě se těšil a také u divokých kmenů vážnosti požívá, jest známo; ¹⁾ křesťanský názor o panenství nemohl zůstatí za těmito. Bezženství jest nutnou součástí dokonalého sebezapření a vyšším stupněm následování Krista, jež každý, kdo užívá prostředků církví mu podávaných, poctivě zachovati může.

Je-li dána povinnost bezženství, kterou každý dobrovolně na sebe bere, musí býti dána člověku možnost, by zdržel se ukájení pudu pohlavního, a té do- stává se mu prostředky nadpřirozenými, jichž ovšem užívati musí.

Jako nesmyslným a neodůvodněným je tvrzení o absolutní nutnosti manželského obcování, ²⁾ tak neodůvodněným a zavržitelným je tvrzení opačné starých sekt gnosticko-manichejských a některých Otců prvních století, kteří vidí v manželství jen slabost a koncessi činěnou porušené přirozenosti lidské. O těch již apoštol dl (1. Timot. 4. 1—3): »V posledních časech odstoupí někteří od víry, poslouchajíce duchů bludných a učení ďábelských . . . zabraňujících se ženiti a vdávati . . .«

Jako hájí církev svobodu jednotlivce, věnovati Bohu z touhy po dokonalosti vzácný dar srdce panenského (•jsou panicové, kteří se sami oddali panictví pro království nebeské. Kdo může pochopiti, pochop.« Mat. 19, 12), právě tak energicky odmítá snahy, zbaviti manželství všeho posvěcení a důstojnosti a prohlašovati je snad za nezbytné zlo, aneb dokonce za něco hříšného. Vývody tohoto druhu, s nimiž setkáváme se u Origena, Tertulliana, sv. Řehoře Nyssenského, Jernyma (l. 2. ad Jovinianum) a j., dají se vysvětliti jen zápalcm boje.

¹⁾ Srovnej Schnitzer l. c. str. 8. pozn.

²⁾ Zajímavé je v té příčině doznání jistě nepředpojatého svědka J. J. Rousseaua: Cette nécessité est chimérique et connue seulement de gens de mauvaise vie. Tous ces prétendus besoins n'ont point leur source dans la nature, mais dans la volontaire dépravation des sens.

Církev zavrhuje učení těch, kdož žádají od všech lidí zřeknutí se manželství, a proti hyperasketickému podceňování manželství nejpádněji hájí jeho důstojnost, prohlašujíc je za svátost, a nikoli coelibát.

Také nesnáší se církev s názorem těch, kdož po případu Epikurově nepřátelsky staví se proti manželství jen z té příčiny, že příliš velká břemena manželům ukládá.

Tento názor měl ve staré římské republice i mezi lidmi širšího rozhledu dosti stoupenců. Tak římský censor Quintus Caecilius Metellus, orgán pro zachování veřejné mravnosti, ač v rodinném životě zcela šťasten byl, nazval v řeči své r. 131 př. Kr. manželství břemenem, kteréž prý občanská povinnost ukládá občanům na se vzítí a nésti.

Také Livius (a jiní, jak tomu zřejmě římské zákony proticoelibátní svědčí) pokládal manželství za nezbytné zlo: *sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis (uxoribus) satis commode, nec sine illis ullo modo vivi possit, salutis perpetuae potius quam brevi voluptati consulendum est.*¹⁾

Proto Otcové a spisovatelé křesťanští již v nejstarších dobách z povinnosti k víře křesťanské hájili manželství slovem i písmem jako zřízení božské, věc svatou a náboženskou. Pripomínám naučení o manželství, které dává sv. Ignác, biskup antiošský († 107), v listu k biskupu smyrnenskému Polykarpovi: Slušl pak, aby ženichové a nevěsty sňatek ve shodnutí s biskupem (vlastně s vědomím biskupovým) uzavírali, by spojení jejich dle Boha se dalo a ne dle pochuti (kap. 5.).

Kořene a svátostné povahy manželství hájí Klement Alexandrijský († asi r. 215), homilie pseudoklementske (z konce 2. století), konstituce apoštolské (I. IV. c. 2.), testamentum D. N. Jesu Christi (I. II. c. 1.), kde praví: Tomu, kdo žádá si v manželství vstoupiti, nechť nečiní se překážky, aby smilstvem od ďábla polapen nebyl. Ať uzavře však manželství s pravověrnou ženou křesťanskou, která je s to muže u víře zacho-

¹⁾ Tumpach, Manželství etc. str. 2

vati; sňatek pak ať děje se po předpisu biskupově, jemuž péče ta náleží.¹⁾

A podobně o manželství jako božském a nutném zřízení mluví i Otcové dob pozdějších; hájíce však jeho svatost a dovolitelnost, přece vždy dávají přednost stavu panickému.

Tato otázka má své dějiny a celou literaturu²⁾ již od dob souvěkovců sv. Jarolíma, Joviniana a Vigilantia, kteří právě tak, jako moderní materialisté, nemohli pochopiti vznešenou ideu oběti života panického, neboť tělesný člověk, nechápe těch věcí, které jsou z Ducha božího; nebo bláznovstvím jsou mu a nemůže jim rozuměti, ježto mají duchovně posuzovány býti (1. Kor. 2, 14.).

Stav manželský je nutný, poněvadž lidstvo jen v manželství, dle řádu Bohem daného má se rozplozovati; nutnost ta však není toho druhu, aby jí každý podroben byl a aby se jí nemohl z touhy po dokonalosti vzdáti.

Neníť zajisté větší blaženosti, dí katechismus sněmu tridentského,³⁾ v tomto životě, než když duše nejsouc žádnou starostí světskou roztržita a všecku tělesnou libost v sobě zkrotivši a potlačivši, jediné v konání pobožnosti a v rozjímání věcí nebeských odpočívá. Ježto však dle svědectví apoštolského j e d e n k a ž d ý má o d B o h a v l a s t n í d a r, j e d e n t a k, d r u h ý j i n a k (1. Kor. 7, 7.), a poněvadž manželství velikými a božskými dary je obdařeno, jasně z toho plyne, že d o v o l e n o j e s t m a n ž e l s t v í u z a v ř í t i v š e m, j i m ž n e b r á n í p ř i r o z e n o s t a n e b b o ž s k ý č i l i d s k ý z á k o n p o s i t i v n í. Proto také odmítnouti nutno všechny názory těch, kdož manželství, třeba nevyrovnalo se stavu panickému, pro něž každý od Boha dar nevzal, podceňují, nejvíce ovšem těch, kdož z ohledů prý národohospodářských manželství zakazujíce aneb omezujíce, proti výslovnému zákazu Božímu nebrání svobodnému ukájení pudu pohlavního mimo manželství, ba odvažují se je dovolovati a doporučovati.

¹⁾ Tumpach, I. c., str. 3 nn.

²⁾ Srovn. Leitner I. c. str. 12.

³⁾ I. c. II. 8, ot. 1.

§ 15. Doslov.

Božské a lidské působení proniká se v manželství a dává vznik nové, nesmrtelné bytosti, jejímž údělem je blaženost věčná. Bůh stvořiv konem všemohoucí vůle své duši nesmrtelnou k obrazu a podobenství svému, spojuje ji v jednotu životní s tělem, jehož původci jsou manželé, kteréž proto případně sněm bordeauxský (r. 1868 cp. 6.) pomocníky Božími jmenuje.

A tak je manželství takorba pokračováním tvůrčí činnosti božské, která stvořením světa a prvního člověka viditelně pro člověka počala, a proto nelze, aby manželství bylo věcí světskou (»weltlich Ding«), toto velkolepé zřízení božské nemůže býti pouhou rozlučitelnou smlouvou, vývojem, jež dnešní člověk svému přemítajícímu duchu děkuje..

Vůlí a milostí Boží utužený manželský svazek křestanů jest manželům zárukou rovnocennosti jejich osobních práv, jest zárukou z této rovnocennosti plynoucí jednoty a nerozlučnosti manželství.

Základem jeho jest sice fysický poměr obou pohlaví, od jejichž spojení záleží, po řádu přirozeném, plození, vyšším však a důstojnosti člověka jen odpovídajícím jeho prvkem je na vzájemné lásce a věrnosti spoléhající životní společenství, které pro nezborný základ svůj je nepomíjitelné a jen jednu osobu za předmět svůj míti může, poněvadž nejvyšší přátelská láska manželská, má-li býti nejvyšší, jest nedělitelnou.

Spojení to je nejen tělesné, nýbrž pro svobodu, s níž učiněno, a lásku, s níž a skrze níž uzavřeno, i mravní, t. j. manželé se nejen tělesně, nýbrž i duševně sobě odevzdávají: je to celé a nerozdílné odevzdání jedné individuality druhé

Tak Bůh manželství založil a míti chtěl. Co však možno bylo člověku rajskému, milostí obdařenému, nelze beze všeho také přísně žádati od rozumu hříchem zatamnělého a zesláblé vůle lidské po pádu a ztrátě milosti. A tím lze vyložiti, proč Bůh trpěl výjimky od původní jednoty a nerozlučnosti manželství.

Aby však společenství manželské i po pádu zase monogamickým a nerozlučným býti mohlo, to usnadněno slabé přirozenosti lidské svátostnou milostí, jíž obroditel padlého lidstva manželství křesťanské nadal, povýšiv je na svátost. Proto svátost manželství a jeho podstatné vlastnosti, jednota a nerozlučnost, vzájemně se doplňují. »Sacramentum cognovimus matrimonium, quia nullum divortium« (sv. August. de nupt. et concupisc. I. 1).

To jsou dva nerozborné pilíře, jak i n (firmitas) a b o a s (robur), na nichž Stvořitel pokolení lidského manželství, rodinu a v těch celou společnost postavil. Jako tyto mohutné, kovové sloupy chrámu Šalomounova byly symbolem jeho moci, byly znamením, že Bůh sám chrám ten a s ním theokratické království národa israelského upevnil: tak jednota a nerozlučnost, podstatné, o sebe se opírající vlastnosti manželství, nejen znamenají, nýbrž jsou silou, která manželství a s ním společnost lidskou zachovává. Neboť není to, abych mluvil slovy Bourgetovými, nesnášlivost, nýbrž hluboce cítěná, náboženská a sociální nutnost, je to totožnost zjeveného učení se zkušeností, která činí manželství nerozlučným a tudíž monogamickým svazkem.

A proto vždy, kdykoli opovážilo se lidstvo otrásati těmito základy svého bytí, kdykoli jalo se zakládati rodinný život bez svatosti, bez jednoty a nerozlučnosti manželství, střemhlav vrhalo se v mravní i fysickou bídu. Nikdy, jak dějiny lidstva svědčí, nesměl se člověk beztrestně dotknouti této archy, tohoto božského zřízení. A když tak učinil, rozlučuje to, co Bůh spojil, byl nezbytný toho následek, že s rozloučeným manželstvím rozloučena byla i rodina, rozloučila se také společnost.

To nejsou prázdné strašáky, jimiž církev rozluce manželství se brání, to jsou dějinné skutečnosti, jichž celou řadu bylo by lze uvéstí a čehož nejjasnějším obrazem je Řím za dob císařů, říše Merovingů a j. v.¹⁾

¹⁾ Srovn. Dollinger: Heidentum u. Judentum etc. str. 679 násled.

A proto hájila a hájiti bude vždy církev katolická, dobře vědouce, komu uvěřila, své články vřiy o svátostném charakteru, jednotě a nerozlučnosti manželství se stejnou rozhodností, byť se jí i zevnější moci nedostávalo a vzešly jí proto větší ztráty a boje, než jaké druhdy bylo jí přetrpěti.

Jako druhdy dovedla říci své »non possumus«
těm, kdož základů manželských rukou odvážnou se dotýkali, tak dovede se ještě dnes opřítí frivolním a nevázaným choutkám odpadlíků i pokřtěných slabochů, kteří mají za to, že s proudem nutno jíti; a třeba s napomínáním jejím a duchovními prostředky lidé tělesní více nepočítali, dovede přec, ne ovšem silou svou, nýbrž mocí sobě zaslíbenou a propůjčenou, ubrániti společnost před útoky moderního pohanství, které dějí se pod praporem svobody lidstva, ač jsou otroctvím nejhoršího druhu, službou ducha tělu.

Památná jsou slova, která napsal o tom sv. Otec Lev XIII. ve svém okružníku Arcanum, jehož přidržující se v celém pojednání, ani v závěrku spustiti se nemůžeme: . . . »Konečně církev takovou silou, takovou obezřetností zákonů božských toto zřízení upevnila, že není poctivého pozorovatele, který by neznamenal, že z této příčiny je církev nejlepší strážkyní a ochránkyní pokolení lidského, jejíž moudrost znikla i pomljející čas i bezpráví lidské i přechetné změny, jichž veřejné záležitosti doznaly . . . A proto nutno přiznati, že církev chráníc svatost a trvalost manželství, o blaho všech národů se starala.«

A když vypočítal, co vše církev na ochranu manželství učinila, dodává: »Proto kolikrátkoli římsští papežové opřeli se žádosti nejmocnějších knížat, aby samovolná rozluka jejich manželství církví za právoplatnou byla uznána, tolikrát bojovali nejen za neporušenost náboženství, nýbrž i za humanitu národů.«

Každý zajisté dle slov Lva Renauda (8./V. 1882 v parlamentu franc.) v zájmu obecním musí si přát, aby bylo manželství pevným a svatým sjetím manželů, kteří se sobě odevzdají duší i tělem, aby tak každý domácí krb byl školou úcty a mravnosti dětí, budoucích občanů.

Toho však při rozvížitelnosti a sesvětacení svazku manželského těžko lze dosáti.

Nejmocnější a jen velkou mravní silou ovladatelný pud pohlavní, zvrhne-li se a vybočí z mezí, má za následek místo života smrt těla i duše, smrt cti, vše posvrňuje a niče. Spasitelné meze vytyčil mu Bůh povšechně zákonem přirozeným, vepsaným v srdce jednoho každého, a zákonem zjeveným, jehož strážkyní ustanovil církev. Ba učinil i více, když povýšiv manželství pokřtěných na svátost, správu jeho církvi odevzdal, aby byla opatrovnící této jeho nezměnitelné vůle v příčině řádu manželského, na jehož obhájení proti útokům vášní lidských jen pouhá lidská síla nestačí.

Církev, z moci Boží oživována jsouc Duchem sv., jest jediné s to, co by pouhé lidské zákony nikdy nedovedly, aby udržela manželství v té čistotě a svatosti, jakým je Bůh na počátku míti chtěl a jakým je Kristus obnovil, aby takové manželství bylo ochráncem mravnosti a základem společnosti lidské. Činí-li se jí v tom překážky, a jestli těmi, kdož v první řadě by ji podporovati měli, se jí snad v konání jejího poslání brání, aneb je-li jí snad dokonce násill ustoupiti, nenese ovšem viny na tom, jsou-li nezkraceným pudům všechny brány dokořán otevřeny, a lidské důvody více nestačí, aby hnutí pro »svobodný svazek a svobodnou lásku« zastavily. Za následky ty je odpovídati těm, kdož jim chtěli, neboť milostí svých církev nikomu vnucovati nemůže.

